

MAGYAR STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK.

ÚJ SOROZAT.

* * *

19. KÖTET.

A MAGYAR SZENT KORONA ORSZÁGAI

RÁKOS BETEGEINEK STATISZTIKÁJA

A KERESKEDELEMÜGYI MAGYAR KIR. MINISZTER RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI ÉS KIADJA

A MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

AZ ÁLTALÁNOS JELENTÉST

IRTA

DR DOLLINGER GYULA

MAGYAR KIRÁLYI UDVARI TANÁCSOS,
EGYETEMI NYILVÁNOS RENDES TANÁR, A BUDAPESTI MAGY. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM
I. SZÁMÚ SEBÉSZETI KLINIKÁJÁNAK IGAZGATÓJA, A BUDAPESTI KIRÁLYI ORVOS-EGYESÜLET
RÁKBIZOTTSÁGÁNAK ELNÖKE.

Ára 4 korona.

A MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET
KÖNYVTÁRA.

~~N~~ csoport 00079 sz.
BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT NYOMÁSA

1907.

ELŐSZÓ.

E kötet egy speciális adatgyűjtés eredményét nyújtja az orvosi szaköröknek és az érdeklődő közönségnek.

A rákbetegségben szenvedők részletes statisztikai fölvétele, bár e betegség országos fontosságát eltagadni nem lehet, mint nagyon is különleges tárgy, némileg kívül esik a magyar kir. központi statisztikai hivatal munkakörén. A kezdeményezés nem is a hivataltól indult ki, hanem a budapesti kir. orvos-egyesület rákbizottságától, melynek fáradhatatlan elnöke, dr. Dollinger Gyula úr, a budapesti tudományos egyetem orvoskarának kitűnő tanára, erős agitációt indított e félelmes betegség leküzdésére.

A rákbizottság működése számára mindenekelőtt a szükséges statisztikai alapot kellett megteremteni. Magán adatgyűjtés azonban sikerrel nem kecsegtetett; czélszerűbbnek látszott e feladatot a magyar kir. központi statisztikai hivatalra bizni, mely az 1897. évi XXXV. t.-cikk alapján a törvényhozás által jóváhagyott s évi munkatervében megjelölt statisztikai adatokat a magán személyektől is jogsítva van begyűjteni.

Adatszolgáltatásra a gyakorló orvosokat és a kórházakat kértük fel; a m. kir. központi statisztikai hivatal a törvény által reá ruházott jog alapján, a rákbizottság pedig a humanizmus és a tudomány nagy érdekeire való hivatkozással. Más adatszolgáltató, mint a kezelő orvos vagy kórház, ez adatgyűjtésnél nem is képzelhető, a rákos betegek nyilvános hatósági összeírása oly kiméretlen eljárás volna, melyet még a kitűzött fontos cél sem igazolna. Igaz, hogy az általunk követett s egyedül követhető eljárás mellett már eleve le kellett mondanunk a statisztikai anyag teljességéről, mert a nem gyógykezelt rákos betegek ily módon szükségképen kimaradtak az összeírásból.

Az összeírásnál a statisztikai fölvételeknek ma már általánosan elismert legjobb módszere, az egyéni laprendszer alkalmaztatott, mely lehetővé teszi a különböző adatoknak egymással való többszörös kombinációját. De ez nem elég. A statisztikai adatok értékét az összehasonlítás adja meg; új adatgyűjtésnél tehát különös súlyt kell fektetni rá, hogy az eredményt majdan össze lehessen mérni más, hasonló tárgyú külföldi adatgyűjtések eredményével. Ez a szempont egyenesen

T 1 @ 2 / 13

REV. 1-79

rá utalt bennünket, hogy a rákstatisztikai adatgyűjtésnél lehetőleg kövessük a német rákstatisztikát, a mit annál nagyobb megnyugvással tehattunk, mert a német kérdőív megállapítása a legnagyobb körültekintéssel, minden lényeges körülmény gondos mérlegelésével történt.

A magyar rákstatisztikai számlálólappal lényegileg teljesen megegyezik a német számlálólappal, biztosítván ez által az adatok összehasonlíthatósága; de nem egyszerű kópiája annak, mert több olyan momentumra is kiterjedt, melyet a német rákstatisztika mellőzött.

De nemcsak a kérdőpontok nagyobb számával különbözik a magyar rákstatisztikai adatgyűjtés a némettől. Ez utóbbi a kérdőlapot csak azokról a rákos betegekről töltette ki, a kik a felvétel időpontjában tényleg orvosi kezelésben voltak. A fősúlyt a mi adatgyűjtésünk is ezekre kívánta fektetni, de minthogy a tapasztalat azt mutatja, hogy a rákbetegségben szenvedőknek igen tetemes része, ha közli is baját orvossal, állandóan nem gyógykezelgeti magát, kevésbé részletes kérdőívet azokról a rákos betegekről is állítottunk ki, a kiket az adatszolgáltató orvosok korábban kezeltek s a kiknek életben létéről biztos tudomással bírtak.

A magyar rákstatisztikának még egy más irányú bővüléséről is meg kell emlékezni. A német feldolgozás tisztán csak a külön rákstatisztikai fölvételre szorítkozott, mi ellenben fölismerve azt a rejtett kincset, mely a népmozgalmi statisztika halálozási lapjainak adataiban foglaltatik, a halálozási lapok négy évi anyagából kiválogattuk a rákbetegségben elhalt egyének lapjait, s e lapokat, a mennyire csak lehetett, éppen úgy dolgoztuk fel, mint az összeirt rákos betegek lapjait.

Úgy a feldolgozási táblák megállapításánál, mint magának a nyers anyagnak feldolgozásánál mindig ott volt a bizottság elnökének szakavatott keze, vezetve, irányt adva, s csak kötelességet teljesíték, midőn azért a fáradságtalan tevékenységért, melylyel a m. kir. központi statisztikai hivatal a reá hárult feladatban támogatni kegyes volt, e helyen is hálás köszönetemet fejezem ki.

A magyar rákstatisztika eredményeit e munkában dr. Dollinger tanár úr ismerteti szakszerűleg, lehető teljes részletességgel. Én csak egy pár fontosabb momentumra akarok röviden rámutatni a német rákstatisztika eredményeire való utalással.

A rákstatisztikai fölvételnél a német rákbizottság 25.376 orvost és intézetet szólított fel, mi, Horvát-Szlavonországokat nem számítva bele, 5.523-at, de míg a felhívott német orvosoknak és kórházaknak 45%-a nem válaszolt, addig nálunk nem is egészen egy százalék hagyta válasz nélkül a felhívást; a mit kétségkívül az 1897. évi XXXV. törvényzikk kényszerítő erejének köszönhetünk.

A magyar adatszolgáltatók válaszainak ez a teljessége, a német adatszolgáltatás nagymérvű hézagosságával szemben, a magyar rákstatisztika nagyobb sikerét látszik hirdetni. Van azonban az éremnek másik oldala is. Németországban a felhívásra válaszolt orvosoknak és kórházaknak 42.4%-a küldött be kitöltött

lapokat, nálunk ellenben csak 24.4%-a, sőt ha csak a felvétel idejében orvosi kezelés alatt állott rákosbetegek lapjait vesszük figyelembe, mert hiszen az adatgyűjtés Németországban csakis azokra terjedt ki, csupán csak 16.5%-a; 83.5%-a ellenben nemleges jelentést küldött.

Még élesebb a különbség, ha nem a bejelentő orvosok, hanem a bejelentett rákos betegek számát hasonlítjuk össze; a helyes összehasonlítás végett természetesen nálunk is a felvétel időpontjában tényleg orvosi kezelés alatt állott rákos betegeket véve. A magyar anyaországban gyógykezelés alatt állott 1.567 rákos beteg, a Németbirodalomban ellenben 12.153. Míg tehát a Németbirodalomban egy millió lélekre 215 összeirt rákos beteg esett, nálunk csak 93; pedig azt itt számításba sem vettük, hogy nálunk jóformán minden orvos válaszolt a felhívásra, Németországban ellenben az orvosoknak fele sem.

Az adatoknak ez a nagy eltérése háromféle következtetést enged. Vagy azt, hogy a magyarországi orvosok formailag ugyan eleget tettek a törvény rendelkezésének, de tudván, hogy az általuk szolgáltatott adatok valóságát ellenőrizni alig lehet, nagy részük igen nagy felületességgel járt el, s ha volt is rákos betegük, többnyire nemleges jelentést küldöttek be; vagy azt, hogy a rákbetegség nálunk sokkal kevésbé van elterjedve, mint Németországban; vagy végül azt, hogy népünk nagyfokú indolenciája miatt a rákos betegeknek csak egy kis töredéke veszi igénybe az orvosi segítyt, a legnagyobb rész kuruzslókhöz fordul, vagy házi szerekkel akar megküzdeni a rettentő betegséggel.

E három alternatívát nem akarom mereven egymással szembeállítani, mert az említett három ok bizonyos fokig egymás mellett, egymással párhuzamban is érvényesülhetett. Inkább csak azt kellene eldönteni, hogy melyik mily arányban befolyásolta az eredményt. Egészen határozott választ természetesen nem adhatunk, de van néhány támpontunk, mely az egyszerű sejtésnél biztosabb következtetésre vezet.

Különösen becses tájékoztatást nyújt halálozási statisztikánk. A rákbetegségek átlagos lefolyása három évre tehető, így az összeirt rákbetegeknek, föltéve, hogy az összeírás hézagtalan, a rákbetegségben évenként elhaltaknak körülbelül háromszorosát kellett volna tenniük. De egészen mást látunk. A Magyarbirodalomban mindössze csak 30.2%-át tették, még pedig az anyaországban 32.3%-át, Horvát-Szlavonországokban ellenben csupán csak 14.8%-át. Ez utóbbi abnormisan alacsony arányszám szinte kétségtelenné teszi, hogy a társországokban az összeírás nagyon hézagos volt. Ennélfogva összehasonlításainknál czélszerűbbnek látszott az anyaország adataira szorítkoznunk.

Az anyaország egyes részei közt is van különbség, de korántsem olyan nagy. A Duna-Tisza közén 43.8, a Tisza-Maros szögében 33.5, a Duna balpartján 33.2, a Duna jobbpartján 30.0, a Tisza balpartján 28.0, a Tisza jobbpartján 26.6, végül a Királyhágón túl 23.7%-át tették az összeirt rákosbetegek a rákbetegségben elhaltaknak. A két szélsőség között itt is elég tekintélyes a különbség, s ha látjuk, hogy a maximumot a Duna-Tisza köze, a minimumot pedig a Király-

hágón túli rész képezi, valószínűnek kell tartanunk, hogy az adatszolgáltatás különböző pontossága lényegesen befolyásolta a közölt arányszámok alakulását. Még sokkal nagyobb eltéréseket látunk az egyes törvényhatóságok közt, akár a vármegyei, akár a városi törvényhatóságokat tekintjük. Hogy csak pár példát idézzek: Csík vármegyében 55·0⁰/₀-át tették az összeirt rákos betegek a rákban elhaltaknak, a szomszéd Besztercze-Naszódban csak 5·3⁰/₀-át, Zomborban 88·9, Kecskeméten csak 4·3⁰/₀-át. Szinte képtelenség föltennünk, hogy a rákos betegek akár Kecskeméten, akár Besztercze-Naszód vármegyében oly minimális számban vették volna igénybe az orvosi gyógykezelést, kénytelenek vagyunk, sajnos, azt a másik lehetőséget fogadni el, hogy az ottani orvosok, nem méltányolva eléggé ez adatgyűjtés fontosságát, hanyagul teljesítették adatszolgáltató kötelességüket.

Kisebb-nagyobb hézagok, fogyatkozások valószínűleg csaknem minden törvényhatóságnál fordulnak elő, pozitív mérőeszközünk azonban nincs az összeirt rákos betegek csekély számát nem tulajdoníthatjuk kizárólag, sőt még csak nagy részben sem, az adatszolgáltatás hiányosságának. Az a körülmény, hogy még azokban a törvényhatóságokban is, hol az összeirt rákos betegeknek a rákban elhaltakhoz való aránya a legnagyobb, az előbbieket az utóbbiak számáig sehol sem emelkednek, azt a határozott következtetést engedi, a mit a bizottság elnöke az összeirt adatainak részleteiből szintén megállapított, hogy Magyarországon a nagyszámú rákos betegeknek csak egy aránylag kis része kerül orvosi gyógykezelés alá, a legtöbb elpusztul a nélkül, hogy orvosi segélyhez folyamodnék, pedig a közzétett klinikai eredményekből kétségtelen, hogy a kellő időben történt szakavatott műtéti beavatkozás a rákbetegek igen tekintélyes számát megmenti az életnek.

Ha az elrákosodott szervek csoportját nézzük, úgy a magyar, mint a német adatok egyaránt megerősítik, hogy a férfiaknál az emésztőszervek rákja a leggyakoribb, a nőknél pedig a nemzőszervek és a csecsmirigy rákja. A magyar és német adatok között ennek daczára lényeges eltérések is vannak. A magyar összeirtás szerint, nem számítva azokat az eseteket, a melyekben a beteg szerv nem volt megnevezve, ezer rákos férfi közül 691 szenvedett az emésztőszervek rákjában, a német összeirtás szerint pedig 820. Jellemző, hogy a magyar halálozási statisztika adatai szerint ezer rákban elhalt férfi közül 843 az emésztőszervek rákjában halt meg, a mely arányszám már nagyon összevág a német arányszámmal. Még érdekesebb, ha az egyes emésztőszervek részesülési arányát külön tekintjük. Ezer rákos beteg férfi közül a magyar összeirtás szerint csak 170 szenvedett gyomorrákban, ellenben a német összeirtás szerint 412, a magyar halálozási statisztika szerint pedig 541, ezzel ellentétben ajakrákban a magyar halálozási statisztika szerint csak 16, a német összeirtás szerint 77, a magyar összeirtás szerint pedig 294. Kétségtelen ebből, hogy nálunk a gyomorrák ritkán kerül orvosi kezelés alá, ellenben annál gyakrabban az ajakrák. Ha ily módon összehasonlítjuk még a többi irányban is a háromféle adatot, azt kell következtetnünk, hogy leggyakrabban

gyógykezelik az ajakrákon kívül a bőrrákot, a csecsmirigyek rákját, a csontrákot, a férfi nemzőszervek rákját, legkevésbé pedig a májrákot, férfnál, nőnél egyaránt. Szintén elég pozitívítással megállapítható, hogy az ajakrák a nőknél igen ritkán fordul elő, s valamivel a gyomorrák is ritkábban, mint a férfiaknál és hogy a gyomorrákot a nőknél épp úgy elhanyagolják. Még egy figyelemreméltó körülményt kell kiemelnem, a melynek én, természetesen, magyarázatát adni nem tudom. A magyar rákstatisztikai összeirtás szerint ezer rákos beteg nő közül 422-nek méhrákja volt, a német rákstatisztikai összeirtás szerint ellenben csak 268-nak. Szinte elképzelhetetlen, hogy Németországban a méhrákban szenvedőknek, még a mi viszonyainkhoz mérve is, oly kis része állana orvosi gyógykezelés alatt. Azt kell hinnünk, hogy a méhrák ott tényleg ritkábban fordul elő, mint nálunk. Azzal függ-e ez össze, hogy nálunk a gyermekágyi időt sem töltik pihenésben, vagy a babaügy még mindig nem kielégítő állapotával, vagy más egyéb körülménnyel? Próbálják meg rá a választ a hivatott szakemberek.

A rákbetegség és a foglalkozás közötti összefüggést nagyon bajos megállapítanunk, részint mert a nők túlnyomó része nem tartozik a tulajdonképeni kereső foglalkozások közé s részint mert a férfiak foglalkozása sem jelöltetik meg szabatossággal. Következtetéseinkben tehát nagyon óvatosnak kell lennünk. Úgy a magyar, mint a német összeirtás, sőt részben halálozási statisztikánk is azt látszik mutatni, hogy az őstermeléssel és az iparral foglalkozók aránylag sokkal kevésbé vannak kitéve a ráknak, mint a közszolgálat- és szabadfoglalkozásbeliek, mely utóbbiak jóformán a legkedvezőtlenebb arányt mutatják. De tényleg ezt mégsem fogadhatjuk el egyszerűen, mert tudjuk, hogy az őstermelésben és iparban sokkal nagyobb arányban van képviselve a fiatal kor, mint a szabadfoglalkozásban, már pedig köztudomású, hogy a rák fiatal korban alig fordul elő, csak a magasabb korban válik mind gyakoribbá.

Rákstatisztikánknak talán legbecsesebb része, mely a rákos betegeknek kor szerinti megoszlását mutatja. Ezer rákos betegből, figyelmen kívül hagyva az ismeretlen korúakat, a 15—30 évesekre nálunk csak 18, Németországban csak 17 esett; a 30—40 évesekre nálunk 98, Németországban 87; a 40—50 évesekre nálunk 257, Németországban 237; az 50—60 évesekre nálunk 301, Németországban 311; a 60—70 évesekre nálunk 213, Németországban 237; a 70—80 évesekre nálunk 95, Németországban 98; a 80 éven felüliekre nálunk 18, Németországban 12. Nemcsak a két statisztika adatai vágnak össze meglepőleg, hanem feltűnően nagy a magas kor részesülése a rákos betegek közt. Még élesebben kitűnik a magas kor domináló szerepe, ha a rákbetegeket korcsoportonként a megfelelő korcsoportokban élők összes számával hasonlítjuk össze. Ha a 15—20, 20—25, 25—30, 30—40, 40—50, 50—60, 60—70, 70—80 évesek korcsoportját vesszük, egy millió lélekre számítva, a megfelelő korcsoportokban következőleg emelkedett a rákos betegek aránya: a magyar rákstatisztikai összeirtás szerint: 2, 13, 34, 149, 457, 734, 814, 912; a német rákstatisztikai összeirtás szerint: 5, 9, 27, 135, 477, 816, 953, 881; a magyar halálozási statisztika szerint: 3, 14, 42, 171, 607, 1.340, 2.283, 2.419; végül a porosz halálozási statisztika szerint: 14, 22, 56, 237, 914, 2.433, 4.369, 4.833.

Az itt közölt négy számsorban az emelkedés egyetlen egyszer szakad meg, a németbirodalmi rákstatisztikai összeírásnál, a mennyiben a 60—70 évesekre 953, a 70—80 évesekre ellenben csak 881 rákos beteg esik. Ez azonban a véletlen műve is lehet. A 80 éven felülieknél mutatkozó csökkenést pedig e magas életkorban a korév nem egészen pontos megállapításának tulajdoníthatjuk.

Meglepő az a törvényszerűség, mely úgy a magyar, mint a német adatoknál, úgy a rákos betegek, mint a rákban elhaltak adatainál, a rákbetegség és az életkor között fenforog. Az egészen fiatal kor mondhatni teljesen mentes, míg a növekvő korral állandóan növekszik a rákos betegek aránya. Én mint laikus nem mehetek tovább az egyszerű tény konstataálásánál, de szerény véleményem szerint az orvosi tudomány kutató elméinek igen hálás tér nyílnék az ezen törvényszerűséget előidéző ok vagy okok kifürkészésére. Munkájuk sikerét, úgy vélem, nagyban előmozdítaná egy ellenkező tény okainak kutatása. Szintén köztudomású ugyanis, hogy vannak betegségek, a köznyelven úgynevezett gyermekbetegségek, melyek viszont főleg a fiatal szervezeteket támadják meg, nagyobb korban az ember, ha teljesen nem immunis is ragályozásukkal szemben, de kétségkívül sokkal kevésbé van diszponálva e betegségekre. Miért fogékonyabb a fiatal szervezet, mint az öregebb, e ragályos betegségek iránt, s viszont a rák miért támadja meg az öregebb szervezeteket? Önkénytelen tolakodik elő ez a kérdés, s megfejtése, úgy lehet, az illető kórok leküzdésénél is hasznos útmutatással szolgálna. Az öregebb szervezetnek a rákbetegségre való nagyobb hajlamossága azok véleménye mellett látszik szólani, a kik a rákbetegséget nem baktériumok útján való fertőzésnek, hanem a sejtek eltorzulásának tulajdonítják. De viszont a rákbetegségnek újabb időben való erős terjedése a fertőzés lehetőségét sejteti, ha csak az emberi szervezetben a civilizáció vagy más okok következtében oly változás nem történik, mely a rákbetegségnek fertőzés nélkül való terjedését is lehetővé teszi. A rákbetegség kérdésénél sok a rejtély és homály, melyet a tudománynak még ezután kell megfejtetni, megvilágítani.

Ha azt kutatjuk, hogy a különböző országokban a rákbetegség mennyire van elterjedve, sokkal megbízhatóbb eredményre jutunk, ha a rákban elhaltak számát hasonlítjuk össze, a mely jóval teljesebb képet ad, mint a melyet a rákstatisztikai összeírásoknak, az elmondottak szerint szükségképen hézagos adatai nyújtanak. Ily módon az összehasonlítás körét is nagy mértékben kiterjeszthetjük, mert míg a külön rákstatisztikai összeírás alapján jóformán csak a Németbirodalmat és Magyarországot hasonlíthatnók össze: a rákban elhaltak számának összehasonlításánál tizenkét ország anyaga áll előttünk.

Ezekről az adatokról sem állíthatjuk, hogy csalhatatlan mértéket szolgáltatnának. Az egyes országok halálozási statisztikájának különböző pontossága lényegesen befolyásolja az adatokat. Így például az a körülmény, hogy Szerbiában százezer lélekre csak kilencz rákban elhalt egyén esik, méltán gyanut kelthet a szerb adatok megbízhatósága iránt, s ez országra nézve az összehasonlítás mellőzését ajánlja. A többi tizenegy ország az arányszámok nagysága szerint követ-

kezőleg sorakozik: 1903-ban Svájcban 100.000 lélekre 131 rákbetegségben és egyéb rossz indulatú daganatban elhalt egyén esett, Németalföldön 99, Norvégiában 93, Angliában 85, Ausztriában (1902-ben) 74, a Németbirodalomban 73, Belgiumban 58, Olaszországban 54, Japánban 53, Spanyolországban 44, Magyarországon 39. A felsorolt 11 ország között Magyarország aránya a legkedvezőbb. Sajnos azonban, arányszámunk ily kedvező volta nem felel meg a valóságnak, mert nálunk csak az orvosok által megállapított haláleseteknél, az összes eseteknek körülbelül 55·5⁰/₀-ánál szerepel külön halálok gyanánt a rák. Ha az így redukált népességhez számítjuk, a Magyarbirodalom arányszáma körülbelül 70, mi ha nem is éri el a legtöbb nyugateurópai ország arányát, de nem is áll attól távol.

A carcinomában és sarcomában elhaltak száma, minthogy ez irányban több évre, részben évtizedekre visszamenő adatokkal rendelkezünk, arra a fontos kérdésre is enged következtetnünk, hogy tényleg terjed-e a rákos betegség? Az adatok felhasználásánál itt is nagy óvatosságra van szükségünk, mert egy fontos tényezőt itt sem szabad mellőznünk, azt, hogy a halálozási statisztikai adatszolgáltatás folyvást tökéletesedik s így a halálokok közt a rákbetegség is mindig pontosabban megjelöltetik. De még ha ezt a tényezőt kellőleg mérlegeljük is, lehetetlenség meg nem döbbennünk, látván a rákban elhaltak arányának minden országban állandó, következetes s megszakítás nélküli emelkedését. Angliában 100.000 lélekre 1883-ban 53 rákban és sarcomában elhalt egyén esett, 1903-ban ellenben már 85, Norvégiában 1883-ban 50, 1903-ban 93, Ausztriában 1883-ban 44, 1902-ben 74, Németalföldön 1883-ban 58, 1903-ban 99, Svájcban 1883-ban 102, 1903-ban 131. Azoknál az országoknál is, a hol nem tudunk ily hosszabb időre visszamenni, meglepő az emelkedés. Németországban 1893-ban 59 esett, 1903-ban 73, Olaszországban 1888-ban 42, 1903-ban 54, nálunk pedig 1898-ban 29, 1903-ban 39, a mi szinte rohamos emelkedésnek mondható. De nemcsak a két végpont között nagy az emelkedés, az arány évötödéről-évötödre minden egyes országnál állandóan emelkedik. Ezt a nagy és állandó emelkedést nem irhatjuk a statisztika tökéletesedésének a rovására, alig megdönthető tény gyanánt kell elfogadnunk, hogy a rákbetegség valóban terjed, kivétel nélkül minden országban, s így az ellene való védekezés annál sürgetőbb, annál fontosabb feladat.

Ha nem volna is egyéb haszna a rákstatisztikai adatgyűjtésnek — noha kétségtelen, hogy az orvosi tudomány jelesei más hasznot is fognak vonni belőle — már maga az eléggé megfizetné a reá fordított költséget és fáradságot, ha föl-rázná a nagyközönség közönyét, föltárva a veszélyt, mely e rettentő kór alakjában az emberiséget évről-évre jobban fenyegeti, de egyuttal megadva a reményt, hogy az emberész küzdelme a természet ártó erőivel ezen a téren sem lesz sikertelen.

Dr. Vargha Gyula

miniszteri tanácsos,

a m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatója.

TARTALOM.

	Lap		Lap
Előszó	III.	3. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek és az 1901.—1904. években rákbeteg- ségben elhaltak főáttekintése nem és kor szerint	60*
I. Általános jelentés.			
A) A Magyarbirodalom rákstatistikájának tör- ténete	3*		
B) A Magyarbirodalom rákstatistikájának ered- ményei	10*		
1. Általános rész	10*		
2. Az orvosok és a kórházak részvétele a rák- betegeknek az 1904. évi október hó 15-én foganatosított összeírásában	12*		
3. A rákos betegek száma általában és főát- tekintése törvényhatóságokint	13*		
4. A rákos betegek száma a megtámadott szer- vek szerint	17*		
5. A rákbetegségben szenvedők kora	25*		
6. A rákos betegek kora a megtámadott szervek szerint	26*		
7. A rákbetegeg foglalkozása	41*		
8. A foglalkozás és az egyes szervek rákbeteg- sége	46*		
9. A rákos betegek kora és foglalkozása	46*		
10. A rákbetegség eloszlása vallás és anyanyelv szerint az 1901.—1904. évi halálozási statisztika- tikában	46*		
11. A rák kiújulása az eredeti helyen a műtét után	49*		
12. Az áttéti góczok	52*		
13. A rákbetegség alkalmi okai (dohány, alkohol, stb.)	52*		
14. Az öröklés és a családi diszpozíció	53*		
15. Fertőzés által keletkezett ráknak bejelentett esetek	53*		
16. A 15 évnél fiatalabbak rákja	54*		
Az általános jelentéshez tartozó táblázatok.			
1. Az 1901.—1904. években rákbetegségben el- haltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarország rendezett tanácsú városaiban	56*		
2. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek és az 1901.—1904. években rákbeteg- ségben elhaltak főáttekintése nem és azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melye- ken a rák fellépett	58*		
II. Részletes kimutatások.			
1. Az orvosok és a kórházak részvétele a rák- betegeknek az 1904. évi október hó 15-én foganatosított összeírásában	2		
a) Az orvosok, a kórházak és az összeírt rákbetegeg száma törvényhatóságokint annak feltüntetésével, hogy a betegek ugyanazon vagy más törvényhatóságban laktak-e, mint a hol az összeírás történt	2		
b) Az összeírásban részt vett orvosok és kórházak részletezése a bejelentett rák- betegek száma szerint törvényhatóságok- int	6		
2. A rákbetegeg száma az 1904. évi október hó 15-én foganatosított összeírás alapján nem szerint törvényhatóságokint	8		
3. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma nem szerint törvényhatóságokint	10		
4. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek száma törvényhatóságokint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melye- ken a rák fellépett	14		
a) Az A) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	14		
b) A B) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	22		
c) Az A) és a B) betűs számlálólapon összeírt rákbetegeg együtt	30		
5. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma törvényhatóságokint azon testré- szek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett	38		
6. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek száma törvényhatóságokint korcsop- portok szerint	46		
a) Az A) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	46		

	Lap		Lap
b) A B) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	50	ségben elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon családi állapot és azon	
c) Az A) és a B) betűs számlálólapon összeírt rákbetegek együtt	54	testrészek, illetőleg szervek szerint, a melye- ken a rák fellépett	118
7. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma törvényhatóságunkint korcsoportok szerint	58	13. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek száma a szorosabb értelemben vett	
8. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek száma törvényhatóságunkint saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk fog- lalkozása szerint	62	Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon test- részek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a	120
a) Az A) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	62	rák fellépett	120
b) A B) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	70	a) Az A) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	120
c) Az A) és a B) betűs számlálólapon összeírt rákbetegek együtt	78	b) A B) betűs számlálólapon összeírt rák- betegek	126
9. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma törvényhatóságunkint saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint	86	c) Az A) és a B) betűs számlálólapon összeírt rákbetegek együtt	132
10. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma törvényhatóságunkint vallás és anyanyelv szerint	110	14. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma a szorosabb értelemben vett	
11. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek és az 1901.—1904. években rákbeteg- ségben elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon korcsoportonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melye- ken a rák fellépett	114	Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon test- részek, illetőleg szervek szerint, a melyeken	138
12. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek és az 1901.—1904. években rákbeteg- ségben elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon családi állapot és azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melye- ken a rák fellépett	114	a rák fellépett	154
		15. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák- betegek száma a szorosabb értelemben vett	
		Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint, kor- csoportonkint	160
		16. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhal- tak száma a szorosabb értelemben vett	
		Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint, kor- csoportonkint	

I.

ÁLTALÁNOS JELENTÉS.

A) A Magyarbirodalom rákstatisztikájának története.

A mióta a rákbetegség terjedési útjainak tanulmányozása és a műtősebészeti technika haladása lehetségessé tette, hogy az orvos által korán felismert rákos daganatot sebészi műtéttel teljesen kiirtsuk s a rákos betegek jelentékeny részét véglegesen meggyógyítsuk, s a mióta e tény ismerete lassanként a köztudatba is átment, a rákos betegek újult reménnyel fordultak mindenfelé, a sebészeti klinikákhoz s a kórházak sebészeti osztályaihoz és azokat olyan tömegesen lepték el, hogy kétely merült fel, vajjon régebben is ilyen nagy számmal voltak-e rákos betegek? Többen azon gyanújoknak adtak kifejezést, hogy a rákbetegség újabb időben terjedőben van.

Ez a vészharang nagy nyugtalanságot keltett s először Angliában vezetett a Practitioner című orvosi lapnak szűkebb körben megejtett rákstatisztikájához, majd Németországban eredményezte Leyden tanár vezetése mellett azt a szép statisztikai adatgyűjtést, a melyhez Németalföld is csatlakozott s a mely már tudományos szempontból is eredményesnek mondható; Moszkvában pedig Lewschin tanárt indította arra, hogy a rákbetegséggel behatóan foglalkozzék és annak az Oroszbirodalomban való elterjedésére vonatkozó pontos adatok összegyűjtéséhez hozzáfogjon, bár e törekvései a beállott kedvezőtlen politikai viszonyok miatt meghiusultak.

Hazánkban Farkas Jenő dr. kezdte meg a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésén tett indítványa után a rákstatisztikai adatok összegyűjtését, de e jeles orvosnak, fájdalom, korán bekövetkezett halála ezen szép tervének keresztülvitelét is megátolta s a kérdést Palotay Andor dr.-nak a budapesti kir. Orvosegyesületben 1902. évi április hó 14-én tartott előadása és Zimmermann Károly dr.-nak ugyanazon ülésben a rákbizottság kiküldésére vonatkozó indítványa hozta mozgásba. Az egyesület az indítvány értelmében a rákbetegség tanulmányozására bizottságot küldött ki s elnökévé Dollinger Gyula egyetemi ny. r. tanárt választotta meg, az egyesület igazgatótanácsa pedig 1903. évi márczius hó 6-án tartott ülésén a bizottság kiegészítésére teljesen szabad kezet adott az elnöknek, felhatalmazván őt, hogy azt szükséghez képest az egyesületen kívül álló tagokkal is kiegészíthesse. Jegyzővé elnöki indítványra Zimmermann Károly dr. választatott meg. A bizottság 1903. évi április hó 17-én alakult meg és tagjainak névsora a következő:

Elnök: *Dollinger Gyula dr.* egyetemi nyilvános r. tanár.

Titkár: *Zimmermann Károly dr.* egyetemi tanársegéd.

Tagok:

Bársony János dr. egyetemi ny. r. tanár,

Bäcker József dr. egyetemi m. tanár,

Beck Soma dr. egyetemi m. tanár,

Bernoldák József dr. vezértörzsorvos,

Brandt József dr. nyug. egyetemi ny. r. tanár,

Kolozsvár,

Buday Kálmán dr. egyetemi ny. r. tanár, Kolozsvár,

Chyzer Kornél dr. ministeri tanácsos,

Csabay Béla ministeri osztálytanácsos,

Elischer Gyula dr. egyetemi ny. rk. tanár,

Entz Géza dr. egyetemi ny. r. tanár,

Genersich Antal dr. egyetemi ny. r. tanár,

Grosz Emil dr. egyetemi ny. r. tanár,

Haberern Pál dr. egyetemi m. tanár,

Hoor Károly dr. egyetemi ny. r. tanár, Kolozsvár,

Högyes Endre dr. egyetemi ny. r. tanár,

Hutyra Ferencz dr. az állatorvosi főiskola rektora,

Istvánffy Gyula dr. egyetemi ny. r. tanár,

Jeglinger József dr. vezértörzsorvos,

Jendrássik Ernő dr. egyetemi ny. r. tanár,

Kéty Károly dr. egyetemi ny. r. tanár,

Kellner Károly dr. kórházi igazgató, Miskolcz,

Korányi Frigyes dr. egyetemi ny. r. tanár,

Krompecher Ödön dr. egyetemi tanár,

Kubinyi Pál dr. egyetemi tanársegéd,

Liebermann Leo dr. egyetemi ny. r. tanár,

Linhardt György gazdasági akadémiai tanár,

Ludvik Endre dr. kórházi igazgató,

Lestyánszky Sándor ministeri tanácsos,

Löte József dr. egyetemi ny. r. tanár, Kolozsvár,

Mágócsy-Ditz Sándor dr. egyetemi ny. r. tanár,

Márek József dr. állatorvosi főiskolai tanár,

Marschalkó Tamás dr. egyetemi ny. r. tanár,

Kolozsvár,

Müller Kálmán dr. egyetemi ny. rk. tanár,

Nékám Lajos dr. egyetemi ny. rk. tanár,

Palotay Andor dr. kórházi rendelő orvos,

Pertik Ottó dr. egyetemi ny. r. tanár,

Plósz Béla dr. állatorvosi főiskolai tanár,

Preiszig Hugó dr. áll. bact. int. igazgató,

Purjesz Zsigmond dr. egyetemi ny. r. tanár,

Raisz Gedeon dr. ministeri tanácsos,

Rácz István dr. állatorvosi főiskolai tanár,
 Réczey Imre dr. egyetemi ny. r. tanár,
 Rigler Gusztáv dr. egyetemi ny. r. tanár, Kolozsvár,
 Szabó Dénes dr. egyetemi ny. r. tanár, Kolozsvár,
 Tauffer Vilmos dr. egyetemi ny. r. tanár,
 Tanql Ferencz dr. egyetemi ny. r. tanár,
 Tóth Lajos dr. ministeri tanácsos,
 Vargha Gyula dr. ministeri tanácsos, a m. kir. köz-
 ponti statisztikai hivatal igazgatója,

Winternitz Arnold dr. egyetemi magántanár.
 Mindenekelőtt szükségesnek tartottam, hogy
 mielőtt a bizottság nagyszámú, fontos feladataihoz
 hozzáfogna, a rákbetegségnek hazánkban való elter-
 jedése irántszerezzen pontos tájékozódást. Erre vonat-
 kozólag a m. kir. központi statisztikai hivatal év-
 könyveiben a halálokok statisztikája nyújt felvilá-
 gosítást. De a népmozgalmi statisztika adatait egy-
 magukban nem tekinthetjük kielégítőeknek.

A mint ugyanis Vargha Gyula dr. ministeri taná-
 csos úrnak bizottságunk megalakulásakor tartott elő-
 adásából kitűnt, 1899-ben Poroszországban rákban és
 sarcomában 20.011 ember halt meg, míg az 1900. év
 október hó 15-én megtartott rákösszeírás azon a napon
 Poroszországban csak 6.617 rákos beteget talált.
 Hazánkban az erre vonatkozó adatok töredékesek,
 mert a halottkémi szolgálatot sok helyen még laikusok
 teljesítik, hivatalos statisztikánk pedig a rákot külön
 halálok gyanánt csak az orvosok által megállapított
 esetekben tudakolja. Már pedig a Magyarbirodalom-
 ban az 1900. évben az összes 515.234 haláleset közül
 orvos azt csak 290.459 esetben állapította meg.

Ezek közül 6.329 esetben, vagyis az esetek 2,18%-
 ában állapított meg rákos betegség a halál oka
 gyanánt. Ezen adatok egyrészt azt bizonyították, hogy
 a rák nálunk is nagyon elterjedt betegség, másrészt
 pedig, hogy a népmozgalmi adatok kiegészítése és
 kellő megvilágítása czéljából kívánatos az összes
 rákeseteket egy meghatározott napon összeírni s a
 beérkezett adatokat feldolgozni.

E közérdekű, nagyterjedelmű statisztikai adat-
 gyűjtés költségei és fáradságos munkája azonban
 meghaladja egyeseknek és az egyesületeknek erejét,
 míg másrészt a m. kir. központi statisztikai hivatalról
 szóló 1897. évi XXXV. t.-cz. a nevezett hivatalt oly
 tág hatalmi körrel ruházta fel, hogy célunk elérésére
 mindenképen előnyösnek látszott, hogy ha sikerül
 statisztikai adatgyűjtésünkhöz a m. kir. központi
 statisztikai hivatal közreműködését megnyernünk.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium erre
 vonatkozó felterjesztésemet a leghathatósabb támo-
 gatásban részesítette. Wlassics Gyula dr. vallás- és
 közoktatásügyi minister úr ő exczellenziája, Tóth
 Lajos dr. ministeri tanácsos előterjesztésére kegyes
 volt Láng Lajos dr. m. kir. kereskedelemügyi minister
 úr ő exczellenziája engedélyét megszerezni, hogy a
 m. kir. központi statisztikai hivatal a rákbetegségre
 vonatkozó adatgyűjtést felvegye 1903. évi munka-
 programjába, azt a törvény értelmében helyben-
 hagyás végett az országgyűlés elé terjeszse, és az
 adatgyűjtést a budapesti kir. orvosegyesület rák-

bizottsága által megállapított kérdőív alapján még
 az év folyamán megejtse, a mire a m. kir. központi
 statisztikai hivatal igazgatója, Vargha Gyula dr. minis-
 teri tanácsos úr a legnagyobb készséggel vállalkozott.

Az a körülmény, hogy adatgyűjtésünket a m. kir.
 központi statisztikai hivatal intézte, több nagy előnyt
 biztosított tervünknek. Mindenekelőtt fontos az, hogy
 a nevezett hivatal törvényes hatalmi köre a horvát
 bán közvetítésével Horvát-Szlavonországra is kiter-
 jed, s így sikerült adatainkat nemcsak a szorosan
 vett Magyarországból, hanem a magyar szent korona
 összes országaiból beszerezni. Az adatok teljességét
 és jóságát pedig az a körülmény biztosította, hogy
 az országgyűlés hozzájárulásával megindított adat-
 gyűjtés mindenkire nézve kötelező.

Gondoskodva lévén ekként az adatgyűjtés tech-
 nikai keresztülviteléről, az a kérdés merült fel, milyen
 kiterjedést adjunk statisztikánknak. Legegyszerűbb
 lett volna az eddigi rákstatisztikák által használt utat
 követni. De ez több tekintetben nem látszott meg-
 felelőnek.

Először is tény az, hogy a rákbetegség nemcsak
 emberben, hanem állatban is előfordul, hogy a meleg-
 vérű állatok rákja az emberével teljesen azonos, és
 hogy így az átmenetel az emberről az állatra teljes
 biztonsággal kizárva nincsen. Ha már most a rák-
 betegséget tanulmány tárgyává tesszük és a kérdést
 a maga teljességében fel akarjuk ölelni, akkor nem
 elégedhetünk meg az emberi rák tanulmányozásával,
 hanem azt mindenféle szervezetekben, a melyekben
 előfordul, tanulmányoznunk kell, mert különben nem
 nyerünk tiszta képet a rák elterjedéséről, s az esetben,
 ha a rák egyik szervezetről átragadhat a másikra,
 a ragály terjedésének láncolatából esetleg egy fontos
 láncszemet hagyunk ki. A ráknak az állatvilágban
 való elterjedését kétféle módon óhajtottam tanul-
 mány tárgyává tenni.

A jelenlegi adatgyűjtés alkalmával csupán azt
 kívántam megállapítani, vajjon a rákos beteggel
 közös háztartásban élő háziállatok között (kutya,
 macska, tehén, ló) van-e olyan, a melynek rákos
 daganatja vagy fekélye van, s erre vonatkozólag a
 kérdőívbe egy külön pontot vettem fel. Ezenkívül
 azonban Hutyra Ferencz állatorvosi főiskolai rektorral
 és Rácz István állatorvosi főiskolai kórboncztanai
 tanárral folytatott ez irányú értekezéseken abban
 állapodtunk meg, hogy valamely tavaszi állatvizsgálat
 alkalmával Magyarország egész állatállományát a rák-
 betegségre nézve megvizsgáljuk. Ehhez a m. kir.
 földművelésügyi ministerium illetékes tényezőit is
 sikerült megnyerni.

Egy másik pont, a mely kiegészítésre szorult, a
 recidiva kérdése, a melyre vonatkozólag kérdőívünk
 szintén tartalmaznak kérdéseket.

Tekintve azon nagy aránytalanságot, a mely a
 német hivatalos halálóki statisztikának a rákra vonat-
 kozó adatai és a német rákbizottság által végre-
 hajtott összeírás eredményei között mutatkozik, a
 mely körülményre különösen Vargha Gyula igazgató
 úr hívta fel figyelmünket, az ő indítványára ezen

adatgyűjtés alkalmával az iránt tettünk kísérletet,
 hogy azt tökéletesítsük.

A német rákbizottság adatgyűjtése csupán azon
 rákeseteket iratta össze, a melyek 1900. évi október
 15-én állottak az összeíró orvosok gyógykezelése alatt.
 S miután a fent közölt számbeli adatokból nagyon
 valószínű, hogy számos rákbeteg ilyen módon az
 összeírásból kimaradt, mert azon a napon nem állott
 speciálisan egy orvosnak a gyógykezelése alatt sem,
 mi kétféle lapon eszközöltük az összeírást. Az egyik-
 félén, a fehér A lapokon azon betegek irattak össze,
 a kik a mi adatgyűjtésünk napján állottak az össze-
 író orvos gyógykezelése alatt; a másikfélén, a zöld
 B lapokon azok, a kik az összeírás napján ugyan
 nem álltak az orvos gyógykezelése alatt, de a kit
 alkalmilag megvizsgált, nála a rákot kórismézte és
 a kiről bizonyosan tudta, hogy az adatgyűjtés napján
 életben van. Előre is valószínű volt, hogy ezen betegek
 közül többet kétszeresen vagy háromszorosan is
 be fognak jelenteni, a szerint, a mint eddig már két
 vagy három orvosnál is járt, de miután a kérdőlap a
 beteg nevének kezdőbetűit s fontosabb személyi viszonyait
 is tartalmazta, a statisztikai hivatal, mielőtt

a feldolgozáshoz hozzáfogott, ezen duplikátumokat
 kisselejtezte.

A budapesti kir. Orvosegyesület Rákbizottságá-
 nak 1903. április hó 17-én tartott alakuló ülése fen-
 tetbi előterjesztéseimet a bemutatott kérdőlap-
 mintákkal együtt Vargha Gyula dr. ministeri tanácsos,
 Rácz István dr. állatorvosi főiskolai tanár, Chyzer
 Kornél dr. ministeri tanácsos és Raisz Gedeon minis-
 teri tanácsos urak hozzászólásai után elfogadta és
 megbízta az elnököt, hogy az előterjesztésében vázolt
 módon és keretben a m. kir. központi statisztikai hiva-
 tal közreműködésével még azon évi október hó 15-én
 ejtse meg a rákbetegségnek a magyar szent korona
 országaiban való elterjedését feltűntető adatgyűjtést,
 gondoskodjék az adatok feldolgozásáról és az ered-
 ményről számoljon be a bizottságnak. Az akkori poli-
 tikai viszonyok miatt azonban az országgyűlés
 a rákstatisztikai munkatervet csak 1904-ben hagyta
 jóvá és így az összeírás egy évvel későbbben tör-
 tént meg.

A számlálólapok, a melyeket a m. kir. központi
 statisztikai hivatal 1904. október hó elején küldött
 szét, a következők:

A) Számláló-lap

a jelenleg orvosi kezelés alatt álló rákos beteg számára.

Kezelő-orvos: Dr. .... Lakik: ..... vármegye
 ..... község ..... utcza ..... házsám.
 ..... város

1. A beteg neve (a családi és utónév kezdőbetűi): ..... A beteg neme: .....
2. A beteg kora (években): ..... Foglalkozása: ..... A beteg családi állapota
(hajadon, férjezett, özvegy, elvált, nős, nőtlen): .....
3. A beteg jelenlegi állandó lakása: ..... vármegye ..... város
 ..... utcza ..... házsám.
4. Mikor mutatkoztak a betegség legelső tünetei (az esztendő s lehetőleg a hónap): ..... év ..... hó.
5. Mely tünet-csoport alapján állapított meg a kórisme: .....
6. Mely szerv betegedett meg először? .....
7. Mely szerv később? .....
8. Történt-e műtéti beavatkozás, ha igen, hányszor és mikor? .....
9. Ki végezte a műtétet? .....
10. Műtét után lépett-e fel kiújulás, s ha igen, mikor? .....
11. A műtét helyén ujult-e ki a rák, vagy a szomszéd nyirokcsomókban vagy más szervekben is
(máj, csont)? .....
12. Atyai és anyai ágon visszamenőleg vagy vérrokonokon megállapíthatók-e rákos betegségek, ha igen,
kiken és mily szervekben? .....
13. Hol lakott a beteg az utolsó 5 évben? Ugyanazon lakásban? Ha nem, akkor hol? .....
14. Megállapítható-e, hogy ugyanazon lakásban, házban, vagy a szomszédságban fordultak-e elő rákos
megbetegedések, kinél, mikor és hol? .....
15. Fertőzés vagy az átvitel más módja felvehető-e és mi okból? .....
16. Van-e a beteggel élő valamely háziállatnak (kutya, macska, ló, tehén) rákos vagy rákra gyanus
daganatja vagy fekélye? Ha igen, kérjük az állat és a daganat pontos leírását? .....
17. A betegség kórelőzményei között milyen fontosabb körülmény fordul elő (alkoholizmus, syphilis,
dohány, trauma, chronikus lobok stb.)? .....
18. Megjegyzések: .....

Kelt ..... , 1904. év ..... hó ..... n.

(aláírás.)

B) Számláló lap

azon rákos betegről, a ki 1904. évi október hó 15-én nem áll az adatszolgáltató orvos kezelése alatt, de a kinek a rákot már megállapította, s tudomása van arról, hogy a beteg a fenti napon életben van.

Orvos: ..... lakik: ..... vármegye ..... város
..... utcza ..... házsám ..... község

1. A beteg neve (a családi és utónév kezdőbetűi): ..... A beteg neve: .....
2. A beteg életkora (években): ..... Foglalkozása: .....
- A beteg családi állapota (hajadon, férjzett, özvegy, elvált, nőten, nős): .....
3. A beteg jelenlegi állandó lakása: ..... vármegye ..... város
..... utcza ..... házsám ..... község
4. Mely szerv betegedett meg először? .....
5. Mikor látta a beteget utoljára? .....
6. Van-e a betegnek jelenleg kezelő orvosa, s ha igen, ki és hol lakik? .....
7. Megjegyzések: .....

Kelt ....., 1904. év ..... hó ..... n.

(aláírás.)

A kérdőívekhez a következő felszólítások csatoltattak:

I. A budapesti kir. Orvosegylet rákbizottságától.

Igen tisztelt Kartárs úr!

A mióta a rákbetegség és terjedési útjainak tanulmányozása és a műtősebészi technika haladása lehetségessé tette, hogy az orvos által korán felismert rákos daganatot sebészi műtéttel teljesen kiirtsuk s a rákos betegek jelentékeny részét véglegesen meggyógyítsuk, s a mióta e tény ismerete a köztudatba is átment, a rákos betegek újult reménnyel fordulnak mindenfelé a sebészi klinikákhoz s a kórházak sebészeti osztályaihoz és azokat oly tömegesen lepik el, hogy kétely merült fel az iránt, vajjon régebben is ilyen nagy számmal voltak-e rákos betegek s közben azon gyanujuknak adtak nyílt kifejezést, miszerint a rákbetegség újabb időben terjedőben van.

Ez a vészharang nagy nyugtalanságot keltett, s először Angliában vezetett a Practitioner című orvosi lapnak szűkebb körben megejtett rákstatisztikájához, a mely tanulmányokat most az Eduard angol király védnöksége alatt működő bizottság folytatja; majd Németországban eredményezte Leyden tanár vezetése mellett azon szép statisztikai adatgyűjtést, a melyhez Németalföld is csatlakozott, s a mely már tudományos szempontból is eredményesnek mondható; Moszkvában pedig Lewschin tanárt indította arra, hogy a rákbetegséggel behatóan foglalkozzék és az orosz birodalomban való elterjedésére vonatkozó pontos adatok összegyűjtéséhez hozzáfogjon.

Hazánkban Farkas Jenő dr. kezdte meg a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésén tett indítványa után a rákstatisztikai adatok összegyűjtését, de a jeles kartársnak, fájdalom, korán bekövetkezett halála e szép tervének keresztülvitelét is meg-

gátolta, s a kérdést Palotay Andor dr.-nak a budapesti kir. Orvosegyletben 1902. évi április hó 14-én tartott előadása és Zimmermann Károly dr.-nak ugyanazon ülésben a rákbizottság kiküldésére vonatkozó indítványa hozta mozgásba. Az egyesület ezen indítvány értelmében a rákbetegség tanulmányozására bizottságot küldött ki s elnökévé alulírottat választotta meg.

Mielőtt a bizottság nagyszámú, fontos feladataihoz hozzáfogna, mindenekelőtt a rákbetegségnek hazánkban való elterjedése iránt kell pontosan tájékozódnia. Erre vonatkozólag a m. kir. központi statisztikai hivatal évkönyveiben a halálokok statisztikája nyújt ugyan némi tájékozódást, de a mint Vargha Gyula dr. ministeri tanácsos ur, mint a m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatója a rákbizottság alakuló ülésén részletesen kifejtette, a haláloki adatok és a rákbizottság adatgyűjtései között pl. Németországban oly nagy eltérés mutatkozik, hogy ez adatokat a rákbetegség tanulmányozása szempontjából egyelőre nem tekinthetjük véglegeseknek és végérvényes, pontos adatokat csakis orvosi kórismén alapuló, külön e célra rendezett adatgyűjtéstől várhatunk. Annyi bizonyos már most is, hogy a rák minálunk is nagyon elterjedt népbetegség, s azért sokféle okból pontosan kell tudnunk, milyen nagy az a nemzetgazdasági kár, a melyet hazánknak okoz.

E közérdekű, nagyterjedelmű statisztikai adatgyűjtés költségei és fáradságos munkája azonban meghaladja egyeseknek és a budapesti kir. Orvosegyletnek erejét, míg másrészt a m. kir. központi statisztikai hivatalt szervező 1897. évi XXXV. t.-cz. a nevezett hivatalt országos érdekű adatgyűjtésekre oly tág hatalmi körrel ruházta fel és e mintaszerűen vezetett intézet kitünően iskolázott személyzete olyan pontos munkát helyez kilátásba, hogy célunk elérésére mindenképen előnyösnek látszott, hogyha sikerül statisztikai adatgyűjtésünkhöz a m. kir. központi statisztikai hivatal közreműködését megnyerni.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium ez irányban tett felterjesztésemet a leghathatósabb támogatásban részesítette. Wlassics Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi minister úr ő exczellenziája Tóth Lajos dr. osztálytanácsos úr előterjesztésére kegyes volt Láng Lajos dr. m. kir. kereskedelemügyi minister úr ő exczellenziája engedélyét arra megszerezni, hogy a m. kir. központi statisztikai hivatal a rákbetegségre vonatkozó adatgyűjtést felvehesse 1903. évi munkaprogramjába, azt a törvény értelmében helybenhagyás végett az országgyűlés elé terjeszthesse és az adatgyűjtést a budapesti kir. Orvosegylet Rákbizottsága által megállapított kérdőív alapján megejttesse, a mire a m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatója, Vargha Gyula dr. ministeri tanácsos úr a legnagyobb készséggel vállalkozott. A politikai viszonyok kedvezőtlen alakulása folytán azonban a m. kir. kereskedelmi ministerium ezen előterjesztését, a melyet Hieronymi Károly minister úr ő exczellenziája is a magáévé tett, az országgyűlés csak 1904. év július havában tárgyalta és így adatgyűjtésünk a folyó esztendőre maradt.

Azon körülmény, hogy adatgyűjtésünket a m. kir. központi statisztikai hivatal intézi, többféle nagy előnyt biztosít tervünknek. Mindenekelőtt fontos, hogy a nevezett hivatal törvényes hatalmi köre a horvát bán közvetítésével Horvát-Szlavonországra is kiterjed, s így sikerülni fog adatainkat a magyar szent korona összes országaiból beszerezni, másrészt pedig az országgyűlés jóváhagyásával megindított adatgyűjtéshez való hozzájárulás mindenkire nézve kötelező.

Gondoskodva lévén ekként az adatgyűjtés technikai keresztülviteléről, kérdés, milyen kiterjedést adjunk statisztikánknak. Legegyszerűbb lenne az eddigi statisztikák kijárt útjain haladni, de ezek több tekintetben kiegészítésre szorulnak.

Először is tény az, hogy a rákbetegség nemcsak emberben, hanem állatban is előfordul, hogy az állatok rákja az emberével teljesen azonos, és hogy így az átmenetel az állatról az emberre kizárva nincsen. Ha már most a rákbetegséget tanulmány tárgyává tesszük és e kérdést a maga teljességében fel akarjuk ölelni, akkor nem elégedhetünk meg az emberi rák tanulmányozásával, hanem a rákbetegséget mindenféle szervezetekben, a melyekben előfordul, tanulmányoznunk kell, mert különben nem nyerünk tiszta képet elterjedéséről, s az esetben, ha a rák egyik szervezetről átragad a másikra, a ragály terjedésének láncolatából esetleg egy fontos láncszemet hagyunk ki. A midőn tehát a ráknak az állatvilágban való elterjedését tanulmány tárgyává tesszük, azt két-féleképen óhajtjuk eszközölni:

1. A jelenlegi adatgyűjtés alkalmával csupán azt óhajtjuk megállapítani, vajjon a rákos beteg háztartásában élő házi állatok között (kutya, macska, tehén, ló) van-e olyan, a melynek rákos daganatja vagy fekélye van, s erre vonatkozólag a kérdőívbe egy külön pontot vetettem fel.

2. Ezenkívül azonban Hutya Ferencz állatorvosi főiskolai rektor és Rácz István állatorvosi főiskolai kórbonczani tanár urakkal folytatott értekezéseken abban állapodtunk meg, hogy egy tavaszi állatvizsgálat alkalmával Magyarország egész állatállományát a rákbetegségre nézve megvizsgáljuk s ehhez a m. kir. földművelésügyi ministerium illetékes tényezőit máris sikerült megnyernünk.

Egy másik pont, a mely kiegészítésre szorul, a recidiva kérdése, a melyre vonatkozólag kérdőívünk, a mint fent látható, szintén tartalmaznak kérdéseket.

Tekintve azon nagy aránytalanságot, a mely a német hivatalos haláloki statisztikának a rákra vonatkozó adatai és a német rákbizottság által végrehajtott összeírás eredményei között mutatkozik, a mely körülményre különösen Vargha Gyula dr. úr, a m. kir. központi statisztikai hivatal igazgatója hívta fel figyelmünket, az ő indítványára ezen adatgyűjtés alkalmával kísérletet fogunk tenni az iránt, hogy azt tökéletesítsük.

A német rákbizottság adatgyűjtése csupán azon rákeseteket iratta össze, a melyek 1900. évi október 15-én állottak az összeíró orvosok gyógykezelése alatt. S miután a számbeli adatokból nagyon valószínű, hogy számos rákbeteg ilyen módon az összeírásból kimaradt, valószínűleg, mert azon a napon nem állott speciálisan egy orvosnak a gyógykezelése alatt sem, mi két-féle lapon fogjuk az összeírást eszközölni. Az egyiken azon betegek irandók össze, a kik a mi adatgyűjtésünk napján állanak az összeíró orvos gyógykezelése alatt, a másik lapon pedig azok, a kik az nap ugyan nem állanak az összeíró orvos gyógykezelése alatt, de a kit alkalmilag megvizsgált, nála a rákot kórismézte és bizonyosan tudja, hogy az illető beteg az adatgyűjtés napján életben van. Ez utóbbi betegekről az összeíró orvos alig lesz képes a kérdőív összes kérdéseit kitölteni, de egyik-másik esetben tudni fogja, ki a beteg jelenlegi orvosa, a kitől a bizottság esetleg pótlólag beszerezheti a hiányzó adatokat. Az is kétségtelen, hogy ezen betegek bejelentése kétszeresen vagy háromszorosan is fog történni, de miután a kérdőív a beteg nevének kezdőbetűit tartalmazza, a statisztikai hivatal könnyen ki fogja selejtezhetni a duplikátumokat.

Kérdőívünket Tisztelt Kartárs Úr e felszólításunkkal együttesen kapja kezeihez.

Az ezennel kifejtett intézkedésekkel igyekeztünk a tervezett rákstatisztikát a legszelebb és lehetőleg legbiztosabb alapra fektetni s reméljük, hogy művünket siker fogja koronázni. E reményünket orvosi karunk ismeretes ügybuzgóságára alapítjuk.

A munka, a melyre Igen Tisztelt Kartárs Urat felkérjük, a mellett, hogy vele elsősorban hazánk közegészségügyének teszünk szolgálatot, nemzetközi fontosságú és azért a magyar orvosi kar jó hírnevének megfelelőleg olyannak kell lennie, hogy méltán foglalhasson helyet azon nagy nemzetek munkái mellett, a melyekkel karöltve vállalkozunk e tudományos kérdés megoldására. Meg vagyok győződve róla, hogy Igen Tisztelt Kartárs Úr e kérdőívek pontos kitöltésével szívesen be fog állani azon lelkes tudományos

munkások soraiba, a kik e nemzetközi fontosságú statisztikai adatgyűjtés lelkiismeretes, pontos végrehajtásával az egész emberiségnek tesznek szolgálatot.

Kelt Budapesten, 1904. szept. 1.
Kartársi üdvözlettel

Dollinger Gyula dr.,
egyetemi nyilvános rendes tanár,
az egyetemi I. számú sebészeti klinika igazgatója,
bizottsági elnök.

M. kir. központi
statisztikai hivatal
6150/eln. szám.

II. Körirat

az összes polgári és katonai orvosokhoz és a polgári és katonai kórházak igazgatóihoz a rákos betegek összeírása tárgyában.

A m. kir. központi statisztikai hivatal az 1897. évi XXXV. t.-cz. 3. §-a értelmében az országgyűlés által elfogadott munkaterve alapján a rákbetegségben szenvedőkről statisztikai adatokat gyűjt, az idézett törvény 9. §-a értelmében a kezelő orvosok kötelező közreműködésével.

Ezt az adatgyűjtést a kereskedelemügyi minister úr ó nagyméltósága a budapesti kir. orvosegyetel rákbizottságának kezdeményezésére vette föl a hivatal munkatervébe. A nevezett bizottság úgy az adatgyűjtés folyamán, mint a feldolgozás minden stadiumában élénk figyelemmel fogja kísérni a fontos munkálatot s szakszerű tanácsaival kész támogatni az adatgyűjtés és feldolgozás munkáját végző magyar kir. központi statisztikai hivatalt. A rákbizottság elnöke a szükséges tájékoztatás céljából felhívást készített, az adatszolgáltatásra hivatott orvos urakhoz, mely felhívást ide csatolva van szerencsém megküldeni. Miután e felhívás a szóban forgó munkálatnak úgy általános közegészségügyi, mint orvostudományi szempontból való rendkívüli fontosságát oly meggyőzően kifejti, szükségtelen, hogy azt alulírt hivatal külön is kiemelje. A rákstatisztikai adatgyűjtés eredményére a koronás főktől kezdve a művelt társadalom legkisebb tagjáig mindenki feszült érdeklődéssel tekint, s a magyar orvosi kar munkáján a legkiválóbb európai orvosi szaktekintélyek szeme függ. Meg vagyok róla győződve, hogy a magyar orvosi kar a reá várakozó feladatnak szokott buzgalomával s a legnemesebb humanizmustól áthatott kötelességtudással fog megfelelni, s a magyar rákstatisztikai felvétel a külföldi hasonnemű adatoknál még pontosabb és kimerítőbb adatok birtokába fogja juttatni a rákbetegség ellen való küzdelem nemes bajnokait.

Az adatgyűjtés céljaira kétféle statisztikai lap szolgál, úgymint: az A) jelű fehér számlálólap, a melyet azon rákos betegekről kell kitölteni, a kik folyó évi október hó 15-én akár mint járó, akár mint fekvő betegek gyógykezelés alatt állanak; továbbá a B) jelű zöld színű számlálólap, a mely azon rákos betegekről állítandó ki, a kik a mondott időben nem állanak ugyan az adatszolgáltató orvos (kórház) gyógykezelése alatt, de a kiket korábbi időben kezelt és biztos tudomása van a felől, hogy október hó 15-én még életben vannak.

Megjegyzendő, hogy a kórházakban és klinikákon ápoló rákos betegekre vonatkozólag csakis a kórház, illetve klinika igazgatósága által erre kijelölt kórházi orvosok kötelesek a statisztikai lapot kiállítani, nehogy egy és ugyanazon betegről esetleg több kórházi (klinikai) orvos küldjön be számlálólapot. E mellett önként érthető, hogy kórházi és klinikai orvosok saját nevében csupán a magánygyógykezelésben kezelt betegekről szolgáltatnak adatokat, a kórházban (klinikán) gyógykezelt betegeikről ellenben csak az igazgatóság megbízásából és annak nevében.

Az adatok megbízhatósága érdekében kívánatos, hogy a számlálólapokra lehetőleg csak kétségtelen tények vétessenek fel, ellenben oly adatok, a melyeknek valóságához kétség fér, mint ilyenek, mindenkor határozottan megjelöltessenek.

Alulírt hivatal az A) jelű számlálólapokból az orvosoknak 5—5, a B) jelűekből pedig 3—3 dbot, a kórházak és klinikák igazgatóinak ellenben nagyobb mennyiséget bocsát rendelkezésére, ha pedig a küldött példányszám a felmerülő szükségletet nem fedezi, megfelelő értesítésre pótlólag fogja a még szükséges nyomtatványokat megküldeni. Ebben az esetben legcélszerűbb a kitöltött számlálólapokat az ezen célból ide csatolt portómentes borítékban alulírt hivatalnak beküldeni s a borítékon a »nyomtatványszükséglet« címe alatt a még szükséges számlálólapok mennyiségét megjelölni.

Viszont abban az esetben, ha a kiküldött számlálólapok nem használhatók el mind, a megmaradt üres lapok visszaküldendők. Önként érthető, hogy egyes üres példányok tanulmányozás céljából visszatartathatók.

Ha valamely orvos kezelése alatt, vagy valamely kórházban (klinikán) nincsen és korábbi időben sem volt rákos beteg s ennek folytán a számlálólapokból egyet sem kellene elhasználni, akkor ezt a körülményt legcélszerűbb az üres számlálólapok visszaküldése mellett a legfelső lapon megemlíteni.

A kitöltött és a fel nem használt számlálólapok f. évi november hó 1-ig küldendők be alulírt hivatalhoz.

Vargha Gyula
ministeri tanácsos,
igazgató.

E körirat hátlapján a m. kir. központi statisztikai hivatalról szóló 1897. évi XXXV. törvény-cikknek következő kivonata közöltetett:

Kivonat

a m. kir. központi statisztikai hivatalról szóló 1897. évi XXXV. törvény-cikkéből.

1. §.

A m. kir. központi statisztikai hivatal feladata: a magyar korona országai közállapotának és évről-évre változó közérdekű viszonyainak nyilvántartása s ezen célra minél teljesebb és megbízhatóbb adatok gyűjtése, az adatok megvizsgálása, összeállítás, feldolgozása s olyképen való közrebocsátása, hogy azok

úgy tudományos, valamint törvényhozási, kormányzati, közigazgatási és más gyakorlati célokra egyaránt használhatók legyenek.

9. §.

Közhivatalok s mindennemű polgári és egyházi hatóságok, valamint azok közegei kötelesek az 1. §-ban kitűzött célra szükséges adatokat megszerezni és beszolgáltatni.

Intézetek, testületek, egyletek és társulatok, valamint magánszemélyek is, a reájuk vonatkozó s a fentebbi célra szükséges adatokat, a felszólításhoz képest, vagy közvetlenül a központi statisztikai hivatalhoz beküldeni, vagy az adatszolgáltatást elrendelő felhívásban megjelölt hatósági közegnek átszolgáltatni tartoznak.

Az adatszolgáltatásra felszólítottaknak a központi statisztikai hivatalhoz vagy az adatszolgáltatást elrendelő felhívásban megjelölt hatósági közegekhez intézett levelei és postaküldeményei a postadíjtól mentesek.

10. §.

A központi statisztikai hivatal az adatszolgáltatás megbízhatóságának és szabályszerűségének megvizsgálása és ellenőrzése céljából megtekintheti az adatszolgáltatásra kötelezett hatóságoknál, úgyszintén a hatósági felügyelet alatt álló intézeteknél, testületeknél, egyleteknél és társulatoknál vezetett nyilvántartásokat, feljegyzéseket és ügykezelési iratokat és mindazon vállalatoknak azon üzleti könyveit, a melyeknek megvizsgálására valamely törvény a közigazgatási hatóságokat feljogosítja vagy kötelezi.

A részvénytársaságok és szövetkezetek által vezetett üzleti könyveket — a mennyiben ezen intézetek nem esnek az előző bekezdés határozata alá — a központi statisztikai hivatal csak az esetben van jogosítva megtekinteni, ha az illető részvénytársaság vagy szövetkezet a kívánt statisztikai adatok szolgáltatását, vagy a hibás kimutatások kiigazítását megtagadja avagy a statisztikai kimutatásokat saját kijelentése szerint helyesen kitölteni nem képes.

11. §.

A hatóságok, illetőleg az adatgyűjtésnél közreműködésre kötelezett egyéb közegek, valamint az adatok közvetlen szolgáltatására köteles intézetek, testületek, egyletek, társulatok és magánszemélyek a statisztikai adatoknak legjobb tudomásuk szerint és kellő időben való beszolgáltatásáért felelősek. A mely adatok, megfelelő hivatalos felszólítás után, a mulasztás kellő és elfogadható indokolása nélkül be nem szolgáltatottak, azokat a központi statisztikai hivatal a mulasztást okozók költségére a helyszínen gyűjtheti be.

A felmerült költségeket a központi statisztikai hivatal állapítja meg és részletesen felszámítva közli a mulasztást okozókkal. A megállapított költségek a mulasztást okozóktól a közzadók kezeléséről szóló törvény rendelkezései szerint hajtathatók be.

Rákstatisztika.

12. §.

A központi statisztikai hivatalnak azon intézkedése ellen, melylyel valamely statisztikai adatnak beszolgáltatása elrendeltetik, az intézkedés közlésétől számított 15 nap alatt felszólamlásnak van helye a kereskedelemügyi ministerhez.

13. §.

A ki tudva hamis vagy valótlan statisztikai adatokat vall be, vagy a jelen törvény szerint beszolgáltatandó statisztikai adatok beszolgáltatását a szabályszerű felszólítás jogerőre emelkedése után megtagadja, kihágást követ el s amennyiszer — a mennyiszer 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

15. §.

A központi statisztikai hivatal alkalmazottja, vagy a jelen törvény értelmében szolgáltatandó statisztikai adatok gyűjtésével vagy feldolgozásával megbízott más egyén, ki ily minőségében tudomására jutott egyéni természetű statisztikai vagy egyéb adatokat, akár alkalmaztatásának vagy megbízatásának idejében, akár annak megszűnte után magánosoknak vagy oly hatóságoknak, melyek azok átvételére jogosítva nincsenek, elbeszél, kiszolgáltat, felmutat, megtekinteni enged, vagy a jelen törvény ellenére köztudomásra juttat, — a mennyiben cselekedete súlyosabb büntetőjogi beszámítás alá nem esik — kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Fenmarad ezenkívül a fegyelmi felelősség és az okozott kár megtérítésének kötelezettsége.

17. §.

Egyéni természetű statisztikai bevallások és az adatgyűjtés vagy ellenőrzés alkalmával a központi statisztikai hivatal tudomására jutott egyéb adatok az adók kivételénél alapul nem vehetők.

A központi statisztikai hivatal a statisztikai adatokat — a címzettek körébe tartozó közlemények és azon adatok kivételével, a melyek törvény alapján, vagy máskülönben úgymint nyilvánosságra hozhatók — nem egyéni szinten, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerinti összefoglalásban teheti közzé.

A beérkezett kérdőlapokat a m. kir. központi statisztikai hivatal dolgozta fel és a nagy statisztikai táblákat is e hivatal készítette el. A munkálatokat dr. Vargha Gyula igazgató úr utasításai szerint dr. Pogány Frigyes ministeri fogalmazó úr vezette. A fertőzés, öröklés, más szervekre való áttételek fejezeteiben dr. Bauer Ártur cs. és kir. ezredorvos úr és dr. Lobmeyer Géza műtőnövendék úr voltak segítségemre.

Egyébként az egész anyagot magam dolgoztam fel.

B) A Magyarbirodalom rákstatisztikájának eredményei.

1. Általános rész.

Az 1900. évi népszámlálás eredményei szerint a Magyarbirodalom területén lakó 12.400.680 tizenöt éven felüli egyén között az 1904. évi október 15-én történt rákösszeírás 3.570 belföldi és 19 külföldi, rákbetegben szenvedő egyént talált. Ezen 3.570 belföldi rákos beteg számát az egész, 15 éven felüli lakosság számához viszonyítva 100.000 egyénre 28-8 beteg esik, vagyis egy millió egyénre 288.

Németországban az 1900. év október hó 15-én megejtett rákösszeírás egy millió lakosra 215 rákos egyént mutatott ki. Hogy nálunk a rákos betegek száma minden millió lakosnál 73-mal több, az nem azt jelenti, hogy azok száma nálunk aránylag nagyobb, mint Németországban. Ennek többféle oka van. Az első az, hogy mi a 3.570 rákosbeteg csupán a 15 éven felüli lakossághoz viszonyítottuk, míg Németországban az egész lakossághoz, tehát a 15 éven aluliakhoz is. Ha mi is így számítanánk, akkor a Magyarbirodalom területén élő 19.254.559 egyén közül összehírásunk alapján 100.000-re 18-5 rákos beteg esik, egy millióra pedig 185, tehát jóval kevesebb, mint a Németbirodalomban.

Rákos betegeink tekintélyes számának második oka abban rejlik, hogy a német rákstatisztika csupán azon rákosbetegeket írta össze, a kik 1900. év október 15-én álltak a bejelentő orvosok és kórházak gyógykezelése alatt, míg mi ezen betegeket az A) jelű lapokon írtuk össze, ellenben a B) jelű lapokon azokat is összehírásunk, a kik az összehírás napján ugyan nem állottak a bejelentő orvos vagy kórház gyógykezelése alatt, de a kikeről a bejelentő bizonyosan tudja, hogy rákosak és életben vannak.

Hogy ez a bejelentett esetek számát mennyiben változtatja meg, azt a következő adatok mutatják:

Orvosok és kórházak együtt az A) lapokon összesen 1.633 belföldi beteget jelentettek be, a B) lapokon pedig 1.937-et. Összesen 3.570-et.

Ha tehát a B) lapokat ki nem bocsátottuk volna, az élő rákos betegeknek nem is egészen a feléről nyertünk volna értesítést. Ez esetben az 1.633 beteget a német statisztika mintájára, az egész lakossághoz arányítva, 100.000 egyénre jutna 8-5 rákos beteg, azaz egy millióra 85, 100.000 tizenöt éven felüli egyénre pedig jutna 13-2 rákos beteg, vagyis egy millió lakosra 132 rákos esnék.

Azonban dacára annak, hogy a B) jelű lapok kibocsátása által elég sok rákos beteget sikerült összehírunk, mégis az a meggyőződés, hogy a Magyarbirodalom területén élő rákos betegek száma a valószínűleg messze felülmúlja az 1904. évi október 15-én összeírt 3.570 rákos beteg számát. Az érvek, a melyek bennem ezt a meggyőződést keltették, elég fontosak arra, hogy azokat részletesen közöljem. Hogy ezen irányban némi tájékozódást szerezzek, 1905. év márczius hó 16-ika óta a vezetésem alatt álló klinika ambulanciáján minden jelentkező rákos betegről feljegyeztetem, hogy rákbetegsége mióta áll fenn és hogy volt-e már azelőtt orvosnál.

A feljegyzések 492 napra terjednek. Ezen idő alatt 414 rákos beteg jelent meg az ambulancián, vagyis naponként majdnem egy. Ezen betegek a szerint, a mint azelőtt már voltak orvosnál vagy nem, a következőképpen oszlanak meg.

A budapesti kir. magyar tud. egyetem I-ső számú sebészeti klinikájának ambulanciáján 1905. évi márczius 16-ától 1906. év július hó 31-éig megjelent rákos betegek kimutatása:

A beteg lakóhelye szerint	Orvosnál volt	Orvosnál nem volt
Budapesti lakos: 40	18=45%	22=55%
Vidéki lakos: 374	220=58%	154=41%
Összesen: 414	238=57%	176=42%

Mindenekelőtt feltűnő, hogy a fővárosban lakó betegeknek 55%-a, a vidékieknek ellenben csak 41%-a nem járt azelőtt orvosnál. Ennek okát, hogy a városokban több a rákos beteg, mint a vidéken, legelőször eddig abban kerestük, hogy a város ember nagyobb számú orvos közelsége miatt könnyebben veheti igénybe az orvosi segítséget s így több városi beteg jutott is bele a rákösszeírásba. Azonban ez a mi tapasztalatunk azt mutatja, hogy a főváros rákbetegnek között 13-8%-kal nagyobb azok száma, a kik, mielőtt a klinikára jöttek, még orvosnál nem jártak, mint a vidékiek között.

Ezt az adatgyűjtést még folytatni fogjuk és ha a évek folyamán nyert nagyobb számarányok is ugyan azok fognak maradni, az azt fogja bizonyítani, hogy a nagy városokban nem az orvosi segítséget keresők száma nagyobb, mint a vidéken, hanem tényleg több a rákos beteg, a minek okát akkor a vidékitől eltérő életfeltételekben kellend majd keresnünk. De nem hallgathatom el, hogy azon fővárosi betegek, a kik olyan későn jelentek meg orvosnál, majdnem min a kültelekekről valók.

Azonban a fentebbi adatokkal még nem elégedünk meg, hanem azt is vizsgálat tárgyává tettük, hogy milyen régen volt tudomásuk betegségükről azoknak, a kik mielőtt a klinikára jöttek, orvosnál még nem jártak. Erről a következő tábla ad felvilágosítást:

Vidéki lakosok.

Orvosnál azelőtt nem járt: 154.

A rák fennállási ideje a klinikán való jelentkezéskor	A betegek száma
1 hó	9
2 »	14
3 »	9
4 »	3
5 »	7
6 »	15
7 »	8
8 »	5
9 »	6
10 »	2

Egy éven belül jelentek meg orvosnál összesen 78-an.

1 éven túl	24
1½ éven túl	3
2 éven túl	19
2½ éven túl	1
3 éven túl	7
4 » »	2
5 » »	5
6 » »	3
7 » »	1
8 » »	1
10 » »	4
12 » »	3
15 » »	2
16 » »	1

Egy-tizenhat esztendővel a rák kezése után jelentek meg először orvosnál összesen 76-an.

Budapesti lakosok.

Orvosnál azelőtt nem járt 22.

A rák fennállási ideje a klinikán való jelentkezéskor	A betegek száma
3 hó	1
4 »	3
6 »	4
8 »	2

Egy éven belül jelentek meg orvosnál összesen 10-en.

1 éven túl	5
1½ éven túl	1
2 éven túl	2
3 » »	3
11 » »	1

Egy éven túl jelentek meg orvosnál összesen 12-en.

A vidéki betegek fele azután, hogy betegségét észrevette, egy esztendőn belül jelentkezett orvosnál, még pedig azoknak majdnem 2/3-ada 1/2 éven belül, egy harmadánál valamivel több 1/2—1 esztendőn belül. A fővárosi betegeknek nem egészen a fele jelentkezett nálunk egy esztendőn belül attól számítva, hogy a betegségét észrevette, ellenben mindkét csoportnak, a vidékieknek ép úgy, mint a fővárosinak, a másik fele még egy esztendőn belül sem jelentkezett rákbetegségével sem más orvosnál, sem mi nálunk, hanem csak sokkal később. Vagyis az összes 414 rákos beteg között a kik a fenti időben a klinikán megjelentek, volt 238 olyan, a ki azelőtt már járt orvosnál, 176 olyan, a ki azelőtt még nem volt orvosnál, ezen utóbbiak között pedig 88 olyan, a kinek a betegségéről már egy évnél régebben volt tudomása, de azért orvosi segítyt nem keresett.

Azon 29 vidéki egyén közül a ki már három évnél régebben szenved rákbetegségben, a nélkül hogy orvoshoz ment volna tanácsot kérni, 26-ról tudjuk, hogy milyen szerv rákjában szenvedett.

A 13 vidéki férfi közt volt:

- 3 éves: egy arczrák, egy alsóajak-rák, egy foghusrák, egy végbélrák;
- 4 éves: egy alsóajak-rák;
- 5 éves: egy arczrák, egy szemhéjrák;
- 10 éves: egy arczrák, egy állkapocs alatti nyálmirigyrák, egy rák a hát bőrében;
- 12 éves: egy alsóajak-rák;
- 15 éves: egy arczrák;
- 16 éves: egy alsóajak-rák.

Ezen 13 eset a foghús, a végbél és a hát bőrében lévő rák három esetét kivéve, mind olyan, hogy a beteg azokat nyíltan hordja.

A 13 vidéki nő között volt:

- 3 éves: egy alsóajak-rák, egy felsőajak-rák és egy rák a felkar bőrében;
- 4 éves: egy emlőrák;
- 5 éves: egy rák az orron, kettő az emlőkön;
- 6 éves: egy szemhéjrák, egy méhrák;
- 7 éves: egy emlőrák;
- 8 éves: egy arczrák;
- 10 éves: egy arczrák;
- 15 éves: egy rák az orron.

Ezek között hét olyan rák van, a melyet a beteg nyíltan, födetlenül hord és még sem jelentkezett miatta az orvosnál.

A fővárosi férfiak között volt három évnél régebb: egy rák az orron, egy rák az emlőben; a nők között: egy az orron. De volt a fővárosi nők között egy, a kinek állítólag 11 év óta volt pajzsmirigyrákja.

Azon 33 vidéki és fővárosi lakos közül, a ki 3 évnél régebben szenvedett rákbetegségben, a nélkül, hogy orvosnál jelentkezett volna, 20-nak a rákja teste olyan helyén volt, a hol azt mindenki, a ki vele találkozott, látta, egynehányan közülük itt éltek a fővárosban vagy annak közvetlen közelében, körülveve gyógyintézetektől és orvosoktól, és mégis

számos éven át viselték annak a folyton terjedő, fájdalmas és undorító betegségnek összes kellemetlenségeit, a nélkül, hogy orvoshoz fordultak volna. S a mikor a betegeknek ezt a nagy közömbösséget látjuk, felületes, könnyen megállapítható rákfekélyekkel szemben és tudjuk, hogy az esetek nagy részében a rákbetegség milyen gyorsan teszi tönkre azt, a kibe belefészkelte magát, akkor az a meggyőződés érlelődik meg bennünk, hogy van a rákos betegeknek egy osztálya, a melynek a rákbetegségéről sohasem a gyakorló orvos, hanem csak a halottvizsgáló szerez tudomást és nagyon valószínűvé válik előttünk, hogy a halálzási statisztikának a rákbetegségre vonatkozó része sokkal jobban megközelíti a valóságot, mint az eddigi rákösseirások, ki nem véve közülök a miénket sem, a mely pedig a B) lapok segítségével a bejelentett esetek számát jelentékenyen felemelte.

És miután halálzási statisztikánk egyébként is a rákra vonatkozó sok becses adatot tartalmaz, Vargha Gyula dr. ministeri tanácsos úr ajánlatára a rákhalálzásra vonatkozó 1901.—1904. évi statisztikai anyagot munkaprogramunkba felvettük, azt feldolgoztuk és adatait a következőkben mindenhol szembeállítottuk rákösseirásunk adataival. Azt hiszem, hogy ezzel a kettős megvilágítással dolgozatunk tudományos értéke emelkedett. Csak hogy a halálzási statisztika feldolgozásánál számos nehézség merült fel. A Magyarbirodalom számos helyén még laikus halottképek működnek, a kiknek diagnosztikus adatait fel nem használhattuk. E tekintetben a különbség az ország egyes részei között igen nagy. Vannak megyéink, a melyekben, a mint a 3. számú kimutatásból kitűnik, a halálesetek 80—90%-át nem orvos állapítja meg. A rák elterjedésének megítélésére csupán azon adatokat használtuk fel, a melyeket orvos-halottképek szolgáltattak.

Ezért minden egyes törvényhatóságra nézve először megállapítottuk, hogy az összes 7 éven felül elhaltak hány %-ánál állapította meg orvos a halál okát. Azután ezen arány alapján kiszámítottuk a rákbetegségben elhaltak valószínű számát azon elhaltak között, a kiknél a halál okát nem orvos állapította meg s a rákban elhaltaknak így nyert valószínű összes számát viszonyítottuk a minden egyes törvényhatóság területén az 1900. évi népszámlálás alkalmával összeirt 15 éven felüli népességhez. (Lásd számításunk magyarozatát a 3. fejezet 3. bekezdésében.)

2. Az orvosok és a kórházak részvétele a rák-betegeknek az 1904. évi október hó 15-én fogantatott összeírásában.

Magyarország területén 5.122 orvost és 401 kórházat szolgáltattunk fel jelentésükre.

A felszólított orvosok közül 1.205 pozitív, 3.864 negatív adatokat küldött, 53 pedig, vagyis a felszólított orvosok 104%-a nem válaszolt. Ezek majdnem mind olyanok, a kik orvosi gyakorlatot nem folytatnak. Közülök 36 Budapesten lakik.

Az 1900 október hó 15-én eszközölt német rák-statisztikai felvétel alkalmával a felszólításra nem válaszolt az orvosok 45%-a. Hogy nálunk ilyen kicsiny azok száma, a kik a felszólításra nem feleltek, az orvosaink buzgósága mellett a m. kir. statisztikai hivatalról szóló 1897. évi XXXV. törvénycikknek köszönhetjük, a mely a statisztikai adatszolgáltatást kötelezővé teszi.

Horvát-Szlavonországok területén az országos kormány 368 orvost szólított fel. Ezek közül azok száma, a kik nemleges adatokat küldtek azokéval együtt, a kik nem feleltek, 294.

A felszólított 401 magyar kórház kivétel nélkül mind válaszolt, közülük 132 pozitív, 269 negatív adatokat szolgáltatott.

A felszólított 38 horvát-szlavonországi kórház közül pozitív adatokat 9, negatív adatokat 29 küldött be.

A jelentéstevők között 4 olyan orvos volt, a ki az összeírás napján 6—10 rákos beteget gyógykezelt. A kórházak között volt 3 olyan, a melyekben a felvétel napján 16—25 és 2 olyan, a melyekben 26—50 rákos beteg állott gyógykezelésben.

Az összeírás napján a magyar orvosok gyógykezelése alatt állott (A lap) 1.206 rákos beteg, a horvát-szlavon orvosok gyógykezelése alatt 45, összesen 1.251.

Az összeírás napján élt, de orvosi gyógykezelés alatt nem állt Magyarországon 1.012, Horvát-Szlavonországokban 112, összesen 1.124 rákos beteg. Magyar és horvát-szlavon magánorvosok tehát együtt összesen (A és B lap) 2.375 rákos beteget jelentettek be, a mi az összes rák-betegek 66,8%-át teszi.

Magyar kórházak gyógykezelése alatt az összeírás napján (A lap) 371, a horvát-szlavon kórházak gyógykezelése alatt 15, összesen 386 beteg állt. Magyar kórházakban régebben rák-miatt gyógyítottak és az összeírás napján élt, de gyógykezelés alatt nem állott (B lap) 821, a horvát-szlavon kórházak 7 ilyen betegről tesznek jelentést, összesen tehát volt 828. A kórházak által bejelentett összes rák-betegek száma 1.214, vagyis az összes rák-betegek 33,82%-a. Ezek között 589 ugyanazon törvényhatóságban lakott, a melyben a kórház van, míg 610 más törvényhatóságban lakott, 15 pedig külföldi volt, tehát átlag a kórházakban kezelt rákos betegeknek több, mint fele nem a kórház székhelyén lakott.

A budapesti kórházak 119 budapesti rákos beteg mellett 287 más törvényhatóságban lakót és 3 külföldit jelentettek be, vagyis az idegenek itt az összes rákos betegek 70,90%-át érik el.

Olyan beteg, a ki az összeírás napján (A lap) orvosi vagy kórházi gyógykezelés alatt állott, összesen 1.637 volt, olyan pedig, a ki azon a napon ugyan nem állott sem orvosi, sem kórházi kezelés alatt de a kiról a bejelentő biztosan tudta, hogy életben van (B lap), 1.952 volt.

Ezen betegek létezéséről nem nyertünk volna értesítést, ha nem adtuk volna ki a B jelű lapokat.

Bejelentő	1904. okt. 15. gyógykezelés alatt állt (A jelű lap)	Az összeírás napján nem állt gyógykezelés alatt, de élt (B jelű lap)	Összesen
Orvos	1.251	1.124	2.375
Kórház	386	828	1.214
Összesen	1.637	1.952	3.589

A bejelentővel ugyanazon törvényhatóságban lakott 2.737
A bejelentővel nem ugyanazon törvényhatóságban lakott 833
Külföldi volt 19
Összesen 3.589

A Magyarbirodalomban 1904. évi október 15-én a külföldiek levonása után, bejelentetett összesen 3.570 rákos beteg.

Az orvosok és a kórházak részvételét az 1904. évi október hó 15-én történt rákösseirásban a 2—7. lapokon levő 1 a) és 1 b) számú részletes kimutatások tüntetik fel.

3. A rákos betegek száma általában és főáttekintése törvényhatóságokint.

A II. részben a 8. és 9. lapon levő 2. számú kimutatás szerint az 1904. évi október 15-én Magyarországon összesen 3.366, Horvát-Szlavonországokban 204, a Magyarbirodalom területén tehát összesen 3.570 rákos belföldi beteg iratott össze. Esik tehát Magyarországon 100.000 15 évnél idősebb egyénre (összes számuk 10,856.166) 31, Horvát-Szlavonországokban (a 15 éven felüliek összes száma 1,544.514) 13, összesen az egész Magyarbirodalom területén 29 rákos beteg. Egész pontossággal számítva 28·8. Ezek között volt 1.385 férfi, a mit az egész birodalom 6,152.090 tizenöt éven felüli férfiahoz viszonyítva, minden 100.000-re esik 23. Rákos nő 2.185 volt. Összehasonlítva ezt a számot a 6,248.590 tizenöt éven felüli nővel, esik minden 100.000-re 35.

A kórházak, úgyszintén a magánorvosok által bejelentett betegek állandó lakóhelyük szerint vannak csoportosítva. A Magyarországon gyógykezelt horvátországi rákos betegeket Horvát-Szlavonország betegek közé vettük fel. A városok betegek közé csak azokat soroztuk, a kik ott állandó lakók. Így pld. Budapest rákosai közé nincsen felvéve azon 352 beteg, a kiket az összeírás alkalmával ott gyógykezelték, de állandó lakásuk más törvényhatóságban volt, sem pedig ama 4 külföldi, a ki akkor Budapesten részesült gyógykezelésben.

Az 1901.—1904. évi halálzási adatokat törvényhatóságokint a 3. kimutatás tünteti fel (I. a részletes kimutatások között a II. rész 10—13. lapjain). Itt a rákban elhalt összes egyének valószínű számát azon arány szerint számítottuk ki, a melyben a rák-betegség a 7 éven felüli elhaltaknál az orvos által megállapított halálokok között fordul elő s az így nyert számot a 15 éven felüli népességhez viszonyítottuk. (Lásd a 10. oldal jegyzetét!) Halálzási statisztikánk ugyanis a halál okának orvos vagy nem orvos által történt megállapítása szempontjából a törvényhatóságokint feldolgozás eredmé-

nyeiben külön-külön mutatja ki a 7 éven aluli és a 7 éven felüli korban elhaltakat s minthogy a 7 éven aluliaknak törvényileg elrendelt, kötelező gyógykezelése az orvosok és a nem orvosok által megállapított halálokoknak egymáshoz való számbeli viszonyát nagy mértékben befolyásolja, a 15 évnél idősebb korban elhalt rákos betegek valószínű számának megállapításánál ezen adatok nagyobb megbízhatósága és pontossága érdekében a 7 éven alul elhaltakra vonatkozó adatokat ki kellett a számításból kizsöbölnünk.

A valóságot még ennél is jobban megközelítő adatokhoz juthattunk volna, ha azon arány megállapításánál, a melyben a rák-betegség, mint halálok az orvosok által megállapított halálokok között fordul elő, csupán a 15 éven felüli korban elhaltakra szorítkozhattunk volna; minthogy ugyanis általában csak a 15 évnél idősebbeknél vettük figyelembe a rákot. A halálzási statisztika azonban ebben a tekintetben más korhatárt, mint a 7. életévet, nem különböztet meg, s ennek következtében a 7—15 évek között elhaltaknak a számításból való kiküszöbölése kivihetetlen volt. Mindenesetre megjegyezhetjük azonban, hogy ez a körülmény távolról sem befolyásolja az egyes törvényhatóságokra kiszámított eredményeket annyira, mintha a 7 éven aluliak figyelmen kívül hagyása is lehetetlen lett volna.

Már a rendezett tanácsú városokban a szóban forgó arány megállapításánál a 7 éven aluliakat sem lehetett kiküszöbölni. A halálzási statisztika ugyanis a községenkinti feldolgozásnál még a 7 éven aluliak és felüliek között sem tesz különbséget a halálokok tekintetében. Viszont azonban a rend. tan. városokban ez a körülmény azért nem bir nagyobb jelentőséggel számításaink pontosságának szempontjából, mert e városokban a haláleseteknek csak igen elenyésző részénél állapítja meg a halál okát nem orvos halottkém, úgy, hogy a mint alább látni fogjuk, — az összes rend. tan. városokban mindössze 22 egyénnél feltételezhető valószínűségi számításunk szerint a rákhalálzás azok között, a kiknél nem orvos állapította meg a halál okát.

A fentiekben ismertetett számítás szerint Magyarországon 100.000 egyénre évenként átlag 96, Horvát-Szlavonországokban 90, a Magyarbirodalom egész területén pedig 95 rákhalál esik.

Adataink e viszonyokon kívül még azt is mutatják hogy mindkét statisztika szerint a nőnemre esik rákos betegek, illetőleg a rákban elhaltaknak nagyobb száma, a mint a következő összeállításból látható:

Közjogi alkatrész	Az 1904. évi összeírás szerint esik 100.000 tizenöt éven felüli lakosra rák-beteg			Az 1901.—1904. évi halálzási statisztika szerint esik 100.000 tizenöt éven felüli lakosra rákban elhalt		
	férfi	nő	általában	férfi	nő	általában
Magyarország	24	38	31	84	108	96
Horvát-Szlavonország	12	15	13	73	105	90
Magyarbirodalom	23	35	29	83	107	95

Az élő rákosok összeirásai eredménye és a halálzási statisztika adatai közötti nagy aránytalanság okaira az általános részben a 12*. lapon utaltam.

Ezen táblázatban feltűnő és csak az összeirás nagyobb hiányosságával magyarázható, hogy az összeirás adatai szerint a rákosok számaránya Horvát-Szlavonországokban a magyarországi rákosok számarányának a felét sem teszi, holott a halálzási statisztika adatai szerint az a magyarországit nagyon megközelíti.

A) Az 1904. évi összeirás adatai szerint:

Table with 2 columns: Location and Rákosok arányszám. Includes sections for I. Magyarország, II. Horvát-Szlavonországok, and III. Magyarbirodalom.

Mindkét kimutatás szerint erősen az átlag alatt áll a Tisza jobb partja, erősen az átlag felett Fiume város és kerülete.

A rákosok száma az átlag alatt.

Azon magyar törvényhatóságok, a melyekben az 1904. évi összeirás szerint 100.000 tizenöt éven felüli lakosra az átlagos 31-nél legalább 10-zel kevesebb rákos esik, a következők:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

valamint a foglalkozásnak a korrall való egybevetésénél ellenben csupán az anyaország adatait közöljük.

Ennek megfelelően figyelmen kívül kellett hagynom a horvát-szlavonországi adatokat ezen ismeretetésemnek az említett viszonyokat tárgyaló fejezeteiben.

A következő tábla mutatja, hogy egyrészt a Magyarbirodalom egyes részeiben az 1904. évi összeirás szerint hány rákos ember élt, másrészt hogy az 1901.-1904. évek egy évi átlagában hány ember halt meg rákbetegségben.

B) Az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai szerint:

Table with 2 columns: Location and Rákosok arányszám. Includes sections for I. Magyarország, II. Horvát-Szlavonországok, and III. Magyarbirodalom.

Ezen 25 törvényhatóság közül 10-ben a halálzási statisztika szerint is 10-zel alul marad az arányszám, a 96-ot tevő átlagon, ellenben Kecskemét tj. város, Árva vármegye, Nagy-Küküllő vármegye, Kolozsvár tj. város és Vas vármegye az összeirás szerint igen alacsony arányszámokkal szerepelnek, míg a halálzási statisztika szerint ezen törvényhatóságokban a rákhalálzás jóval az átlag felett áll.

Horvát-Szlavonországokban a törvényhatóságok legnagyobb részében az összeirás adatai szerint alul marad a rákosok száma a Magyarországra kiszámított átlagon.

A Horvát-Szlavonországokra kiszámított, 13-ma tevő átlagon alul marad:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

Ezen törvényhatóságok Verőcze vármegye kivételével a Horvát-Szlavonországokra kiszámított 90-ot tevő átlagos halálzási arányszámon is mind alul maradnak.

Azon magyar törvényhatóságok, a melyekben 100.000 tizenöt éven felüli egyénre az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai szerint az átlagkén megállapított 96-nál legalább 10-zel kevesebb halálzási

fordul elő évenként, az arányszámok sorrendjében a következők:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint.

Horvát-Szlavonországokban 5 törvényhatóság alul marad a 90-et tevő halálzási átlagon, 7 törvényhatóság pedig meghaladja azt.

Azon magyar törvényhatóságok, a melyekben úgy a rákhalálzás, mint a halálzási statisztika szerint a rákosok számaránya legalább 10-zel áll a megfelelő átlagok alatt, a következők:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

A rákosok száma az átlag felett.

Az 1904. évi összeirás szerint Magyarországon 100.000 tizenöt éven felüli egyénre az átlagos 31-nél legalább 10-zel több rákbeteg a következő törvényhatóságokra esik:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

Törvényhatóság

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

E sorozatban az a feltűnő, hogy annak első felében, a mely az országos átlagnál ugyan jóval nagyobb, de e sorozatban mégis aránylag kevesebb rákos beteget tüntet fel, 12 törvényhatóság között csupán 4 város van, míg a második felét alkotó 11 törvényhatóság, a melyekben a rákosok nagyobb számmal vannak, kivétel nélkül mind városokból áll.

A 23 törvényhatóság közül 20-ban a rákhalálzás átlaga is felülmúlja a 96-ot, az országos átlagot.

Félreértések elkerülése végett itt még egyszer megjegyzem, hogy azon rákos betegeket, a kik az összeirások városokban laktak, de állandó lakóhelyük másutt volt, nem azon városokhoz számítottuk, a melyben összeirattak, hanem állandó lakásuk törvényhatóságához osztottuk be.

Horvát-Szlavonországokban az átlagos 13-ma legalább 10-zel csupán a következő törvényhatóságok mulják felül:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján.

A legmagasabb számokat tehát Horvát-Szlavonországokban is a városok képviselik. A főváros, Zágráb, itt sem áll a legelső helyen. Rákosainak száma (15) alig haladja meg az átlagot.

Magyarországon 100.000 tizenöt éven felüli lakosra az 1901.-1904. évek halálzásának átlagában 96-nál legalább 10-zel több rákhalál a következő törvényhatóságok területére esik:

Table with 3 columns: Törvényhatóság, A rákosok arányszám az 1901.-1904. évi halálzási statisztika alapján, A rákosok arányszám az 1904. évi összeirás szerint.

A férfi és a női szervcsoportok rákjának gyakorisági sorrendje külön-külön az 1904. évi összeírás szerint:

1. Férfiak.			2. Nők.		
Szervcsoport	Az esetek száma	%	Szervcsoport	Az esetek száma	%
a) Emésztőszervek az ajkak nélkül 542 = 39·3%			Nemzőszervek	972	44·6
b) Emésztőszervek: alsó és felső ajak 415 = 30·1%			Csecsmirigy	496	22·8
c) Emésztőszervek az ajkakkal	957	69·4	a) Emésztőszervek az ajkak nélkül 333 = 15·3%		
Fej- és arcbőr	243	17·6	b) Emésztőszervek: alsó és felső ajak 39 = 1·8%		
Csontrendszer	44	3·2	c) Emésztőszervek az ajkakkal	372	17·1
Egyéb bőr	38	2·7	Fej- és arcbőr	245	11·2
Nemzőszervek	35	2·5	Egyéb bőr	46	2·1
Légzőszervek	27	2·0	Csontrendszer	21	1·0
Húgyszervek	14	1·0	Húgyszervek	11	0·5
Mirigyek	13	1·0	Mirigyek	10	0·4
Csecsmirigy	6	0·5	Légzőszervek	6	0·3
Idegrendszer	1	0·1			
	1.378	100·0		2.179	100·0

A férfi és a női szervcsoportok rákjának gyakorisági sorrendje külön-külön az 1901.—1904. évi halálzási adatok szerint:

3. Férfiak.			4. Nők.		
Szervcsoport	Az esetek száma	%	Szervcsoport	Az esetek száma	%
a) Emésztőszervek az ajkak nélkül 9.319 = 82·8%			a) Emésztőszervek az ajkak nélkül 7.795 = 54·9%		
b) Emésztőszervek: alsó és felső ajak 179 = 1·6%			b) Emésztőszervek: alsó és felső ajak 28 = 0·2%		
c) Emésztőszervek az ajkakkal	9.498	84·4	c) Emésztőszerv az ajkakkal	7.823	55·1
Húgyszervek	496	4·4	Nemzőszervek	4.692	33·1
Fej- és arcbőr	435	3·8	Csecsmirigy	934	6·6
Légzőszervek	413	3·7	Fej- és arcbőr	232	2·0
Mirigyek	125	1·1	Húgyszervek	176	1·2
Csontrendszer	115	1·0	Légzőszervek	106	0·7
Egyéb bőr	89	0·8	Mirigyek	65	0·5
Nemzőszervek	66	0·6	Egyéb bőr	61	0·4
Idegrendszer	11	0·1	Csontrendszer	42	0·3
Csecsmirigy	8	0·1	Idegrendszer	10	0·1
	11.256	100·0		14.191	100·0

A táblázatokba nem lehetett beosztani azon eseteket, a melyekben a szerv, a hol a rák fellépett, közelebről meghatározva nem volt, ilyen volt az 1-es

táblában 7 eset, a 2-es számúban 6, a 3-as számúban 720, a 4-es számúban 745.

A férfi és a női szervcsoportok rákjának gyakorisági sorrendje általában az 1904. évi rákösszeírás adatai szerint:

	Az esetek száma	%
Női nemzőszervek	972	27·3
Férfi emésztőszervek (az ajkakkal együtt)	957	26·9
Női csecsmirigy	496	13·9
Női emésztőszervek (az ajkakkal együtt)	372	10·5
Női fej- és arcbőr	245	6·9
Férfi fej- és arcbőr	243	6·8
Női egyéb bőr	46	1·3
Férfi csontrendszer	44	1·2
Férfi egyéb bőr	38	1·1
Férfi nemzőszervek	35	1·0
Férfi légzőszervek	27	0·7
Női csontrendszer	21	0·6
Férfi húgyszervek	14	0·4
Férfi mirigyek	13	0·4
Női húgyszervek	11	0·3
Női mirigyek	10	0·3
Férfi csecsmirigy	6	0·2
Női légzőszervek	6	0·2
Férfi idegrendszer	1	0·0
Összeg	3.557	100·0

A férfi és a női szervcsoportok rákjának gyakorisági sorrendje általában az 1901.—1904. évi halálzási statisztika adatai szerint:

	Az esetek száma	%
Férfi emésztőszervek (az ajkakkal együtt)	9.498	37·3
Női emésztőszervek (az ajkakkal együtt)	7.823	30·7
Női nemzőszervek	4.692	18·4
Női csecsmirigy	934	3·7
Férfi húgyszervek	496	2·0
Férfi fej- és arcbőr	435	1·7
Férfi légzőszervek	413	1·6
Női fej- és arcbőr	232	1·1
Női húgyszervek	176	0·7
Férfi mirigyek	125	0·5
Férfi csontrendszer	115	0·5
Női légzőszervek	106	0·4
Férfi egyéb bőr	89	0·4
Férfi nemzőszervek	66	0·3
Női mirigyek	65	0·3
Női egyéb bőr	61	0·2
Női csontrendszer	42	0·2
Férfi idegrendszer	11	0·0
Női idegrendszer	10	0·0
Férfi csecsmirigy	8	0·0
Összeg	25.447	100·0

Az összeírás adatai szerint a gyakorisági táblázatban a legelső helyen állanak a női nemzőszervek, bele nem értve a csecsmirigyét.

A csecsmirigy nélkül a női nemzőszerv rákselei az összes rákesetek 27·3%-át, azzal együtt 41·2%-át teszik.

Ha a csecsmirigyét nem számítjuk a női nemzőszervekhez, akkor ezeknek száma alig különbözik a férfi emésztőszervek számától, míg a női emésztőszervek csak a női csecsmirigy után következnek. A halálzási statisztika szerint a legelső helyen állanak a férfi emésztőszervek 37·3%-kal, ha hozzájuk vesszük az ajkakot is, utánuk következnek a női emésztőszervek 30·7%-kal. Ellenben, ha az ajkakot nem számítjuk az emésztőszervekhez, hanem külön, akkor a szervek sorrendje annyiban változik, hogy a rákösszeírás adatainak sorozatában a férfi ajkak a női emésztőszervek elé a 4-ik helyre, a női ajkak pedig a 9. helyre kerülnek, a halálzási adatok sorozatában, azonban a férfiak csak a 9-ik, s a női ajkak csak a 18-ik helyre jutnak.

A mi a férfi emésztőszerveket illeti, ezek dacára annak, hogy az ajkakot az emésztőszervek közül kivesszük, az 1904. évi összeírás tábláján mégis azonnal a női nemzőszervek után sorakoznak, a halálzási statisztika sorrendjében pedig első helyen maradnak.

A női nemzőszerveket a halálzási statisztikában csak a harmadik helyen látjuk 18·4%-kal s utánuk nyomban a női csecsmirigyét 3·7%-kal. Itt a női nemzőszervek a csecsmirigyvel az összes esetek 22·1%-át teszik. A női nemzőszervek tehát, ha hozzájuk csatoljuk is a női csecsmirigyét, még mindig az emésztőszervek mögött maradnak.

A férfi- és női húgyszervek az összeírás szerint a 13. és 15. helyre kerültek. Különbség alig van számárányuk között, míg a halálzási táblán a férfi húgyszervek 2·0%-kal az 5-ik helyen vannak, a női húgyszervek pedig körülbelül egyharmad annyi %-kal a 9-diken.

A férfi és női fej- és arcbőr mindkét táblán közel áll egymáshoz. Számárányuk az összeírás tábláján majdnem egyenlő (6·9 és 6·8), a halálzási táblán pedig a férfinek 1·7%-kal, a nőnek 1·1%-kal szerepel.

A férfiak légzőszervei a halálzási táblán feltűnő nagy számárányval szerepelnek (1·6%) és a 7-ik helyen, közvetlenül a férfi fej- és arcbőr után következnek, míg az összeírás tábláján 0·7%-kal a 11-ik helyen állanak. Mindkét táblán a férfiak légzőszerveinek számáránya sokkal nagyobb és pedig az összeírás szerint több, mint háromszor akkora, a halálzási statisztika szerint négyszer akkora, mint a nőké.

A légzőszervek rákja.

Nem	Összeírás	Halálzás
Férfi	27 = 0·7%	413 = 1·6%
Nő	6 = 0·2%	106 = 0·4%
Több a férfinál	21 = 0·5%	307 = 1·2%

Férfinál a dohány és az alkohol nagyobb élvezete okozza a légzőszervek rákjának nagyobb gyakoriságát.

C) A rákbetegség gyakorisága az egyes szervekben.

I. Az idegrendszer.

Az összeírás szerint egy férfinál fordult elő gerincvelőrák. A halálzási statisztika szerint 11 agyvelőrák volt férfinál, 10 agyvelőrák volt nőnél.

II. A légzőszervek.

Az összeírás adatai szerint a légzőszervekben összesen 33 rákeset fordult elő. Ebből férfira esik 27, nőre 6 eset. A halálzási statisztika szerint a légzőszervekben az 1901.—1904. években összesen 519 rákeset fordult elő. Ebből férfiakra esik 413, nőkre 106.

A) A légzőszervek rákjának gyakorisági sorozata az 1904. évi összeírás szerint:

Szerv	Férfi	Nő
Gégefő (és légső)	24	4
Tüdő	2	—
Az orr nyálkahártyája	1	—
Homloköböl	—	1
Mellhártya	—	1
Összeg	27	6

B) A légzőszervek rákjának gyakorisági sorozata az 1901.—1904. évi halálzási statisztika szerint:

Szerv	Férfi	Nő
Gégefő (és légső)	390	75
Tüdő	9	18
Gátor	10	4
Mellhártya	4	9
Összeg	413	106

Mindkét statisztika szerint a férfinek rákja a légzőszervekben a nőkéét négyszeresen felülmúlja. Mindkettőben a gégefő- (és légső)rák áll első helyen. Az összeírás adatai szerint hatszor mulja felül a férfiak gégefő- (és légső)rákja a nőkéét, a halálzási statisztika szerint körülbelül ötször.

III. Az emésztőszervek.

A) Az emésztő szervek rákjának gyakorisági sorozata az 1904. évi összeírás szerint:

Férfiak.		
Szerv	Az esetek száma	%
Alsó ajak	406	42.4
Gyomor	241	25.2
Végbél	76	8.0
Nyelv	68	7.1
Szájüreg	62	6.5
Bárzsing	24	2.5
Máj	22	2.3
Bél közelebbi megjelölés nélkül	14	1.5
Vastagbél	10	1.1
Felső ajak	9	0.9
Mandula	9	0.9
Fülmirigy	8	0.8
Vékonybél	2	0.2
Epehólyag	2	0.2
Hasnyálmirigy	2	0.2
Állkapocs alatti nyálmirigy	1	0.1
Egyéb	1	0.1
Cseplesz	0	0.0
Hashártya	0	0.0
Összesen	957	100.0

Nők.		
Szerv	Az esetek száma	%
Gyomor	199	53.5
Végbél	46	12.4
Máj	30	8.1
Alsó ajak	27	7.3
Felső ajak	12	3.2
Bél közelebbi megjelölés nélkül	12	3.2
Nyelv	9	2.4
Epehólyag	8	2.1
Vastagbél	8	2.1
Szájüreg	4	1.1
Cseplesz	4	1.1
Hashártya	3	0.8
Fülmirigy	3	0.8
Hasnyálmirigy	2	0.5
Vékonybél	2	0.5
Állkapocs alatti nyálmirigy	1	0.3
Mandula	1	0.3
Bárzsing	1	0.3
Egyéb	0	0.0
Összesen	372	100.0

A férfiak emésztőszervében az alsóajakrák áll első helyen.

Az alsó ajak, a felső ajak, a szájüreg, a nyelv, a mandula és a bárzsing együttvéve férfinnál az emésztőszervek rákjának 60.3%-át teszik, míg nőknél 14.6%-át. A halálzási táblák szerint ugyanezen szervek a férfiaknál az emésztőszerv rákjainak 11.6, nőknél 2.2%-át teszik.

A férfi- és a nőnem részesedését feltüntető számok nagy különbözetében azon szerep nyer kifejezést, a mely a rák kifejlődésével a dohányzásnak és a bagózásnak jut.

A szájüregbeli rákok nagy gyakorisága az oka, hogy az összeírás táblázatán a gyomorrrák férfinnál az emésztőszerv rákjainak csak 25.2%-át teszi, míg nőknél 53.5%-át. A halálzási táblák szerint a gyo-

B) Az emésztő szervek rákjának gyakorisági sorozata az 1901.—1904. évi halálzási statisztika szerint:

Férfiak.		
Szerv	Az esetek száma	%
Gyomor	6.098	64.2
Máj	1.245	13.1
Bél közelebbi megjelölés nélkül	726	7.6
Nyelv	359	3.8
Bárzsing	329	3.5
Végbél	243	2.5
Szájüreg	218	2.3
Alsó ajak	178	1.9
Hasnyálmirigy	28	0.3
Vastagbél	27	0.3
Hashártya	11	0.1
Epehólyag	9	0.1
Mandula	7	0.1
Cseplesz	7	0.1
Fülmirigy	6	0.1
Állkapocs alatti nyálmirigy	4	0.0
Vékonybél	2	0.0
Felső ajak	1	0.0
Összesen	9.498	100.0

Nők.		
Szerv	Az esetek száma	%
Gyomor	5.116	65.4
Máj	1.318	16.8
Bél közelebbi megjelölés nélkül	883	11.3
Végbél	209	2.7
Bárzsing	57	0.7
Hashártya	49	0.6
Szájüreg	46	0.6
Nyelv	37	0.5
Vastagbél	28	0.4
Alsó ajak	28	0.4
Epehólyag	18	0.2
Cseplesz	16	0.2
Hasnyálmirigy	13	0.2
Mandula	2	0.0
Fülmirigy	2	0.0
Vékonybél	1	0.0
Felső ajak	0	0.0
Állkapocs alatti nyálmirigy	0	0.0
Összesen	7.823	100.0

morrrák férfiaknál az emésztőszerv rákjainak 64.2%, nőknél 65.4%-át képezi. A gyomorrrákkal együtt az összeírás szerint a májrák is aránylag ritkább a férfiaknál (2.3%), mint a nőknél (8.1%), míg a halálzási táblák szerint a két nem arányszámai közel állanak egymáshoz (férfi 13.1%, nő 16.8%). A végbélrák az összeírás szerint férfinnál (8.0%) ritkább, mint nőnél (12.4%), a halálzási táblák szerint majdnem egyenlő (2.5%—2.7%).

Feltűnő, hogy míg az 1904. évi összeírás 415 ajakrákos férfit és 39 nőt, összesen 454 ajakrákos egyént talált, addig az 1901.—1904. évek alatt az orvos-halottkém által megvizsgáltak között csupán 179 férfi és 28 nő, összesen 207 ajakrákos volt. Azonban figyelembe veendő, hogy e négy év halálzási statisztikájában az orvosok által megállapított esetek tulaj-

donképen átlagosan csak 54.54%-át teszik az összeseknek, mert az összes halálesetek 45.46%-ában nem orvos állapította meg a halál okát s a nem orvos-halottkémekhez intézett kérdések között a rákbetegség nem fordul elő. Fel kell tehát tennünk, hogy az 1901.—1904. években 7 éven felüli korban elhalt azon 566.275 egyén között, a kikenél a halál okát orvos állapította meg, 207 ajakrákos volt, akkor a nem orvos által megállapított 472.075 haláleset között is volt 172 ajakrák, vagyis az 1901.—1904. években ajakrák következtében meghalt összesen 379 egyén, a mi még mindig 75-tel kevesebb, mint a mennyit az 1904. évi összeírás talált. De itt még egy más körülmény is szerepel, t. i. az ajakrákosok egy része a halálzási statisztikában bizonyonyal a nyaki mirigyekben elhaltak között van kimutatva. A következő fejezet halálzási tábláiban kimutatott 78 férfi és 16 nő, összesen 94 egyén között, a kik a nyaki nyirokcsomók rákjában haltak meg, bizonyára igen kevés volt az elsődleges rák, hanem tapasztalatiilag ezek legnagyobb része a fej valamely részén, a fejbőrön és a fejen elhelyezett szervekben, nevezetesen az emésztőszerv legfelső részeiben székelő elsődleges rák mirigyáttételei. Ha ezek felét még hozzácsatoljuk a fenti számhoz, akkor az 1901.—1904. években ajakrák következtében összesen 426 egyén halt volna meg, vagyis még mindig 28-czal kevesebb, mint a négy évi halálzási statisztikában kimutatott 454 eset.

Klinikámnak kimutatása szerint az 1897.—1901. években megoperált ajakrákosoknak 72%-a élt 5 esztendővel a műtét után recidiva nélkül, vagyis meggyógyultnak tekinthető.

Már a nyelv-rákosoknál más a viszony az 1904. évi összeírás és az 1901.—1904. évi halálzási táblák között. Az 1904. évi október 15-én 68 nyelv-rákos férfi és 9 nyelv-rákos nő, összesen 77 nyelv-rákos egyén élt, míg az 1901.—1904. években meghalt e betegségben 359 férfi és 37 nő, összesen 396 egyén, vagyis az összes élőknek ötszöröse, és éppen úgy az 1904. évben élő 76 szájüreg- és mandularákosra az 1901.—1904. években 273 halál esik, a mi az élőknek majdnem négyszeresét teszi, pedig e számokban még nincsenek is benne azon rákesetek, a melyek az összes halál-eseteknek a nem orvos halottkémek által megállapított 45.46%-ában vannak. Az ajakrakkal azért állítottam szembe a nyelv-, szájüreg- és mandularákot, mert ezek felületesen fekvődvén, könnyebben kórismézhetők, mint az emésztőszervek mélyebben fekvő részeinek rákjai, a melyek kórisméje már nagyobb nehézségekkel jár és nagyobb jártasságot igényel.

Ez a körülmény, valamint a vezetésem alatt álló klinikának fent idézett azon tapasztalata, hogy az ajakrákosok 72%-a 5 évvel a műtét után még recidiva-mentesen élt, vagyis meggyógyult, azt bizonyítja, hogy műtét által az ajakrákosoknak igen jelentékeny része meggyógyul. A mint majd odább látjuk, hasonló viszonyok az 1904. évi összeírás és az 1901.—1904. évi halálzási statisztika között azon szervek rákjainál fordulnak elő, a melyek felületesen fekvésüknél fogva fel-

tűnőek, és a melyeket a mai gyógykezelési eljárásainkkal az esetek nagy számában képesek vagyunk gyógyítani.

A végbélráknál feltűnő, hogy összeírásunk szerint a férfiaknál az emésztőszervek rákjai között 8%-kal, nőknél ellenben 12%-kal szerepel, holott köztapasztalatiilag férfiaknál gyakoribb, mint nőknél. A halálzási táblák szerint férfiaknál a végbélrák az emésztőszerv rákjainak 2.5%-át teszi, míg nőknél 2.7%-át, vagyis itt is a nőknél legalább egy kevéssel gyakoribb, mint a férfiaknál. Ennek az oka valószínűleg abban rejlik, hogy mindkét táblázatban több olyan végbélrák került a nők rovatába, a mely a méhről terjedt át a végbélre és így tulajdonképen nem volt elsődleges végbélrák. Egyébként az összeírás tábláiban 26, a halálzási táblákban pedig 1.609 bélrák szerepel külön megjelölés nélkül. Miután a vékonybélrák a vastagbél és végbélrákhoz képest aránylag ritka, ezen bélrákovel legnagyobb része ide tartoznék, ha pontos kórismével rendelkezniénk. Ez esetben a vastagbél- és a végbélrákjai együtt a halálzási statisztikában a 2000-et meghaladnák. Ezért a vastag- és végbélrákokra vonatkozó adatokat igen tökéletleneknek kell jelezniünk. A halálzási statisztika májrákosainak száma igen nagy. A sorozatban férfiaknál épen úgy, mint nőknél, azonnal a gyomor után következnek. Figyelembe veendő azonban, hogy ezeknek egy jelentékeny része valószínűleg nem elsődleges, hanem másodlagos rák, a mely vagy a gyomorról terjedt át a májra, vagy pedig valamely más szervben fejlődött elsődleges ráknak az áttétele. A májban tudvalevőleg a rákos áttételek gyakoriak.

IV. A mirigyek.

E fejezetben különböző működésű szerveket foglaltunk össze, de azért a könnyebb áttekintés végett mégis a bennük előforduló rákesetek gyakorisága szerint állítjuk őket sorba.

A) A mirigyek rákjának gyakorisági sorozata az 1904. évi összeírás szerint:

Szerv	Férfi	Nő
Nyirokcsomók a nyakon	8	6
Nyirokcsomók a lágyékban	4	2
Lép	—	1
Pajzsmirigy	1	—
Egyéb	—	1
Összesen	13	10

B) A mirigyek rákjának gyakorisági sorozata az 1901.—1904. évi halálzási statisztika szerint:

Szerv	Férfi	Nő
Nyirokcsomók a nyakon	78	16
Lép	12	5
Pajzsmirigy	3	10
Nyirokcsomók a lágyékban	3	2
Nyirokcsomók a belfodorban	—	3
Egyéb	29	29
Összesen	125	65

években a gyomorrákban meghalt férfiak és nők legnagyobb része 50—69 éves kort ért el, de azért 35—49 évek között is jelentékeny a halálozás a gyomorrák következtében. 35 évnél fiatalabb az összeírás adatai szerint három férfi és két nő volt.

Az 1901.—1904. években gyomorrákban meghalt 5.726 férfi között 35 évnél fiatalabb volt 92 és az ugyan-ezen években gyomorrákban meghalt 4.834 nő közül 35 évnél fiatalabb 100 volt. Egy férfi és nyolc nő 15—19 éves korukban haltak meg gyomorrák következtében.

11. A vékonybél.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, ill. a rákban elhaltak száma										összesen	
	az alábbi korszakokban											
	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79	80—	ism.		
Az 1904. évi összeírás szerint												
férfi	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
nő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
együtt	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint												
férfi	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
nő	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
együtt	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3

12. A vastagbél.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, ill. a rákban elhaltak száma										összesen		
	az alábbi korszakokban												
	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74		75—79	80—
Az 1904. évi összeírás szerint													
férfi	—	—	—	2	1	—	2	4	—	—	—	—	1
nő	1	—	—	1	3	2	1	—	—	—	—	—	—
együtt	1	—	—	3	4	2	3	4	—	—	—	—	1
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint													
férfi	1	—	—	4	2	3	2	6	5	3	1	—	—
nő	3	1	—	2	1	1	2	9	4	1	2	—	—
együtt	4	1	—	6	3	4	4	15	9	4	3	—	—

14. A bél közelebbi megjelölés nélkül.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, illetőleg a rákban elhaltak száma															összesen
	az alábbi korszakokban															
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79	80—	ism.	
Az 1904. évi összeírás szerint																
férfi	—	—	—	—	—	1	1	3	—	3	—	—	—	—	—	—
nő	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
együtt	—	—	—	—	—	1	2	3	—	3	—	—	—	—	—	—
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint																
férfi	—	2	9	5	5	16	42	58	97	107	130	112	69	33	6	—
nő	—	—	1	5	16	24	51	71	101	144	167	193	87	47	15	—
együtt	—	2	10	10	21	40	93	129	198	251	297	235	156	80	21	—

Ezen esetek, a mint már előbb megemlítettem, rákokhoz tartoznának, ha róluk pontos kórismével tulajdonképpen legnagyobb részt a vastag és a végbél-

15. A máj.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, illetőleg a rákban elhaltak száma														összesen	
	az alábbi korszakokban															
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79	80—		ism.
Az 1904. évi összeírás szerint																
férfi	—	—	—	—	1	1	—	3	4	5	3	2	—	—	—	—
nő	—	—	—	—	—	1	5	6	3	1	5	2	—	—	—	—
együtt	—	—	—	—	1	2	5	9	7	6	8	4	2	3	1	—
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint																
férfi	—	3	6	12	23	74	87	156	190	241	188	103	60	30	—	—
nő	—	—	7	17	25	74	105	157	204	223	199	137	68	47	—	—
együtt	—	3	13	29	48	148	192	313	394	464	387	240	128	77	—	—

A 48 élő májrákos között volt egy a 35—39 évek között. Nagyobb az esetek száma 50—69-ig.

A 2.436 májrákos közül, a ki az 1901.—1904. években meghalt, volt tizenhat 20—29 éves. A halálozási szám a 40—44 éveseknél hirtelen 148-ra emelkedik és 60—64 évek között a 464-et éri el. Legnagyobb a halálozás az 50—69 évek között.

A halálozási rovatban kimutatott nagyszámú májrákra vonatkozólag lásd a 4. fejezetben az emésztőszervi rák ismertetésének végén (21*. lap) tett megjegyzést.

16. Az epehólyag.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, illetőleg a rákban elhaltak száma										összesen		
	az alábbi korszakokban												
	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79		80—	ism.
Az 1904. évi összeírás szerint													
férfi	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
nő	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—
együtt	—	—	—	1	—	1	1	1	1	—	—	—	—
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint													
férfi	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	1	—	—
nő	1	—	—	—	—	4	3	1	3	1	2	3	—
együtt	1	—	—	—	—	4	4	3	5	3	3	3	—

17. A hasnyálmirigy.

A betegek, illetőleg az elhaltak neve	A rákbetegek, illetőleg a rákban elhaltak száma															összesen
	az alábbi korszakokban															
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69	70—74	75—79	80—	ism.	
Az 1904. évi összeírás szerint																
férfi	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
nő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
együtt	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Az 1901.—1904. évi halálozás szerint																
férfi	—	1	—	—	2	1	4	3	4	5	3	2	2	1	—	—
nő	—	—	—	—	—	1	1	3	3	1	3	—	1	—	—	—
együtt	—	1	—	—	2	2	5	6	7	6	6	2	3	1	—	—

milyen kedvezőtlen helyzetben vannak a mezőgazdasági munkásokhoz képest, és hogy ezek egyszerű életmódjuk mellett ezen adatok szerint aránylag milyen kevésbé praedisponálnak a rákra.

A kereső nők foglalkozási főcsoportjai a rákbetegség gyakoriságának sorrendjében:

Az 1904. évi összeírás szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma, Esett 10.000 lélekre rák-beteg

Az összeírás szerint az egyéb és ismeretlen foglalkozásúknál leggyakoribb a rákbetegség és ezek a halálzási statisztika szerint is az első helyen állanak, a 2-ik helyet úgy az összeírás, mint a halálzási statisztika szerint a különböző ágbeli napszámok foglalják el.

A kereső nőknél is kihagytuk azon foglalkozási csoportokat, a melyekben a 15 éven felüli egyének száma a 10.000-et el nem éri.

Ezek:

Table with 4 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma az összeírás szerint, A rákbetegek száma az 1901.-1904. évi rákhalálzás 1 évi átlaga

3. A nem kereső nők eltartóinak foglalkozási főcsoportjai a rákbetegség gyakoriságának sorrendjében az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai alapján.

A nem kereső 3,504.002 15 éven felüli nőnél nem rendelkezünk összeírásunkban arra vonatkozó pontos adatokkal, hogy eltartóknak mi volt a foglalkozása, s azért ezeknél csak az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatait használjuk fel.

Ezen rovatból az egyéb őstermelőket és véderőhöz tartozó nőket kicsiny számuk miatt kihagytuk.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma az 1901.-1904. évi rákhalálzás 1 évi átlaga

2. Kereső nők.

Az 1,970.026 kereső nő között azok foglalkozása szerint a rák a következő arányokban lépett fel:

Az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma, Esett 10.000 lélekre rák-ban elhalt

A nem kereső rákos nők eltartóik foglalkozása szerint a következő sorrendbe helyezkednek:

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma, Esett 10.000 lélekre rák-ban elhalt

Itt is feltűnő, hogy a mezőgazdasági nők menyüre kedvező helyzetben vannak a többiekhez képest a rák iránti fogékonyág tekintetében.

B) A rákbetegség és az egyes foglalkozások.

Az egyes foglalkozásbelieknek még óvatosabbnak kell lennünk következtetéseinkben s azért a fősorozatba itt is csak azon foglalkozásokat vettük fel, a melyekhez legalább 10.000 egyén tartozik, míg a kevésbbé népes foglalkozások rákeseteit csoportokba állítva külön mutatjuk ki.

1. A rákbetegség a kereső férfiaknál az egyes foglalkozások szerint.

Van 5,127.821 tizenöt éven felüli kereső férfi. Ezek között összeirtunk 1904. évi okt. 15-én 1.296 rákos beteget, esik tehát átlag 10.000 tizenöt éven felüli kereső férfira 2.53 rákos beteg 4.27 rákbeteg kereső nővel szemben. A fenti számú kereső férfiak közül meghalt az 1901.-1904. évek egy évi átlagában 2.742 férfi, esik tehát 10.000 tizenöt éven felüli kereső férfira évenként átlag 5.35 rákhalál 5.78 rákban elhalt kereső nővel szemben.

A kereső férfiak foglalkozása a rák gyakoriságának sorrendjében 10.000 tizenöt éven felüli egyénre kiszámítva.

1. Foglalkozások, a melyek férfi művelőinek száma meghaladja a 10.000-et.

Az 1904. évi összeírás adatai szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, Esett 10.000 lélekre rák-beteg, A 15 éven felüliek száma

Azon foglalkozásokat, a melyek művelőinek száma nem tesz ki 10.000-et, a következő táblák tartalmazzák:

2. Foglalkozások, a melyek férfi művelőinek száma 5.000-10.000-et tesz.

Az 1904. évi összeírás szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma az összeírás szerint, Esett 10.000 lélekre rák-beteg

Az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma az 1901.-1904. évi rákhalálzás 1 évi átlaga, Esett 10.000 lélekre rák-ban elhalt

Az 1901.-1904. évi halálzási statisztika adatai szerint.

Large table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma, Esett 10.000 lélekre rák-ban elhalt. Includes vertical markers for 'Több' and 'Kevésbé'.

3. Foglalkozások, a melyek férfi művelőinek száma 1.000-5.000-et tesz.

Az 1904. évi összeírás szerint.

Table with 3 columns: Foglalkozás, A 15 éven felüliek száma az 1904. évi összeírás szerint, Esett 10.000 lélekre rák-ban elhalt

említi, hogy a második szomszédságban halt meg egy asszony méhrákban, és a betegnek kutyája volt, a melynek hasfalában egy ki nem fekélyesedett daganat fejlődött, a melybe az állat beledöglött.

Valamennyi eset között csupán a hímvessző és a méhrák közötti oki összefüggés bír némi valószínűséggel.

2. Fertőzés együtt lakás által.

A 14-ik kérdés arra vonatkozott, vajjon megállapítható-e, hogy ugyanazon lakásban, házban vagy a szomszédságban fordultak-e elő rákos megbetegedések, kinél, mikor és hol? Erre vonatkozólag 52 kérdőív tartalmazott hasznavehető adatokat. Ezeket a következő táblázat tünteti fel:

A fertőzött egyén szerve	Ugyanazon lakásban		A fertőző a szomszédságban lakott	A fertőző a 2-ik szomszédságban lakott	A fertőző egy más utcában lakott	Összesen	
	együtt lakott	előbb lakott ott a fertőző					
Arcz ...	Ugyan azon szerv, mint a fertőzőnél...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	1	1	1	2	6	
Ajak ...	u. a. szerv ...	1	1	—	—	3	
	más szerv ...	2	—	—	—	2	
Felső állkapocs	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	1	—	—	1	
Nyelv ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	1	—	—	1	
Gyomor ...	u. a. szerv ...	—	1	2	1	4	
	más szerv ...	—	3	3	1	8	
Bél ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	1	—	—	1	
Végbél ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	—	1	—	1	
Máj ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	1	—	—	1	
Epehólyag	u. a. szerv ...	1	—	—	—	1	
	más szerv ...	—	—	—	—	—	
Hólyag ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	—	1	—	1	3	
Méh ...	u. a. szerv ...	—	2	1	3	8	
	más szerv ...	—	1	2	1	5	
Hímvessző	u. a. szerv ...	—	1	—	—	1	
	más szerv ...	—	—	—	—	—	
Emlő ...	u. a. szerv ...	—	—	—	—	—	
	más szerv ...	1	3	2	—	6	
Összesen ...		6	18	12	9	7	52

Az 52 egyén közül csak 24 lakott ugyanazon lakásban, a melyben vagy vele egyszerre vagy pedig előtte rákos egyén lakott, csak 6 lakott közülük egy időben ugyanazon lakásban rákos egyénnel, 18 ellenben a rákos beteg elköltözése után ment ugyanazon lakásba. Azok közül, a kik ugyanabban a lakásban rákos beteggel egyidejűleg vagy utána laktak, 7 egyének a rákja lépett fel ugyanabban a szervben, a melynek rákjában a másik állítólag fertőző rákos beteg szenvedett.

3. Fertőzés rákbeteg háziállatok által.

Ebben az irányban adatgyűjtésünk eredménytelen maradt.

Beérkezett 12 nemleges és 2 pozitív jelentés.

Ezek egyikében a 80 éves méhrákos betegnek a betegség első tünetei az összeírás előtt $\frac{1}{4}$ évvel kezdődtek, mintegy $1\frac{1}{2}$ évvel azelőtt pedig volt egy kutyája, a melynek jobboldali hasfalán kisebb ököl nagyságú, ki nem fekélyesedett daganata volt, a melybe az állat állítólag belehalt.

A másik beteg egy 66 esztendő férfi, a kinek $1\frac{1}{4}$ év óta orr-rákja volt. Ennek volt egy macskája, a melynek mindkét fülét valami betegség leette, de az állatot csakhamar agyonverte.

16. A 15 évnél fiatalabbak rákja.

Az 1904. évi összeírás alkalmával beérkezett számlálólapok közül kettő tartalmaz idevágó adatokat.

1. Vidéken lakó 8 éves fiút jelent be orvosa, a kinek állítólag xeroderma pigmentosa alapján a jobb szájszög mentén felhányt szélű, krátterszerű fekély volt jelen.

2. Vidéken lakó 12 éves leányt jelent be orvosa, a kinek a bal lapoczkáján volt rákdaganatja, a melyet állítólag az én vezetésem alatt álló klinikán operáltak meg 1904. év január havában. A klinikai évkönyvekben ezen eset nem lelhető fel. Az eset sarcomára gyanus.

Van még két betegről jelentésünk, a kiknek régen szerzett alszárfekélyes hegeiből utóbb, a mikor már 15 éven régen túl voltak, rákos fekélyek keletkeztek.

Az 1901.—1904. évi halálozási számlálólapok között 38 tizenöt esztendőnél fiatalabb egyénre vonatkozó jelentést találunk.

Ezek a halottak kor szerint a következőképen sorakoznak:

1 éven aluli	4 egyén
1—2 éves	3 »
3 éves	1 »
4 »	1 »
5 »	5 »
6 »	— »
7 »	6 »
8 »	2 »
9 »	3 »
10 »	4 »
11 »	— »
12 »	1 »
13 »	4 »
14 »	4 »
15 »	— »

összesen 38 egyén

A megtámadott szervek szerint ezek a következőképen sorakoznak:

Arczrákkal 3 beteg (egy 4 éves, egy 7 éves, egy 10 éves).

Alsó állkapocsrákkal 1 beteg (5 éves).

Szájrákkal 2 beteg (egy 11 napos, egy 2 éves).

Szemrákkal 3 beteg (egy 2 hónapos, egy 2 éves, egy 3 éves).

Gégerákkal 1 beteg (10 éves).

Torokrákkal 1 beteg (14 éves).

Gyomorrákkal 4 beteg (egy 15 hónapos, egy 5 éves, egy 8 éves, egy 14 éves).

Bélrákkal 3 beteg (egy 9 éves, két 13 éves).

Hashártyarákkal 1 beteg (7 éves).

Méhrákkal 2 beteg (egy 5 éves, egy 13 éves).

Bőrrákkal 1 beteg (3 hónapos).

Veserákkal 1 beteg (5 éves).

Emlőrákkal 1 beteg (23 hónapos).

Alszárakkal 1 beteg (10 éves).

Rákos csontdaganattal 1 beteg (9 éves).

Mirigyrákkal 1 beteg (13 éves).

A szerv nincsen megjelölve 11 egyénnél (egy 2 éves, egy 5 éves, négy 7 éves, egy 8 éves, egy 9 éves, két 14 éves és egy 10 éves egyénnél).

Közelebbi felvilágosítást most már ezen egyének felől beszerezni nem lehet, de ha az egyes számlálólapokat nézzük, a fenti esetek legnagyobb részénél alapos gyanunk támad, hogy azok nem rákos betegségben haltak meg. Az eseteknek egy része sarcomára, másik része tuberkulózisra gyanus. Vannak némára gyanus esetek, és van olyan, a mely papillómára gyanus stb.

1. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak száma a

Table with columns for city name, population, and cancer statistics for 1901-1904. Columns include: Folyó szám, A rendezett tanácsú város neve, Az 1901.—1904. években elhaltak összes száma, Az 1901.—1904. években elhalt összes egyének közül hánynál állapította meg a halál okát (orvos, nem orvos), Az 1901.—1904. években (orvos, rákbetegségben elhaltak valószínűsége), A rákbetegségben egy évben elhaltak valószínűsége az 1901.—1904. évek átlagában, A 15 éven felüli népesség száma az 1900. évi népszámlálás szerint, 100,000 tizenöt éven felüli előre esik éventint átlagosan rákban elhalt.

szorosabb értelemben vett Magyarország rendezett tanácsú városaiban.

Table with columns for city name, population, and cancer statistics for 1901-1904. Columns include: Folyó szám, A rendezett tanácsú város neve, Az 1901.—1904. években elhaltak összes száma, Az 1901.—1904. években elhalt összes egyének közül hánynál állapította meg a halál okát (orvos, nem orvos), Az 1901.—1904. években (orvos, rákbetegségben elhaltak valószínűsége), A rákbetegségben egy évben elhaltak valószínűsége az 1901.—1904. évek átlagában, A 15 éven felüli népesség száma az 1900. évi népszámlálás szerint, 100,000 tizenöt éven felüli előre esik éventint átlagosan rákban elhalt.

*) Ezen adatok azon arány szerint számítottak ki, a melyben a rákbetegség az orvos által megállapított összes halál-okok között fordul elő, vagyis a 6. rovat adatának a 9. rovat adatával való megszorozása után. A megfelelő törvényhatósági adatokat a II. részben a 3. kimutatás tartalmazza, azzal a különbséggel, hogy abban az adatok nem szerint is részletezve vannak, s az »együtt« rovat adatai nem közvetlenül a fent megjelölt módon, hanem a két nemre nézve ezen mód szerint külön-külön kiszámított valószínű rákhalálzásai esetek összeadása után számítottak ki. Egy további lényeges különbség a rendezett tanácsú városokra és a törvényhatóságok valószínű rákhalálzásának kiszámításánál abban mutatkozik, hogy a rendezett tanácsú városokra nézve a nem orvosok által megállapított halálokok között a rákbetegség olyan arányban vételezt fel, a mily arányban a rákhalálzás az orvosok által megállapított összes halálokok között fordult elő, a törvényhatóságokra nézve pedig abban az arányban, a melyben a rákát orvosiok a 7 éven felüli korban elhaltaknál állapították meg a halál okát. A népmozgalmi statisztika ugyanis csupán az adatok törvényhatóságoknál feldolgozásánál terjeszkedik ki arra a körülményre, hogy a 7 éven felüli elhaltak közül hánynál állapította meg orvos a halál okát, a községekben feldolgozásnál ellenben nem. Ez azonban a rendezett tanácsú városokban rákban elhaltak valószínű számát nem befolyásolja lényegesen, mert e városokban az elhaltak legnagyobb részénél orvos állapítván meg a halál okát, a valószínű számítás csak kevés esetre szorítkozik.

2. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek és az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak

füőttétekintése nem és azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett.

Main table for Hungary and Austro-Hungarian Empire with columns for 'Folyó szám', 'Nem', 'I. Idegrendszer', 'II. Légzőszervek', 'III. Emésztő szervek', 'IV. Mirigyek', and sub-sections a-d for 1904 and 1901-1904.

Main table for Croatia-Slavonia with columns for 'Folyó szám', 'V. Húgyzervek', 'VI. Férfi nemzőszerkek', 'VII. Női nemzőszerkek', 'VIII. Csontmirigy', 'IX. Csontrendszer', 'X. Fejbőr', 'XI. A test többi részeinek bőre', 'XII. Rák közélebbi megelölés nélküli', and 'Mindössze', and sub-sections A-B for 1904 and 1901-1904.

1. Az orvosok és a kórházak részvétele a rákbetegeknek

a) Az orvosok, a kórházak és az összeirt rákbetegek száma törvényhatóságokint annak feltüntetésével,

Table with columns for county names (e.g., Magyarország, a) Duna bal partja, b) Duna jobb partja, c) Duna-Tisza köze, d) Tisza jobb partja) and rows for various statistics including 'Az adatszolgáltatásra kötelezett orvosok', 'A kórházak által', and 'Az orvosok által'. It includes sub-columns for 'A) B)', 'bejelentett összes', and 'betűs számláló-lapon bejelentett'.

* A rákbetegek közül azok, akik az 1904. évi október hó 15-én orvosi vagy kórházi gyógykezelés alatt állottak, A) betűs, említett napon még életben voltak, B) betűs számláló-lapon irattak össze.

az 1904. évi október hó 15-én fogatosított összeírásában, hogy a betegek ugyanazon vagy más törvényhatóságban laktak-e, mint a hol az összeírás történt. *)

Table with columns for county names and rows for various statistics including 'Az orvosok által', 'A kórházak által', and 'Az orvosok és a kórházak által'. It includes sub-columns for 'A) B)', 'bejelentett összes', and 'betűs számláló-lapon bejelentett', with further sub-columns for 'ugyanazon', 'más', and 'különböző'.

azok pedig, akik ekkor ugyan nem állottak gyógykezelés alatt, de korábban orvos által vagy kórházban gyógykezeltettek s az

Az orvosok és a kórházak részvétele a rákbetegeknek

a) Az orvosok, a kórházak és az összeírt rákbetegek száma törvényhatóságoktól annak feltüntetésével,

Table with columns for 'Folyó szám', 'Az összeírás helye', 'Az adatszolgáltatásra kötelezett', 'Az orvosok által', 'A kórházak által', and 'Az orvosok és a kórházak által'. Rows list various counties and regions like 'Tisza bal partja', 'Tisza-Maros szöge', 'Királyhágón túl', and 'H.-Szlavonorsz.'.

az 1904. évi október hó 15-én foganatosított összeírásában.

hogyan a betegek ugyanazon vagy más törvényhatóságban laktak-e, mint a hol az összeírás történt. *)

Table with columns for 'Folyó szám', 'Az orvosok által', 'A kórházak által', and 'Az orvosok és a kórházak által'. Rows list counties and regions from 36 to 71, including 'Békés vármegye', 'Bihar', 'Nagy-Váradi tjt.', etc.

*) A jegyzetet lásd a 2. lapon

Az orvosok és a kórházak részvétele a rákbetegeknek az 1904. évi október 15-én fogantatott összeírásában.

b) Az összeírásban részt vett orvosok és kórházak részletezése a bejelentett rákbetegek száma szerint törvényhatóságokként.

Table with columns for 'Az összeírásban részt vett orvosok közül' and 'Az összeírásban részt vett kórházak közül'. Rows list Hungarian regions and counties with numerical data for cancer cases.

Az orvosok és a kórházak részvétele a rákbetegeknek az 1904. évi október 15-én fogantatott összeírásában.

b) Az összeírásban részt vett orvosok és kórházak részletezése a bejelentett rákbetegek száma szerint törvényhatóságokként.

Table with columns for 'Az összeírásban részt vett orvosok közül' and 'Az összeírásban részt vett kórházak közül'. Rows list various regions and counties with numerical data for cancer cases.

2. A rákbetegek száma az 1904. évi október hó 15-én fogantatott összeírás alapján nem szerint törvényhatóságokint.

Table showing cancer statistics for Hungary in 1904, categorized by county and gender. Columns include county names, age groups, and counts for men and women.

A rákbetegek száma az 1904. évi október hó 15-én fogantatott összeírás alapján nem szerint törvényhatóságokint.

Table showing cancer statistics for Hungary in 1904, categorized by county and gender. Columns include county names, age groups, and counts for men and women.

3. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak

Table with columns for county (Magyarország), gender (férfiak, nők), and cancer statistics (szám, %) for 1901-1904. Includes sub-sections a) Duna bal partja, b) Duna jobb partja, c) Duna-Tisza köze, d) Tisza jobb partja.

*) Ezen adatok közül a férfiak és a nők valószínű száma a törvényhatóságokban azon arány számított ki, a táblának a 22. rovat adatával és a 11. rovat adatának a 23. rovat adatával való megszorozása útján, az »együtt« rovat adatai, nem valószínűsít, hanem a férfiakra és a nőkre vonatkozólag az említett módon kiszámított törvényhatóságok alatti adatok összege.

száma nem szerint törvényhatóságokint.

Table with columns for county, gender, cancer statistics, and population statistics (népesség száma az 1900. évi népszámlálás szerint). Includes sub-sections a) Duna bal partja, b) Duna jobb partja, c) Duna-Tisza köze, d) Tisza jobb partja.

melyben a rákbetegség a 7 éven felüli elhaltaknál az orvos által megállapított halálokok között fordul elő, vagyis a 6. rovat adatai különben az összes országrész-, országos és birodalmi adatok ellenében nem a megfelelő abszolút- és arányszámoknak egymással szembe a valószágot sokkal hűvebben feltüntető eredményei.

Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar, Nagy-Váradi t.j.v.), age groups, and mortality statistics. It includes sub-sections for 'A rákbetegségben elhalt egyén elhalálozási helye' and 'A 15 éven felüli népesség száma az 1900. évi népszámlálás szerint'.

száma nem szerint törvényhatóságokint.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar, Nagy-Váradi t.j.v.), age groups, and mortality statistics. It includes sub-sections for 'A rákbetegségben elhalt egyén elhalálozási helye' and 'A 15 éven felüli népesség száma az 1900. évi népszámlálás szerint'.

* A jegyzetet lásd a 10. lapon.

4. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságok a) Az A) betűs azírástól.

Table with columns for 'A rákbeteg lakóhelye: közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság' and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. It lists various counties and their corresponding cancer statistics across different organs.

gonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett. Iapon összeírt rákbetegek.

Table with columns for 'Folyó szám' and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. It provides a detailed breakdown of cancer cases by organ type (e.g., Emésztő szervek, Mirigyek) and by gender (fi, nő).

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatósági szintűen

a) Az A) betűs számláté-

Table with columns for county (A), age group (I. Idérendszer), respiratory organs (II. Légzőszervek), digestive organs (III. Emésztő szervek), and cancer status (fi, nő). Rows list counties from Békés to Magyarbired.

gonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for cancer location (III. Emésztő szervek, IV. Mirigyek) and cancer status (fi, nő). Rows list counties from Békés to Magyarbired.

Table with columns for county (A), organ system (V-IX), and cancer cases (fi, nő). Includes sub-sections e) Tisza bal partja, f) Tisza-Maros szöge, g) Királyhágón túl, h) Fiume város és ker., i) Ismeretlen, and Horv.-Szlav.-orsz. Total: 446 men, 232 women.

Table with columns for organ system (X, XI, XII) and cancer cases (fi, nő). Includes sub-sections X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közelebbi megjelölés nélkül. Total: 589 men, 1,044 women.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóság b) A B) betűs számlától

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbeteg lakóhelye', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése', and various organ categories (V. Húgyszerv, VI. Férfi nemzőszer, VII. Női nemzőszer, VIII. Csécs-mirigy, IX. Csontrendszer). Rows list counties like Békés, Bihar, Hajdu, etc.

gonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett. Iapon összeírt rákbetegek.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése', and organ categories (X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közélebbi megjelölés nélkül). Rows list specific body parts like 'az orr bőre', 'szemhéj', 'fül', etc.

Az 1901. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságok szerint, illetve szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett. c) Az A) és a B) betűs számláló.

Table with columns for county (Magyarország), region (Duna bal partja, Duna jobb partja, Duna-Tisza köze, Tisza jobb partja), and organ systems (I. Idegrendszer, II. Légzőszervek, III. Emésztő szervek). Rows list counties and their corresponding cancer statistics.

Az 1901. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságok szerint, illetve szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett. d) Az A) és a B) betűs számláló.

Table with columns for organ systems (III. Emésztő szervek, IV. Mirigyek) and cancer statistics. Rows list specific organs and their corresponding cancer statistics.

Table with columns for 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett' and rows for various Hungarian regions (Magyarország, Duna bal partja, Duna jobb partja, Duna-Tisza köze, Tisza jobb partja).

Table with columns for 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett' and rows for anatomical locations (X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közlelbi megjelölés nélkül).

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságok szerint, illetőleg szerv-megnevezése, a melyen a rák fellépett.

c) Az A) és a B) betűs számadatok

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbeteg lakóhelye', 'I. Idegrendszer', 'II. Légzőszervek', and 'III. Emésztő szervek'. Rows list various counties and regions like 'Tisza bal partja', 'Békés vármegye', etc.

gonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyekben a rák fellépett. Lapokon összeírt rákbetegek együtt.

Table with columns for 'Folyó szám', 'III. Emésztő szervek', and 'IV. Mirigyek'. Rows list various organs like 'hasbél', 'gyomor', 'vékonybél', etc.

Az 1904. évi október hó 15-én összeirt rákbetegek száma törvényhatóságok szerint

c) Az A) és a B) betűs számláló

Table with columns for county names (e.g., Bihar, Hajdu, Szabolcs) and columns for various organs (V. Húgyszervek, VI. Férfi nemzőszervek, VII. Női nemzőszervek, VIII. Csécs-mirigy, IX. Csontrendszer). Rows list counties and their respective cancer counts.

gonkint azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett. Iapokon összeirt rákbetegek együtt.

Table with columns for body parts (X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közelebbi megjelölés nélkül) and columns for cancer counts. Rows list body parts and their respective cancer counts.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságokint

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhaltak elhálózási helye', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and various organ categories (V. Húgyszervek, VI. Férfi nemzetség, VII. Női nemzetség, VIII. Csécs-mirigy, IX. Csontrendszer).

azon testrészek, illetőleg szervek szerint, a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and organ categories (X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közelebbi megjelölés nélkül, Mindössze).

6. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek

a) Az A) betűs számláló

Folyó szám	A rákbeteg lakóhelye : közjogi alkatrész, ország rész, törvényhatóság	A rákbetegek közül a rák fellépésekor																																						
		A rákbetegek száma összesen			15-19						20-24						25-29						30-34						35-39						40-44					
		férfi	nő	együtt	éves volt																																			
férfi	nő				együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt																				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23																		
Magyarország.																																								
a) Duna bal partja.																																								
1	Arva vármegye	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
2	Bars »	7	10	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
3	Esztergom »	2	6	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
4	Hont »	7	4	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Selmecz- és Bb. tjv.	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
5	Liptó vármegye	3	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
6	Nógrád »	7	9	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
7	Nyitra »	18	24	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
8	Pozsony »	15	19	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Poszony tjv.	5	25	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
9	Trencsén vármegye...	3	5	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
10	Turóc »	3	4	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
11	Zólyom »	3	8	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Összesen.....	24	118	192	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
b) Duna jobb partja.																																								
12	Baranya vármegye...	12	19	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Pécs tjv.....	5	5	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
13	Fejér vármegye	11	14	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Székesfehérvár tjv.	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
14	Győr vármegye.....	1	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Győr tjv.	7	6	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
15	Komárom vármegye	8	8	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Komárom tjv.	2	7	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
16	Moson vármegye	6	12	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
17	Somogy »	12	18	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
18	Sopron »	11	10	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Sopron tjv.	5	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
19	Tolna vármegye	12	15	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
20	Vas »	13	18	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
21	Veszprém »	11	16	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
22	Zala »	10	16	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Összesen.....	128	174	302	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
c) Duna-Tisza köze.																																								
23	Bács-Bodrog vm.....	14	32	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Baja tjv.	3	6	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Szabadka tjv.	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Ujvidék tjv.	1	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Zombor tjv.....	7	3	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
24	Csongrád vármegye	2	5	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	H.-Vásárhely tjv.	1	5	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Szeged tjv.	—	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
25	Heves vármegye	—	21	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
26	J.-N.-Szolnok vm. ...	9	26	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
27	Pest.-P.-S.-Kisk. vm.	46	64	110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Budapest székesföv.	54	143	197	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Kecskemét tjv.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Összesen.....	138	320	458	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
d) Tisza jobb partja.																																								
28	Abauj-Torna vm.....	3	8	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Kassa tjv.	1	10	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
29	Bereg vármegye	5	5	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
30	Borsod »	8	5	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
31	Gömör és K.-Hontvm.	5	3	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
32	Sáros vármegye	6	6	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
33	Szepes »	2	12	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
34	Ung »	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
35	Zemplén »	12	8	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
	Összesen.....	42	61	103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	

száma törvényhatóságokint korcsoportok szerint.
lapon összeírt rákbetegek.

Folyó szám	A rákbetegek közül a rák fellépésekor																										
	45-49			50-54			55-59			60-64			65-69			70-74			75-79			80 éves vagy még idősebb volt		ismeretlen korú volt			
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
éves volt																											
24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	3	4	3	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	1	1	2	2	—	—	—																				

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek a) Az A) betűs számláló

Folyó szám	A rákbeteg lakóhelye: közigazgatási, országrész, törvényhatóság	A rákbetegek közül a rak fellépések																																						
		A rákbetegek száma összesen			15-19 éves volt						20-24 éves volt						25-29 éves volt						30-34 éves volt						35-39 éves volt						40-44 éves volt					
		férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt												
36	Békés vármegye.....	17	17	34																																				
37	Bihar ».....	12	15	27																																				
38	Nagy-Váradi tjt.....	4	12	16																																				
39	Hajdu vármegye.....	3	10	13																																				
40	Debreczeni tjt.....	3	13	16																																				
41	Máramaros vm.....	8	17	25																																				
42	Szabolcs vármegye.....	7	14	21																																				
43	Szatmár ».....	1	3	4																																				
44	Szatmár-Németi tjt.....	2	4	6																																				
45	Szilágy vármegye.....	3	2	5																																				
46	Ugocsa ».....	60	108	168																																				
47	Összesen.....	60	108	168																																				
48	f) Tisza-Maros szöge.																																							
49	Arad vármegye.....	8	9	17																																				
50	Arad tjt.....	5	7	12																																				
51	Csanád vármegye.....	2	4	6																																				
52	Krassó-Szörény vm.....	14	21	35																																				
53	Temes vármegye.....	8	23	31																																				
54	Temesvár tjt.....	6	3	9																																				
55	Versecz tjt.....	1	1	2																																				
56	Torontál vármegye.....	17	38	55																																				
57	Pancsova tjt.....	2	2	4																																				
58	Összesen.....	60	108	168																																				
59	g) Királyhágón túl.																																							
60	Alsó-Fehér vármegye.....	3	13	16																																				
61	Beszter-Naszód vm.....	1	2	3																																				
62	Brassó vármegye.....	4	8	12																																				
63	Csik ».....	2	5	7																																				
64	Fogarasz ».....	1	4	5																																				
65	Háromszék ».....	6	7	13																																				
66	Hunyad ».....	5	14	19																																				
67	Kis-Küküllő vm.....	3	8	11																																				
68	Kolozs vármegye.....	2	4	6																																				
69	Kolozsvár tjt.....	2	1	3																																				
70	Maros-Torda vm.....	1	6	7																																				
71	M.-Vásárhely tjt.....	1	7	8																																				
72	Nagy-Küküllő vm.....	2	4	6																																				
73	Szeben vármegye.....	5	5	10																																				
74	Szolnok-Doboka vm.....	9	10	19																																				
75	Torda-Aranyos vm.....	6	5	11																																				
76	Údvarhely vármegye.....	1	5	6																																				
77	Összesen.....	54	108	162																																				
78	h) Fiume város és ker.	1	4	5																																				
79	i) Ismeretlen.....	5	4	9																																				
80	Magyarország össz.	662	1.095	1.567																																				
81	Horv.-Szlav.-orsz.																																							
82	Belovár-Kőrös vm.....	4	3	7																																				
83	Lika-Krbava vm.....	2	1	3																																				
84	Modrus-Fiume vm.....	3	1	4																																				
85	Pozsega vármegye.....	5	6	11																																				
86	Szerém ».....	4	7	11																																				
87	Zimony tjt.....	1	2	3																																				
88	Varasd vármegye.....	1	1	2																																				
89	Varasd tjt.....	1	1	2																																				
90	Verőce vármegye.....	2	4	6																																				
91	Eszék tjt.....	2	1	3																																				
92	Zágráb vármegye.....	4	8	12																																				
93	Zágráb tjt.....	1	4	5																																				
94	Összesen.....	27	39	66																																				
95	Magyarbiod. össz.	539	1.044	1.833																																				

száma törvényhatóságokint korcsoportok szerint. lapon összeírt rákbetegek.

Folyó szám	A rákbetegek közül a rak fellépések																																															
	45-49 éves volt						50-54 éves volt						55-59 éves volt						60-64 éves volt						65-69 éves volt						70-74 éves volt						75-79 éves volt						80 éves vagy még idősebb volt			ismeretlen korú volt		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt									
36	4	3	7	1	2	3	2	2	4	2	2	4	2	2	1	3	4	1	1	2	1	3	4	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1								
37	1	1	2	2	2	4	2	2	4	1	1	2	1	1	2	3	4	1	1	2	1	2	3	4	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1								
38	3	3	6	2	3	5	1	1	2	1	2	3	1	1	2	3	4	1	1	2	1	2	3	4	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1								
39	1	2	3	1	2	3	1	1	2	1	2																																					

7. Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyén elhalálási helye: közjogi alkatrész, országrész, törvényhatóság	A rákbetegségben elhaltak száma összesen																						
		A rákbetegségben elhaltak közül az elhalalozáskor																						
		15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44							
		éves volt																						
		férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt		
Magyarország.																								
a) Duna bal partja.																								
1	Árva vármegye.....	18	21	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-
2	Bars ».....	92	97	189	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	1	1	3	5	8	2	7	9
3	Esztergom ».....	70	75	145	-	-	-	-	-	-	1	3	4	1	2	3	2	1	3	1	3	4	7	8
4	Hont ».....	53	81	134	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	1	3	3	1	3	4	7	8	9
5	Selmecz- és Bb. t.j.v.....	16	24	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	4
6	Liptó vármegye.....	40	39	79	1	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	5
7	Nógrád ».....	112	136	248	-	1	1	1	1	1	1	3	4	1	1	3	6	9	3	12	15	15	15	15
8	Nyitra ».....	351	362	713	1	-	1	-	-	-	2	3	5	5	9	14	5	20	25	17	15	32	32	32
9	Pozsony ».....	259	255	514	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	2	4	10	14	11	22	33	33	33	33
10	Pozsony t.j.v.....	180	223	403	-	-	-	2	2	1	2	3	-	4	4	6	10	10	19	29	39	39	39	39
11	Trencsén vármegye.....	39	96	135	1	1	2	1	-	1	1	2	3	2	4	6	2	7	9	9	15	24	24	24
12	Turóc ».....	33	35	68	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3	1	2	3	3	3
13	Zólyom ».....	48	63	111	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	3	1	4	4	9	13	13	13
	Összesen.....	1.361	1.507	2.868	4	2	6	3	2	5	6	19	25	9	28	37	29	57	86	63	118	181	181	181
b) Duna jobb partja.																								
14	Baranya vármegye.....	170	184	354	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	5	3	3	6	9	10	19	19	19
15	Pécs t.j.v.....	83	122	205	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	3	9	12	2	9	11	11	11	11
16	Fejér vármegye.....	194	212	406	-	-	-	1	2	3	-	2	2	2	5	7	8	7	15	6	17	23	23	23
17	Székesfehérvár t.j.v.....	56	61	117	-	-	-	-	-	-	-	1	3	4	1	2	3	3	7	10	12	12	12	12
18	Győr vármegye.....	50	34	84	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4	4	4	4
19	Győr t.j.v.....	44	63	107	-	-	-	-	-	-	-	2	2	4	-	1	1	2	5	7	7	7	7	7
20	Komárom vármegye.....	134	132	266	-	-	-	1	1	1	3	4	4	4	5	5	4	9	15	13	28	28	28	28
21	Komárom t.j.v.....	20	37	57	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	1	2	3	1	2	3	3	3	3
22	Moson vármegye.....	130	143	273	-	-	2	-	2	-	2	2	4	4	4	2	3	5	6	16	22	22	22	22
23	Somogy ».....	245	244	489	-	-	1	-	1	2	2	4	2	5	7	4	5	9	18	28	46	46	46	46
24	Sopron ».....	233	206	439	-	-	-	-	-	2	1	3	2	5	7	5	7	12	6	11	17	17	17	17
25	Sopron t.j.v.....	47	57	104	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	4	5	2	3	5	5	5	5	5	5
26	Tolna vármegye.....	221	309	530	-	-	-	1	1	1	-	1	1	7	8	8	16	24	11	26	37	37	37	37
27	Vas ».....	249	322	571	-	-	2	1	3	2	1	3	3	5	8	3	20	23	9	21	30	30	30	30
28	Veszprém ».....	175	218	393	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	4	5	9	11	15	26	26	26	26
29	Zala ».....	187	269	456	1	-	1	1	-	1	-	2	2	3	11	14	3	22	25	12	29	41	41	41
	Összesen.....	2.238	2.613	4.851	1	-	1	8	5	13	8	14	22	23	58	81	53	110	163	113	216	329	329	329
c) Duna-Tisza köze.																								
30	Bács-Bodrog vm.....	472	622	1.094	1	1	2	-	3	3	1	2	3	7	22	29	15	28	43	21	43	64	64	64
31	Baja t.j.v.....	25	52	77	-	-	-	1	1	1	-	1	-	1	2	3	1	2	3	1	3	3	3	3
32	Szabadka t.j.v.....	59	84	143	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1	1	-	1	1	4	4	9	13	13	13
33	Ujvidék t.j.v.....	34	53	87	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	5	2	4	6	6	6	6	6
34	Zombor t.j.v.....	31	40	71	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1	-	6	6	6	6	6
35	Csongrád vármegye.....	104	142	246	-	-	-	1	1	2	1	3	4	3	4	7	2	9	11	4	16	20	20	20
36	H.-Vásárhely t.j.v.....	68	115	183	-	-	-	1	1	-	-	-	2	2	4	-	5	5	2	8	10	10	10	10
37	Szeged t.j.v.....	100	137	237	-	-	-	-	-	2	2	4	4	2	6	1	4	5	4	17	21	21	21	21
38	Heves vármegye.....	132	164	296	-	-	-	-	1	1	1	2	3	3	6	3	9	12	6	15	21	21	21	21
39	J.-N.-Szolnok vm.	297	354	651	-	-	-	1	2	3	1	8	9	2	10	12	10	16	26	14	31	45	45	45
40	Pest-P.-S.-Kisk. vm.....	709	931	1.640	-	-	-	-	-	3	13	16	8	26	34	11	38	40	48	69	117	117	117	117
41	Budapest székesfőv.....	1.070	1.564	2.634	1	-	1	3	2	5	6	19	25	16	48	64	36	106	142	99	180	279	279	279
42	Keckesmet t.j.v.....	79	104	183	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	3	3	1	5	6	6	13	19	19	19
	Összesen.....	3.180	4.362	7.542	2	1	3	6	11	17	15	51	66	45	122	167	83	229	312	211	413	624	624	624
d) Tisza jobb partja.																								
43	Abauj-Torna vm.....	62	84	146	-	-	-	1	-	1	-	-	-	3	3	-	4	4	4	4	8	8	8	8
44	Kassa t.j.v.....	33	68	101	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	1	4	5	3	8	11	11	11	11
45	Bereg vármegye.....	77	86	163	1	1	2	-	-	-	-	-	-	4	4	4	3	7	5	7	12	12	12	12
46	Borsod ».....	163	216	379	-	-	-	-	-	1	1	1	2	3	3	5	8	5	13	18	29	38	38	38
47	Gömör és K.-Hontvm.....	100	106	206	-	-	-	1	-	1	1	1	2	3	3	5	3	8	5	7	12	12	12	12
48	Sáros vármegye.....	44	49	93	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	2	1	5	6	2	3	5	5	5	5
49	Szepes ».....	117	103	220	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	4	5	5	7	12	12	12	12
50	Ung ».....	41	61	102	-	-	-	-	-	1	1	1	1	2	1	2	3	1	5	6	11	11	11	11
51	Zemplén ».....	146	176	322	-	-	-	-	-	-	-	1	1	6	5	11	6	6	12	6	21	27	27	27
	Összesen.....	783	949	1.732	1	1	2	2	2	4	4	5	9	11	27	38	24	47	71	39	91	130	130	130

száma törvényhatóságokint korcsoportok szerint.

Folyó szám	A rákbetegségben elhaltak közül az elhalalozáskor																															
	éves volt																															
	45-49			50-54			55-59			60-64			65-69			70-74			75-79			80 éves vagy még idősebb volt		ismeretlen korú volt								
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő
1	-	4	4	2	2	4	3	2	5	5	10	1	3																			

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhalt egyén elhalálozási helye', 'A rákbetegségben elhaltak száma összesen', and age groups (15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44) with sub-columns for 'férfi', 'nő', and 'együtt'.

száma törvényhatóságoknt korcsoportok szerint.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhaltak közül az elhalálozásokor', and age groups (45-49, 50-54, 55-59, 60-64, 65-69, 70-74, 75-79) with sub-columns for 'férfi', 'nő', and 'együtt', plus '80 éves vagy még idősebb volt' and 'ismeretlen korú volt'.

8. Az 1904. évi október hó 15-én összeirt rákbetagek száma törvényhatóságunkonkint
 a) Az A) betűs számláló.

Folyó szám		Kereső és eltartott férfiak																							
		I. Östermelés																			II. Bányászat, ipar és forgalom				
		A) Mezőgazdaság és kertészet								B) Erdészet				C) Egyéb östermelés							A) Bányászat és kohászat				
A rákbeta lakóhelye: közjogi alkatrész, ország-rész, törvényhatóság		és segítő családtagja										tisztviselő	segéd-személyzet	összesen	önálló	tisztviselő	segéd-személyzet	összesen							
		négy-birtokos	közép-birtokos	házon-birtokos	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak								háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak	háziak, kisbirtokos, kisbirtokos, háziak
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
Magyarország.																									
a) Duna bal partja.																									
1	Árva vármegye																								
2	Bars »				1	2					1														
3	Esztergom »					1						1													
4	Hont »					3					1														
	Selmecz- és Bb. tjv.																								
5	Liptó vármegye														1										
6	Nógrád »	1													4										
7	Nyitra »					3																			
8	Pozsony »										1														
	Pozsony tjv.											1													
9	Trencsén vármegye....																								
10	Turóc »					1																			
11	Zólyom »														1										
	Összesen.....	1			5	15					3	1	25	1	1	2					27				
b) Duna jobb partja.																									
12	Baranya vármegye....					3									5		1	1			6				2
	Pécs tjv.																						2		2
13	Fejér vármegye						4								4							4			
	Székesfehérvár tjv.																								
14	Győr vármegye					1									1										
	Győr tjv.																								
15	Komárom vármegye....					1						1	2		4							4			1
	Komárom tjv.																								1
16	Moson vármegye.....				1	1						1			3							3			
17	Somogy »					2						1			3							3			
18	Sopron »					2									2							2			1
	Sopron tjv.																								1
19	Tolna vármegye.....				2	1									4							4			
20	Vas »																								
21	Veszprém »												6									6			
22	Zala »					2									3							3			
	Összesen.....				3	23					1	6	2	35	1	1					36		4	4	
c) Duna-Tisza köze.																									
23	Bács-Bodrog vm.....				2	4							1		7				1		8				
	Baja tjv.																								
	Szabadka tjv.				1										1							1			
	Ujvidék tjv.																								
	Zombor tjv.														1							1			
24	Csongrád vármegye....					1																	2		
	H.-Vásárhely tjv....																								
	Szeged tjv.																								
25	Heves vármegye																								
26	J.-N.-Szolnok vm.					1	4								5							5			
27	Pest-P.-S.-Kisk. vm.					5	17								24							24			
	Budapest székesföv.					1	1								3							3			
	Kecskemét tjv.																								
	Összesen.....				10	28					1	2	2	43							1	1	44		
d) Tisza jobb partja.																									
28	Abauj-Torna vm.																								
	Kassa tjv.																								
29	Bereg vármegye					1	1								2							2			
30	Borsod »														4							4			
31	Gömör és K.-Hont vm.														1							1			1
32	Sáros vármegye																						1		1
33	Szepes »																								
34	Ung »																								
35	Zemplén »																								
	Összesen.....					2	10								2							14			1

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.
 lapon összeirt rákbetagek.

Folyó szám		Kereső és eltartott férfiak																														
		II. Bányászat, ipar és forgalom																			C) Kereskedelem és hitel											
		a) önálló											b) Ipar								c) segéd-személyzet		tisztviselő	segéd-személyzet	összesen							
szőlő és szőlővel kapcsolatos	borászati	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos				szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos	szőlővel kapcsolatos
1																																
2																																
3																																
4																																
5																																
6																																
7																																
8																																
9																																
10																																
11																																
	Összesen.....	1			2	2	2	2	2	2				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
12																																
13																																
14																																
15																																
16																																
17																																
18																																
19																																
20																																
21																																
22																																
	Összesen.....	4	1	4					1																							

Az 1904. évi október hó 5-én összeírt rákbetagek száma törvényhatóságokint

a) Az A) betűs számláló.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetagek lakóhelye', 'Kereső és eltartott férfiak', and various regional sub-headers like 'Magyarország', 'Duna bal partja', etc.

1) A jegyzetet lásd a 68. lapon.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Iapon összeírt rákbetagek száma törvényhatóságokint.

Table with columns for 'Folyó szám', 'Kereső nők', and various occupational sub-headers like 'Östermelés', 'Ipar és forgalom', 'Kereskedelem', etc.

*) A jegyzetet lásd a 69. lapon.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rák betegek száma törvényhatóságokint

a) Az A) betűs számláló

Table with columns for county (A), type of illness (B), and total count (C). Rows include counties like Békés, Bihar, Hajdu, Debreczen, Maramaros, Szabolcs, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Arad, Csanád, Krassó-Szörény, Temes, Torontál, Alsó-Fehér, Beszt.-Naszód, Brassó, Csík, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozsvár, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Udvarhely, Fiume város, Magyarország, Horv.-Szlav.-orsz., Belovár-Kőrös, Lika-Krbava, Modrus-Fiume, Pozsega, Szerém, Zimony, Varasd, Verőcze, Eszék, Zágráb, and Magyarbiod. össz.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. lapon összeírt rák betegek.

Table with columns for industry type (A, B, C) and total count (D). Rows are numbered 36 to 71, corresponding to the counties in the adjacent table. Column A includes categories like Bányászat, ipar és forgalom. Column B lists various professions like szőlőművelés, kenyérszállítás, etc. Column C shows the total count for each county.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetagek száma törvényhatóságunkint

a) Az A) betűs számláló-

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar, Nagy-Váradi t.j.v.) and various occupational categories (II. Bányászat, ipar és forgalom; III. Polgári és egyházi közszolgálat; IV. Védőrség). It includes sub-sections for 'Kereső és eltartott férfiak' and 'Kereső nők'.

*) Ezek közül 13 tisztviselő közelebbi megjelölés nélkül.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. lapon összeírt rákbetagek.

Table with columns for county names (e.g., Alsó-Fehér vármegye, Beszt.-Naszód vm., Brassó vármegye) and occupational categories (Östermelés; Ipar és forgalom; Kereskedelem; Közlekedés; Polgári és egyházi közszolgálat; Egyéb és ismeretlen foglalkozás). It includes sub-sections for 'Kereső férfiak' and 'Kereső nők'.

*) Eltartójuk foglalkozása ismeretlen. Közülük 3 szinylőházi apolt.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságonként
b) A B) betűs számláló

Table with 25 columns (Folyó szám 1-25) and rows for various Hungarian counties (e.g., Arva vármegye, Bars, Esztergom, Hont, Liptó vármegye, Nógrád, Nyitra, Pozsony, Trencsén vármegye, Turóc, Zólyom, Baranya vármegye, Pécs, Fejér vármegye, Győr, Komárom, Moson, Somogy, Sopron, Tolna, Vas, Veszprém, Zala, Bács-Bodrog, Baja, Szabadka, Ujvidék, Zombor, Csongrád, Heves, J.-N.-Szolnok, Pest-P.-S.-Kisk. vm., Kecskemét, Abauj-Torna, Kassa, Bereg, Borsod, Gömör és K.-Hont, Sáros, Szepes, Ung, Zemplén). The table is divided into sections: A) Mezőgazdaság és kertészet, B) Erdészet, C) Egyéb őstermelés, and II. Bányászat, ipar és forgalom.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.
lapon összeírt rákbetegek.

Table with 35 columns (Folyó szám 26-60) and rows corresponding to the counties on page 70. The table is divided into sections: a) önálló, b) Ipar, and c) Kereskedelem és hitel. It details the occupational status of cancer patients and their dependents.

Az 1904. évi október hó 15-én összeirt rákbetagek száma törvényhatóságokint b) A B) betűs számláló.

Table with columns for 'A rákbetaeg lakóhelye', 'Folyó szám', and various categories of professions and occupations. It lists data for various counties in Hungary, including Magyarország, Duna bal partja, Duna jobb partja, Duna-Tisza köze, and Tisza jobb partja.

*) A jegyzetet lásd a 76. lapon.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. lapon összeirt rákbetagek.

Table with columns for 'Kereső nők' and various categories of professions and occupations. It lists data for various counties in Hungary, including Magyarország, Duna bal partja, Duna jobb partja, Duna-Tisza köze, and Tisza jobb partja.

*) A jegyzetet lásd a 77. lapon.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságokint b) A) B) betűs számlálód.

Table with columns: A rákbeteg lakóhelye: közjogi alkatrés, országrész, törvényhatóság; I. Östermelés (A) Mezőgazdaság és kertészet, B) Erdészet, C) Egyéb östermelés; II. Bányászat, ipar és forgalom (A) Bányászat és kohászat. Rows include various counties like Bihar, Hajdu, Maramaros, Szabolcs, etc., and a total row for Magyarország öszs.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Iapon összeírt rákbetegek.

Table with columns: Kereső és eltartott férfiak (A) Bányászat, ipar és forgalom, B) Ipar, C) Kereskedelem és hitel; a) önálló, b) tisztviselő, c) segédszemélyzet. Rows list professions like kőműves, molnár, pék, szűcs, etc., and a total row for Magyarország öszs.

10*

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságokint b) A B) betűs számláló.

Table with columns for county names (e.g., Bihar, Hajdu vármegye) and various occupational categories (II. Bányászat, III. Polgári és egyházi közszolgálat, IV. Véderő). It includes a 'Folyó szám' column on the left and an 'Összesen' column on the right.

*) Ezek közül 12 tisztviselő közlekedési megjelölés nélkül.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. lapon összeírt rákbeteg.

Table with columns for occupational categories (Östermelés, Ipar és forgalom, Polgári és egyházi közszolgálat) and county names. It includes a 'Folyó szám' column on the left and an 'Összesen' column on the right.

*) Eltartójuk foglalkozása ismeretlen. Közülük 1 szülőházi ápoló.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetagek száma törvényhatóságunkonkint

c) Az A) és a B) betűs számláló.

Table with columns for county (Magyarország), district (a) Duna bal partja, (b) Duna jobb partja, (c) Duna-Tisza köze, (d) Tisza jobb partja, and various occupational categories (II. Bányászat, ipar és forgalom; III. Polgári és egyházi közszolgálat; IV. Véderő; V. Kézműipar; VI. Háziszelelő; VII. Egyéb és ism. foglalkozás). Rows list counties like Árva, Bars, Esztergom, etc.

*) A jegyzetet lásd a 84. lapon.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. lapokon összeírt rákbetagek együtt.

Table with columns for county (Magyarország), district (a) Duna bal partja, (b) Duna jobb partja, (c) Duna-Tisza köze, (d) Tisza jobb partja, and various occupational categories (I. Mezőgazdaság; II. Ipar és forgalom; III. Polgári és egyházi közszolgálat; IV. Egyéb és ismeretlen foglalkozás). Rows list counties like Árva, Bars, Esztergom, etc.

*) A jegyzetet lásd a 85. lapon.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma törvényhatóságokint

c) Az A) és a B) betűs számláló.

Table with columns for 'A rákbeteg lakóhelye', 'Folyó szám', and various categories of professions (II. Bányászat, III. Polgári és egyházi közszolgálat, IV. Véderő, etc.). Rows list counties like Békés, Bihar, Hajdu, etc., with numerical data.

*) Ezek közül 25 tisztviselő közelebbi megjelölés nélkül.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.

lapokon összeírt rákbetegek együtt.

Table with columns for 'Kereső nők' and 'Folyó szám', categorized by profession (Östermelés, Ipar és forgalom, Kereskedelem, etc.). Rows list counties like Békés, Bihar, Hajdu, etc., with numerical data.

*) Eltartóik foglalkozása ismeretlen. Közülük 4 színylőházi apolt.

9. Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságokint

Fértek.

Table with columns for county names (Magyarország, a) Duna bal partja, b) Duna jobb partja, c) Duna-Tisza köze, d) Tisza jobb partja) and rows for various professions (nagy-birtokos, közép-birtokos, haszonbérli, etc.) and their counts.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.

Fértek.

Table with columns for professions (I. Östermelés, II. Bányászat, ipar és forgalom) and rows for various occupations (B) Erdészlet, C) Egyéb östermelés, A) Bányászat és kohászat, B) Ipar, a) önálló, etc.) and their counts.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságunkint
Férftak.

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyén elhalálási helye: közjogi alkatrészt, országrész, törvényhatóság	II. Bányászat, ipar és forgalom																											
		a) önálló														B) Ipar													
		ker.							elt.							ker.							elt.						
		ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.
62	Magyarország.																												
	a) Duna bal partja.																												
1	Árva vármegye																												
2	Bars »																												
3	Esztergom »																												
4	Hont »																												
	Selmecz-és Bb. tjt.																												
5	Liptó vármegye																												
6	Nógrád »																												
7	Nyitra »																												
8	Pozsony »																												
	Pozsony tjt.																												
9	Trencsén vármegye																												
10	Turóc »																												
11	Zólyom »																												
	Összesen																												
	b) Duna jobb partja.																												
12	Baranya vármegye																												
	Pécs tjt.																												
13	Fejér vármegye																												
	Székesfehérvár tjt.																												
14	Győr vármegye																												
	Győr tjt.																												
15	Komárom vármegye																												
	Komárom tjt.																												
16	Moson vármegye																												
17	Somogy »																												
18	Sopron »																												
	Sopron tjt.																												
19	Tolna vármegye																												
20	Vas »																												
21	Veszprém »																												
22	Zala »																												
	Összesen																												
	c) Duna-Tisza köze.																												
23	Bács-Bodrog vm.																												
	Baja tjt.																												
	Szabadka tjt.																												
	Ujvidék tjt.																												
	Zombor tjt.																												
24	Csongrád vármegye																												
	H.-Vásárhely tjt.																												
	Szeged tjt.																												
25	Heves vármegye																												
26	J.-N.-Szolnok vm.																												
27	Pest.-P.-S.-Kisk. vm.																												
	Budapest székesföv.																												
	Kecskemét tjt.																												
	Összesen																												
	d) Tisza jobb partja.																												
28	Abauj-Torna vm.																												
	Kassa tjt.																												
29	Bereg vármegye																												
30	Borsod »																												
31	Gömör és K.-Hont vm.																												
32	Sáros vármegye																												
33	Szepes »																												
34	Ung »																												
35	Zemplén »																												
	Összesen																												

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.
Férftak.

Folyó szám	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	II. Bányászat, ipar és forgalom																	
							B) Ipar									C) Kereskedelem és hitel								
							c) segéd személyzet																	
							ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.	ker.	elt.
90																								
1																								
2																								
3																								
4																								
5																								
6																								
7																								
8																								
9																								
10																								
11																								
12																								
13																								
14																								
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								
21																								
22																								
23																								
24																								
25																								
26																								
27																								
28																								
29																								
30																								
31																								
32																								
33																								
34																								
35																								

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságokint
Fértek.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar), age groups (ker., elt.), and various industrial categories (a) önálló, b) tisztviselő, c) segédszemélyzet. Includes a summary row for 'Magyarbirod. össz.'.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint.
Fértek.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar), age groups (ker., elt.), and various industrial categories (B) Ipar, C) Kereskedelem és hitel. Includes a summary row for 'Magyarbirod. össz.'.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságokint Férflak.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar), and columns for various categories: a) önálló, b) tisztviselő és díjnok, c) segéd személyzet, II. összesen, III. Polgári és egyházi közszolgálat és szabad foglalkozások. Includes sub-sections e) Tisza-bal partja, f) Tisza-Maros szöge, g) Királyhágóntúl, h) Fiume város és ker., and Horv.-Szlavonorsz.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Férflak.

Table with columns for professions (III. Polgári és egyházi közszolgálat és szabad foglalkozások) and family types (IV. Véderő, V. Kültönböző águbeli és k.m.n. napzámos, VI. Házi cseléd, VII. Egyéb és ismeretlen foglalkozást), and a final column for 'A rákban elhalt férfiak száma összesen'. Includes sub-section a) önálló és tisztviselő, b) díjnok, c) szolgálat és segéd személyzet, III. összesen, IV. összesen, V. összesen, VI. összesen, VII. összesen.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságoknt Nők.

Table with columns for county (Folyó szám), cancer location (A rákbetegségben elhalt egyén elhalálási helye), and industry types (II. Bányászat, ipar és forgalom). Rows list counties like Magyarország, Dunabalszék, Dunakeszi, etc.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Nők.

Table with columns for county (Folyó szám), industry types (II. Bányászat, ipar és forgalom), and trade/credit (C) Kereskedelem és hitel. Rows list counties like Magyarország, Dunabalszék, Dunakeszi, etc.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságokint Nők.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhalt egyén elhalozási helye', 'II. Bányászat, ipar és forgalom', and 'III. Polgári és egyházi közszolgálat és szabad foglalkozások'. It lists various counties and their respective cancer death statistics.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Nők.

Table with columns for 'Folyó szám', 'III. Polgári és egyházi közszolgálat és szabad foglalkozások', 'IV. Védő', and 'A rákban elhalt nők száma összesen'. It details cancer death statistics categorized by the occupation of the deceased or their provider.

Table with columns for county (Folyó szám), death location (A rákbetegségben elhalt egyén elhalálási helye), and various occupational categories (I. Östermelés, A) Mezőgazdaság és kertészet, etc.). Rows list counties like Békés, Bihar, Hajdu, etc., with corresponding counts.

Table with columns for county (Folyó szám), death location (A rákbetegségben elhalt egyén elhalálási helye), and various occupational categories (I. Östermelés, II. Bányászat, ipar és forgalom, etc.). Rows list counties like Békés, Bihar, Hajdu, etc., with corresponding counts.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma törvényhatóságonként Nők.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar), and a grid of data points representing deaths in various categories (ker., elt., etc.) across different sectors (a) önálló, b) tisztviselő, c) segéd személyzet.

saját kereső foglalkozásuk illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint. Nők.

Table with columns for county names (e.g., Békés vármegye, Bihar), and a grid of data points representing deaths in various categories (ker., elt., etc.) across different sectors (a) önálló, b) tisztviselő, c) segéd személyzet, and C) Kereskedelem és hitel.

10. Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhalt egyén elhalálozási helye', 'A rákbetegségben elhaltak száma összesen', and 'Vallás' (római katolikus, görög katolikus, evangélikus református, ágostai hitvallású evangélikus, görög keleti, unitárius).

törvényhatóságokint vallás és anyanyelv szerint.

Table with columns for 'Folyó szám', 'Vallás' (izraelita, egyéb és ismeretlen), and 'Anyanyelv' (magyar, német, tót, oláh, ruthén, horvát, szerb, egyéb és ismeretlen).

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyén elhalálozási helye: közjogi alkatrésze, országrész, törvényhatóság	A rákbetegségben elhaltak száma összesen			Vallás																	
		férfi	nő	együtt	római katolikus			görög katolikus			evangelikus református			ágostai hitvallású evangélikus			görög keleti			unitárius		
					férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
36	e) Tisza bal partja.	324	341	665	75	80	155	1	3	4	103	119	222	119	120	239	12	9	21	1	1	1
37	Bihar	240	258	528	25	39	67	20	19	39	167	195	362	1	2	3	14	20	34	1	1	1
38	Nagy-Várad t. v.	66	117	183	19	33	52	5	7	12	19	47	66	1	1	2	8	9	17	1	1	1
39	Hajdu vármegye	189	185	374	18	19	37	17	11	28	148	149	297	1	1	2	1	1	2	1	1	1
40	Debreczen t. v.	93	171	264	14	18	32	6	1	7	69	139	208	1	1	2	1	1	2	1	1	1
41	Máramaros vm.	82	81	163	21	32	53	35	27	62	11	12	23	1	1	2	1	1	2	1	1	1
42	Szabolcs vármegye	174	198	372	38	48	86	30	33	63	69	80	149	19	17	36	1	1	2	1	1	1
43	Szatmár »	148	163	311	44	45	89	35	35	70	50	65	115	2	1	3	1	1	2	1	1	1
44	Szatmár-Németi t. v.	38	40	78	7	8	15	11	12	23	18	15	33	1	1	2	1	1	2	1	1	1
45	Szilágy vármegye	66	79	145	6	10	16	24	19	43	29	40	69	1	1	2	1	1	2	1	1	1
46	Ugocsa »	23	26	49	6	5	11	9	12	21	5	5	10	1	1	2	1	1	2	1	1	1
	Összesen.....	1.443	1.639	3.122	276	337	613	193	179	372	638	866	1.554	144	144	288	36	38	74	1	1	1
47	f) Tisza-Maros szöge.	133	169	302	58	64	122	6	5	11	14	18	32	3	5	8	46	73	119	1	1	1
48	Arad vármegye	82	131	213	37	67	104	1	2	3	11	23	34	1	1	2	23	26	49	1	1	1
49	Arad t. v.	112	128	240	56	62	118	5	3	8	24	31	55	7	13	20	14	15	29	1	1	1
50	Csanád vármegye	129	183	312	47	100	147	6	5	11	9	5	14	4	6	10	57	63	120	1	1	1
51	Krassó-Szőrény vm.	164	256	420	107	166	273	1	2	3	7	10	17	7	11	18	41	65	106	1	1	1
52	Temes vármegye	91	139	230	58	95	153	4	4	8	12	1	2	3	7	22	39	62	99	1	1	1
53	Temesvár t. v.	24	34	58	16	21	37	1	1	2	1	1	2	2	7	10	17	23	39	1	1	1
54	Versecz t. v.	448	527	975	262	310	572	3	3	6	9	9	18	10	8	18	156	190	346	1	1	1
55	Torontál vármegye	25	30	55	13	16	29	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1
56	Pancsova t. v.	25	30	55	13	16	29	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1
57	Összesen.....	1.208	1.597	2.805	654	901	1.555	22	24	46	79	105	184	34	45	79	370	476	846	1	1	1
58	g) Királyhágótól.	70	74	144	12	14	26	20	17	37	17	18	35	3	3	6	16	18	34	2	2	2
59	Alsó-Fehér vármegye	41	68	109	3	6	9	14	22	36	3	3	19	30	49	2	5	7	11	1	1	1
60	Besz.-Naszód vm.	89	129	218	10	21	31	2	2	4	7	11	51	64	115	22	35	57	96	1	1	1
61	Brassó vármegye	63	81	144	60	75	135	1	6	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
62	Csik »	19	25	44	2	2	4	4	4	8	1	2	3	3	5	8	12	20	31	1	1	1
63	Fogarás »	105	114	219	37	39	76	2	2	4	54	64	118	1	1	2	5	4	9	6	5	11
64	Háromszék »	55	79	134	14	28	42	4	11	15	9	10	19	2	2	4	24	23	47	1	1	1
65	Hunyad »	30	42	72	5	3	8	6	8	14	7	12	19	10	14	24	3	3	6	1	1	1
66	Kis-Küküllő vm.	42	51	93	1	6	7	13	13	26	14	16	30	8	4	12	3	7	10	1	1	1
67	Kolozs vármegye	71	97	168	29	38	67	8	16	24	23	27	50	3	1	4	3	3	6	4	4	6
68	Kolozsvár t. v.	48	80	128	6	6	12	9	19	28	18	39	57	5	2	7	9	16	28	2	4	6
69	Maros-Torda vm.	25	40	65	9	14	23	2	10	24	34	1	1	2	2	1	3	3	6	2	4	6
70	M.-Vásárhely t. v.	107	122	229	8	6	14	6	10	16	9	6	15	59	70	129	23	25	48	4	4	4
71	Nagy-Küküllő vm.	96	122	218	18	7	25	5	14	19	4	4	39	60	99	34	34	68	96	1	1	1
72	Szeben vármegye	29	46	75	4	7	11	9	18	27	12	14	26	1	1	2	3	4	7	1	1	1
73	Szolnok-Doboka vm.	38	40	78	5	7	12	9	6	15	15	14	29	1	1	2	3	3	6	6	9	15
74	Torda-Aranyos vm.	47	50	97	10	17	27	1	1	2	21	14	35	1	4	5	2	3	5	12	11	23
75	Udvarhely vármegye	975	1.260	2.235	233	296	529	114	164	278	215	274	439	202	257	459	154	189	343	30	42	72
76	Összesen.....	43	70	113	48	63	116	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
77	h) Fiume város és ker.	43	70	113	48	63	116	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
78	Magyarország össz.	11.236	14.047	25.283	6.148	7.887	14.035	432	478	910	2.072	2.578	4.650	1.076	1.231	2.307	631	863	1.544	39	44	83
79	Horv.-Szlav.-orsz.	107	93	200	97	86	183	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
80	Belovár-Kőrös vm.	8	12	20	5	10	15	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
81	Lika-Krbava vm.	33	37	70	28	34	62	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
82	Modrus-Fiume vm.	39	55	94	31	42	73	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
83	Pozsega vármegye	129	196	325	83	136	219	1	2	3	11	7	18	33	48	81	26	31	57	3	4	7
84	Szerém »	16	33	49	6	12	18	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
85	Zimony t. v.	14	14	28	12	13	25	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
86	Varasd vármegye	29	44	73	26	43	69	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
87	Varasd t. v.	59	57	116	51	45	96	1	1	2	3	6	6	12	18	30	6	6	12	1	1	1
88	Verőcze vármegye	80	68	148	67	55	122	1	1	2	1	1	1	3	3	6	8	14	24	1	1	1
89	Eszék t. v.	68	78	146	57	61	118	1	1	2	5	11	16	1	1	2	5	11	16	1	1	1
90	Zágráb vármegye	158	202	360	144	176	320	1	1	2	1	1	1	1	1	2	8	16	24	1	1	1
91	Zágráb t. v.	740	889	1.629	607	713	1.320	1	1	2	1	1	1	1	1	2	8	16	24	1	1	1
92	Összesen.....	11.976	14.936	26.912	6.756	8.600	15.356	432	481	913	2.073	2.578	4.651	1.095	1.245	2.340	770	983	1.758	39	44	83
93	Magyarbiod. össz.	11.976	14.936	26.912	6.756	8.600	15.356	432	481	913	2.073	2.578	4.651	1.095	1.245	2.340	770	983	1.758	39	44	83

törvényhatóságokint vallás és anyanyelv szerint.

Folyó szám	Vallás						Anyanyelv																							
	izraelita			egyéb és ismeretlen			magyar			német			tót			oláh			ruthén			horvát			szerb			egyéb és ismeretlen		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
36	11	9	20	2	1	3	210	236	446	4	6	10	98	95																

11. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek és az 1901.-1904. években rákbetegségben illetőleg szervek szerint,

Table with columns for age groups (1-80), organs (I. Idegrendszer, II. Légzőszervek, III. Emésztő szervek), and counts. Includes sub-sections a) Az A) betűs számláló lapon, b) A B) betűs számláló lapon, c) Az A) és a B) betűs számláló lapon, and d) A rákbetegségben elhaltak.

1) A jegyzetet lásd a 116. lapon.

elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon korcsoportonként azon testrészek, a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for age groups (1-80), organs (III. Emésztő szervek, IV. Mirigyek), and counts. Includes sub-sections for various organs like hashártya, gyomor, vékonybél, vastagbél, etc.

Az 1904. évi október hó 15-én összeirt rákbetegek és az 1901.-1904. években rákbetegségben illetőleg szervek szerint,

Table with columns for age groups (1-80), sex (fi, nő), and various organs (V. Húgyszervek, VI. Férfi nemzőszervek, VII. Női nemzőszervek, VIII. Csécs-mirigy, IX. Csontrendszer). Includes sub-sections a, b, c, d for different patient groups.

1) Az ezen sorokban foglalt adatok és a korcsoportonként közölt részletadatok között egyes szerveknél és a főösszegekben

elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon korcsoportonként azon testrészek, a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for age groups (1-80), sex (fi, nő), and various organs (X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, XII. Rák közelebbi megjelölés nélkül). Includes a 'Mindössze' column for totals.

tapasztalható különbséget az ismeretlen korú rákosok száma okozza.

12. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek és az 1901.-1904. években rákbetegségben illetőleg szervek szerint,

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegnek, illetőleg a rákban elhalt egyének családi állapota', and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. It is divided into I. Idegrendszer, II. Légzőszervek, and III. Emésztő szervek.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegnek, illetőleg a rákban elhalt egyének családi állapota', and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. It is divided into V. Húgyszervek, VI. Férfi nemzőszervek, VII. Női nemzőszervek, VIII. Csontrendszer, and IX. Csontrendszer.

elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyarországon családi állapot és azon testrészek, a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and 'Mindössze'. It is divided into III. Emésztő szervek and IV. Mirigyek.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and 'Mindössze'. It is divided into X. Fejbőr, XI. A test többi részeinek bőre, and XII. Rák közelebbi megjelölés nélkül.

13. Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma a szorosabb értelemben vett illetőleg szervek szerint,

Férflak.

a) Az A) betűs számláló.

Table with columns for organs (e.g., Lungok, Emésztő szervek) and rows for occupational groups (e.g., I. Östermelés, II. Bányászat, ipar és forgalom). Includes a summary row at the bottom right.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek, melyeken a rák fellépett.

lapon összeírt rákbetegek.

Férflak.

Table with columns for body parts (e.g., Mirigyek, Húgyszervek, Nemi szervek, Csontrendszer, Fejbőr) and rows for occupational groups (1-14). Includes a summary row at the bottom right.

Férftak.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegnek, illetőleg eltartójának foglalkozása', and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. Sub-sections include 'Idegrendszer', 'Légzőszervek', and 'Emésztő szervek'. Total count: 409.

Férftak.

Table with columns for 'Folyó szám' and 'A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett'. Sub-sections include 'Mirigyek', 'Húgyzervek', 'Nemzészervek', 'Csontrendszer', and 'Fejbőr'. Total count: 562.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbeteg foglalkozása', 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and various organ categories like 'Légzőszervek', 'Emésztő szervek', etc.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett', and various organ categories like 'Mirigyek', 'Húgyszervek', 'Nemzőszervek', etc.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma a szorosabb értelemben vett illetőleg szervek szerint,

Férflak.

b) A B) betűs számláló.

Table with columns for 'A rákbetegnek, illetőleg eltartójának foglalkozása', 'Időrendszer', 'Légzőszervek', 'Emésztő szervek', and various organ categories like 'alsó ajak', 'felső ajak', 'szájüreg', etc. Includes sections for 'I. Őstermelés' and 'II. Bányászat, ipar és forgalom'.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek, a melyeken a rák fellépett.

azon összeírt rákbetegek.

Férflak.

Table with columns for 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett' and various body parts like 'Mirigyek', 'Húgszervek', 'Nemzőszervek', 'Csontrendszer', 'Fejbőr', and 'A test többi részeinek bőre'. Includes a 'Mindössze' column at the end.

Table with columns for body parts (A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett) and rows for various professions (Keresők, Őstermelés, Mezőgazdaság, Ipar és forgalom, Kereskedelem, Közlekedés, Polgári és egyházi közszolgálat, Napzámosnő, Egyéb és ismeretlen foglalkozású). Columns include specific organs like 'agyvelő', 'gerincvelő', 'alsó ajak', etc.

Table with columns for body parts (A testrész, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett) and rows for various professions (Keresők, Őstermelés, Mezőgazdaság, Ipar és forgalom, Kereskedelem, Közlekedés, Polgári és egyházi közszolgálat, Napzámosnő, Egyéb és ismeretlen foglalkozású). Columns include specific organs like 'nyirokcsomók a nyakon', 'vese', 'hüvely', etc.

Az 1904. évi október hó 15-én összeírt rákbetegek száma a szorosabb értelemben vett illetőleg szervek szerint,

Férfiak.

c) Az A) és a B) betűs számláló-

Table with columns for 'A rákbetegnek, illetőleg eltartójának foglalkozása', 'Folyó szám', and various organ systems (Légzőszervek, Emésztő szervek, etc.). Includes sections for 'I. Őstermelés' and 'II. Bányászat, ipar és forgalom'.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek, a melyeken a rák fellépett.

lapokon összeírt rákbetegek együtt.

Férfiak.

Table with columns for 'A testrészt, illetőleg szerv megnevezése, a melyen a rák fellépett' and 'Folyó szám'. Lists various body parts like 'Mirigyek', 'Húgyszervek', 'Nemzőszervek', 'Csontrendszer', 'Fejbőr', etc.

14. Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak száma, a szorosabb értelemben vett illetőleg szervek szerint,
Férfiak.

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása : foglalkozási fő- és alcsoport és alkalmaztatási viszony		Légzőszervek											Emésztő szervek																																					
	kereső	eltart.	gégőfő	tüdő	melhártya	gátor	összesen	alsó ajak	felső ajak	szájüreg	nyelv	mandula	alkapocs alatti nyálmirigy	fültömirtigy	hártsing	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.										
I. Östermelés.																																																			
A) Mezőgazd. és kertészet.																																																			
1																																																			
2	1			1						1											1																														
3	4																					4																													
4	2		2																			2																													
5	3		2	3																		3																													
6	7		2																																																
7	8																																																		
8	9																																																		
9	10																																																		
10	11																																																		
11	12		1																																																
			4	160	2	4	2	3	169	2	111	1	1	100		129	4	2	4	111	1																														
B) Erdészet.																																																			
1																																																			
2			1																			1																													
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															
				1																																															

Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak száma, a szorosabb értelemben vett Férfitak. illetőleg szervek szerint,

Table with columns for 'Folyó szám', 'Hügszervek', 'Nemzészervek', 'Csontrendszer', and various categories like 'A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása'. Includes sub-sections like 'I. Őstermelés' and 'II. Bányászat, ipar és forgalom'.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek, Férfitak. a melyeken a rák fellépett.

Table with columns for 'Folyó szám', 'Fejbőr', 'A test többi részeinek bőre', and categories like 'az orr bőre', 'szemhéj', 'fül', 'arcbőr', 'összesen'. Includes sub-sections for different body parts.

Az 1901.-1904. években rákbetegségben elhaltak száma, a szorosabb értelemben vett illetőleg szervek szerint.

Fértek.

Table with 30 columns and 30 rows. Columns include: Folyó szám, Húgszervek (vese, húgyhólyag, összesen), Nemzőszervek (hímvesző, here, dűlmirigy, összesen), Caecumirigy, Csontrendszer (koponya, állkapocs, lábszár-csont, egyéb, összesen). Rows list various professions like Könyv- és könyvnyomdász, Mészáros és hentes, Molnár, Pék, Szabó, szűrszabó stb., Szűcs, Takács, posztószövő stb., and various categories of civil servants and military personnel.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek a melyeken a rák fellépett.

Fértek.

Table with 26 columns and 30 rows. Columns include: Folyó szám, Fejbőr (az orr bőre, szemhéj, fül, arcbőr, összesen), A test többi részeinek bőre (a kéz bőre, az előkar bőre, a lábszár bőre, a csomb bőre, egyéb bőr, összesen), Rák közélebbi megjelölés nélküli, Mindössze. Rows list professions like Könyv- és könyvnyomdász, Mészáros és hentes, Molnár, Pék, Szabó, szűrszabó stb., Szűcs, Takács, posztószövő stb., and various categories of civil servants and military personnel.

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása: foglalkozási fő- és alcsoport és alkalmaztatási viszony		Hügszervek		Nemzőszervek				Csontrendszer						Összesen		Mindössze																		
			kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.					kereső	eltart.															
																					vese	hügy- hólyag	összesen	külső nőivar. szervek (nagy-aják, ciszták, stb.)	hüvely	méh	petefészek	összesen	Osecsmirigy	koponya	állkapocs	lábcsár-csont	egyéb	összesen	
67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102
I. Östermelés.																																			
A) Mezőgazd. és kertészet.																																			
1 Nagybirtokos ..... } és segítő család- tagja																																			
2 Középbirtokos ..... }																																			
3 Haszonbérlet ..... }																																			
4 Kisbirtokos, kisbérlet ..... }																																			
5 Kisbirtokos-napszámos ..... }																																			
6 Részes földműves ..... }																																			
7 Majoros és juhtenyésztő ..... }																																			
8 Önálló kertész ..... }																																			
9 Tisztviselő ..... }																																			
10 Gazdasági cseléd..... }																																			
11 Gazd. munkás, napszámos..... }																																			
A) Összesen.....																																			
B) Erdészet.																																			
1 Tisztviselő																																			
2 Segédszemélyzet																																			
B) Összesen.....																																			
C) Egyéb östermelés.																																			
1 Önálló és segítő családtag.....																																			
2 Segédszemélyzet.....																																			
C) Összesen.....																																			
I. Összesen.....																																			
II. Bányászat, ipar és forgalom.																																			
A) Bányászat és kohászat.																																			
1 Önálló																																			
2 Tisztviselő																																			
3 Segédszemélyzet																																			
A) Összesen.....																																			
B) Ipar.																																			
a) Önállók.																																			
1 Asztalos, ács, bognár stb.																																			
2 Borbély és fodrász																																			
3 Czipész és csizmadia																																			
4 Korcsmáros, vendéglős stb.																																			
5 Kovács, lakatos stb.																																			
6 Kőműves																																			
7 Könyv- és könyvnyomdász																																			
8 Mészáros és hentes																																			
9 Molnár																																			
10 Pék																																			
11 Szabó, szűrszabó, varrónő stb.																																			
12 Szűcs																																			
13 Takács, posztószövő stb.																																			
14 Egyéb iparágak																																			
a) Összesen.....																																			
b) Tisztviselő.....																																			
c) Segédszemélyzet.																																			
1 Asztalos, ács, bognár stb.																																			
2 Borbély és fodrász																																			
3 Czipész és csizmadia																																			
4 Korcsmáros, vendéglős stb.																																			
5 Kovács, lakatos stb.																																			
6 Kőműves																																			

Folyó szám	Fejbőr										A test többi részeinek bőre										Rák közre- lebbi meg- jelelés nélküli		Mindössze												
	az orr bőre		szemhéj		fül		arcbőr		összesen		a kéz bőre		az előkar bőre		a lábszár bőre		a csomagtő bőre		egyéb bőr						összesen										
	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.	kereső	eltart.					kereső	eltart.	kereső	eltart.							
97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132
1																																			
2																																			
3																																			
4																																			
5																																			
6																																			
7																																			
8																																			
9																																			
10																																			
11																																			
12																																			
13																																			
14																																			
15																																			
16																																			
17																																			
18																																			
19																																			
20																																			
21																																			
22																																			
23																																			
24																																			
25																																			
26																																			
27																																			
28																																			
29																																			
30																																			
31																																			
32																																			
33																																			
34																																			
35																																			
36																																			
37																																			
38																																			
39																																			
40																																			
41																																			
42																																			
43																																			
44																																			
45																																			
46																																			
47																																			
48																																			
49																																			
50																																			
51																																			
52																																			
53																																			
54																																			
55																																			
56																																			
57																																			
58																																			
59																																			
60																																			
61																																			
62																																			
63																																			
64																																			
65																																			
66																																			
67																																			
68																																			
69																																			
70																																			
71																																			
72																																			
73																																			
74																																			
75																																			
76																																			
77																																			
78																																			
79																																			
80																																			
81																																			
82																																			
83																																			
84																																			
85																																			
86																																			
87																																			
88																																			
89																																			
90																																			
91																																			
92																																			
93																																			
94																																			
95																																			
96																																			

Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak száma a szorosabb értelemben vett
Nők. illetőleg szervek szerint,

Table with 29 columns: Folyó szám, A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása: foglalkozási fő- és alcsoport és alkalmaztatási viszony, Idegrendszer, Légzőszervek, Emésztő szervek, and 29 sub-columns for specific organs like gégé, tüdő, mellhártya, gát, etc.

Magyarországon saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása és azon testrészek,
a melyeken a rák fellépett. Nők.

Table with 66 columns: Folyó szám, Emésztő szervek, Mirigyek, and 64 sub-columns for specific organs like hasnyánnyal, máj, epevezeték, etc.

Az 1901.—1904. években rákbetegségben elhaltak száma a szorosabb értelemben vett Magyar-Férftak.

Folyó szám	A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása : foglalkozási fő- és alcsoport és alkalmaztatási viszony	A rákban elhaltak közül az elhalálozáskor																																	
		A rákban elhaltak száma összesen																																	
		15—19 éves volt						20—24						25—29						30—34						35—39						40—44			
kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt												
7	Könyv- és könyvnyomtatás	8	—	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
8	Mészáros és hentes	21	—	21	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—												
9	Molnár	40	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
10	Pék	11	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
11	Szabó, szűrszabó, varrónőstb.	30	—	30	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
12	Szűcs	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
13	Takács, posztószövő	11	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
14	Egyéb iparágak	295	6	301	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	c) Összesen	751	7	758	1	—	1	5	—	5	7	—	7	17	1	18	37	—	37	78	—	—	78												
	B) Összesen	2.205	34	2.239	1	1	2	6	—	6	7	—	7	23	1	24	78	—	78	155	—	—	155												
	C) Kereskedelem és hitel.																																		
1	Önálló	375	20	395	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
2	Tisztviselő	48	6	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
3	Segédszemélyzet	48	3	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	C) Összesen	471	29	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	D) Közlekedés.																																		
a) Önálló	52	2	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
b) Tisztviselő és díjnok.																																			
1	Vasúti tisztviselő	40	1	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
2	Posta, távirat és telefontisztv.	15	2	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
3	Egyéb tisztviselő	14	1	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
4	Díjnok	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	b) Összesen	71	4	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
c) Segédszemélyzet.																																			
1	Vasúti segédszemélyzet	178	8	186	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
2	Posta, távirat stb. segédsz.	26	1	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
3	Egyéb segédszemélyzet	61	—	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	c) Összesen	265	9	274	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	D) Összesen	388	15	403	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	II. Összesen	3.161	78	3.239	1	1	2	8	—	8	2	10	12	—	12	32	1	33	107	—	107	216	—	216											
	III. Polgári és egyh. közszolg. és szabad foglalk.																																		
a) Önálló és tisztviselő.																																			
1	Állami tisztviselő	107	1	108	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
2	Vármegyei és városi tisztv.	58	—	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
3	Községi tisztviselő	48	2	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
4	Ügyvéd, ügyvédsegéd és jelölt	31	—	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
5	Orvos, gyógyszerész, szülész	36	2	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
6	Középiskolai tanár	16	1	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
7	Népiskolai tanító	66	4	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
8	Lelkész, szerzetes	81	—	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
9	Egyéb közszolgálati ágak	36	2	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	a) Összesen	479	12	491	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
b) Díjnok	21	1	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
c) Szolga és segédszemélyzet	211	1	212	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	III. Összesen	711	14	725	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	IV. Véderő.																																		
1	Tiszt és tisztviselő	35	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
2	Altiszt	13	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
3	Legénység	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	IV. Összesen	49	1	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	V. Különböző ágbeli és k. m. n. napsz.	586	3	589	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	VI. Házi cseléd	52	2	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	VII. Egyéb és ism. fogl.	448	90	538	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—												
	Összesen	10.968	268	11.236	7	7	8	34	—	34	4	38	53	—	53	119	1	120	278	—	278	642	—	642											

ország saját kereső foglalkozásuk, illetőleg eltartójuk foglalkozása szerint, korcsoportonként. Férftak.

Folyó szám	A rákban elhaltak közül az elhalálozáskor																												
	A rákban elhaltak száma összesen																												
	éves volt																								80 éves vagy még idősebb volt		ismeretlen korú volt		
kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt	kereső	eltartott	együtt
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	93	1	94	127	—	127	126	—	126	123	—	124	83	—	83	30	—	31	20	—	20	4	—	3	7	—	—	—	—
	215	2	217	295	—	295	352	—	352	418	—	422	355	—	357	188	—	196	90	—	98	22	—	8	30	—	—	—	—
1	40	—	40	35	—	36	58	—	58	67	—	69	73	—	77	39	—	45	22	—	3	25	14	—	3	17	—	—	—
2	6	—	6	12	—	12	5	—	5	9	—	10	6	—	6	2	—	2	4	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—
3	4	—	4	10	—	10	7	—	7	2	—	3	9	—	9	8	—	1	9	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
	50	—	50	57	—	58	70	—	70	78	—	82	88	—	92	49	—	58	24	—	4	28	14	—	5	19	—	—	—
	6	—	6	8	—	8	8	—	8	7	—	7	9	—	9	6	—	6	1	—	2	3	—	1	—	—	—	—	—
1	7	—	7	4	—	4	8	—	8	10	—	10	3	—	4	4	—	4	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhalt egyének, illetőleg eltartójának foglalkozása', 'A rákbetegségben elhaltak száma összesen', and age groups (15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44). Rows include categories like 'I. Őstermelés' and 'II. Bányászat, ipar és forgalom'.

Table with columns for 'Folyó szám', 'A rákbetegségben elhaltak közül az elhalálozásokor', and age groups (45-49, 50-54, 55-59, 60-64, 65-69, 70-74, 75-79, 80 éves vagy még idősebb volt, ismeretlen korú volt). Rows include categories like 'I. Őstermelés' and 'II. Bányászat, ipar és forgalom'.

A magyar királyi központi statisztikai hivatal újabb kiadványai.

Magyar Statisztikai Közlemények.			
Új folyam.			
Magyar és magyar-német kiadás.			
I., II. és III. kötet. A magyar szent korona országai- ban az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás ered- ményei.			
I. rész:	Általános népleírás	Elfogyott.	
II. >	A népesség foglalkozása	>	
III. >	Épületstatisztika	>	
IV. kötet. A magyar szent korona orszá- gainak 1892. évi áruforgalma			
V. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1890—1891. évi nép- mozgalma	>	
VI. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1891—1892. évi mező- gazdasági termelése	>	
VII. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1893. évi áruforgalma	>	
VIII. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1892. és 1893. évi nép- mozgalma	Ára 4 kor.	
IX. >	A Magyarországon 1893. január 31.-én végrehajtott cigányösz- szeírás eredményei	> 4 >	
X. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1894. évi áruforgalma	Elfogyott.	
XI. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1893. és 1894. évi mező- gazdasági termelése	Ára 6 kor.	
XII. >	Magyarország népessége a prag- matica sanctio korában (1720— 1721.)	> 8 >	
XIII. >	Magyarország malomipara 1894- ben	> 4 >	
XIV. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1895. évi külkereske- delmi forgalma	Elfogyott.	
XV. >	A magyar szent korona orszá- gainak mezőgazdasági statisztika I. rész: A magyar mező- gazdasági statisztika fejlődése s az 1895. VIII. t.-cz. alapján végrehajtott összeírás főbb ered- ményei községenként)	Ára 20 kor.	
XVI. >	A magyar szent korona orszá- gainak hitelintézetei 1894-ben	> 8 >	
XVII. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1896. évi külkereske- delmi forgalma	> 6 >	
XVIII. >	A magyar szent korona orszá- gainak mezőgazdasági statisztika II. rész: Mezőgazdasági termelés 1895. és 1896. évben	> 4 >	
XIX. >	Tűzkárok 1895. és 1896. évben	> 4 >	
XX. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1897. évi külkereske- delmi forgalma	> 4 >	
XXI. >	A magyar szent korona orszá- gainak vasújtjai az 1894., 1895. és 1896. évben	> 6 >	
XXII. kötet.	A magyar szent korona orszá- gainak 1897. évi népmozgalmi statisztikája	Ára 8 kor.	
XXIII. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1898. évi külkereske- delmi forgalma	> 6 >	
XXIV. >	A magyar szent korona orszá- gainak mezőgazdasági statisztika III. rész: A gazdaságok megoszlása jelleg és nagyság szerint)	> 10 >	
XXV. >	A magyar szent korona orszá- gainak betegsegélyző-pénztárai 1898-ban	> 6 >	
XXVI. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1899. évi külkereske- delmi forgalma	> 6 >	
XXVII. >	A magyar szent korona orszá- gainak mezőgazdasági statisztika IV. rész: Végeredmények. 17 grafikai térképpel)	> 8 >	
XXVIII. >	A magyar szent korona orszá- gainak vasújtjai az 1897., 1898. és 1899. évben	> 6 >	
XXIX. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1900. évi külkereske- delmi forgalma	> 6 >	

Magyar Statisztikai Közlemények.			
Új sorozat.			
Magyar, magyar-német és magyar-francia kiadás.			
1. kötet. A magyar szent korona orszá- gainak 1900. évi népszámlá- lása. Első rész. A népesség álta- lános leírása községenként			
2. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1900. évi népszámlálása. Második rész. A népesség fog- lalkozása községenként	Elfogyott.	
3. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1901. évi külkereske- delmi forgalma	Ára 8 kor.	
4. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1901. évi mezőgazdasági termelése (grafikai mellék- tekkel)	> 4 >	
5. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1900. évi népszámlálása. Harmadik rész. A népesség részletes leírása	> 8 >	
6. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1902. évi külkereske- delmi forgalma	> 5 >	
7. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1900., 1901. és 1902. évi népmozgalma (4 grafikai tér- képpel)	> 8 >	
8. >	A magyar szent korona orszá- gainak 1903. évi külkereske- delmi forgalma	> 5 >	

9. kötet. A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Negyedik rész. A népesség foglalkozása részletesen ... Ára 12 kor.
10. > A magyar szent korona országainak vasútjai az 1900., 1901. és 1902. évben ... > 4 >
11. > A magyar szent korona országainak halandósági táblázata az 1900. évi népszámlálási és az 1900. és 1901. évi népmozgalmi adatok alapján ... > 4 >
12. > A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Ötödik rész. A népesség foglalkozásának némely részletei és a vállalati statisztika ... > 6 >
13. > A magyar szent korona országainak 1904. évi külkereskedelmi forgalma ... > 5 >
14. > A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Hatodik rész. Az ipar körébe tartozó tisztviselő- és egyéb segédszemélyzet munkaideje és munkabére ... > 10 >
15. > A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Hetedik rész. A népesség foglalkozása a főbb demográfiai adatokkal egybevetve ... > 4 >
16. > A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Nyolczadik rész. A közszolgálati ágak és szabadfoglalkozások ... > 4 >
17. > A magyar szent korona országainak 1905. évi külkereskedelmi forgalma ... > 6 >
18. > A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Kilenczedik rész. A népesség ház- és földbirtokviszonyai ... > 4 >
19. > A magyar szent korona országai rákos betegeinek statisztikája ... > 4 >
20. kötet A magyar szent korona országainak 1901—1905. évi külkereskedelmi forgalma. Első rész ... Ára 8 kor.
21. > A magyar szent korona országainak 1901—1905. évi külkereskedelmi forgalma. Második rész ... > 8 >
22. > A magyar szent korona országainak 1903., 1904. és 1905. évi népmozgalma ... > 10 >
23. > A magyar szent korona országainak 1906. évi külkereskedelmi forgalma ... > 10 >

Magyar Statisztikai Évkönyv. Új folyam. I.—XIV. évfolyam (1893.—1906. Magyar, német és az 1901. évfolyamtól kezdődőleg francia kiadásban is). Ára évfolyamonként 10 korona; IX.—XIV. évfolyam (1901.—1906.) ára 5 korona. [II. és III. évfolyam (1894. és 1895.) elfogyott.]

Statisztikai Havi Közlemények.* 12 füzet, I.—X. évfolyam (1897.—1906.) teljes, XI. (1907.) évfolyam füzetei folyamatosan. Ára füzetenként 1 korona. [I. évfolyam (1897.) elfogyott.]

A Magyar Szent Korona Országai Külkereskedelmi Forgalmának Havi Eredményei.* I—VI. évfolyam (1901—1906.) teljes, VII. (1907.) évf. füzetei folyamatosan. Ára füzetenként 1 korona.

Magyarország statisztikája.* Irta: Ráth Zoltán dr. 1896. Ára 4 korona.

A magyar hivatalos statisztika fejlődése és szervezete. Irta: Bokor Gusztáv. (Magyar és német kiadás.) 1896. Ára 4 korona.

A m. kir. központi statisztikai hivatal nyilvános könyvtárának és térképgyűjteményének címjegyzéke.* Ára 10 korona.

A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára.* Legutolsó kiadása 1907-ben. Ára 12 korona.

Magyarország Tiszti Czim- és Névtára.* Évi kiadvány. Ára 12 korona.

Statisztikai adatok Fiume városáról és forgalmáról. 1899. (Magyar-olasz kiadás.) Ára 4 korona.

* Csak magyar kiadás.

Megjegyzés. A m. kir. központi statisztikai hivatal kiadványai a bolti árnál sokkal jutányosabb előfizetési áron is megszerezhetők. Az egy évi kiadványsorozatba tartozó összes kiadványok, tehát a Magyar Statisztikai Évkönyv, a Magyar Statisztikai Közlemények három-négy kötete, a Statisztikai Havi Közlemények 12 és a Magyar Szent Korona Országai Külkereskedelmi Forgalmának Havi Eredményei 12 füzetét együttes előfizetési ára 20 kor. Külön lehet még előfizetni a Magyar Statisztikai Évkönyvre és a Magyar Statisztikai Közleményeknek az évi kiadványsorozatba tartozó kötetekre együttesen 15 koronáért, továbbá a kétféle havi füzet egy-egy évi folyamára külön-külön 5 koronáért. A Tiszti Czim- és Névtár előfizetési ára 10 korona, a Helységnevtár előfizetési árát pedig a statisztikai hivatal esetrelétre állapítja meg. A m. kir. központi statisztikai hivatal összes kiadványai, amennyiben a készlet még el nem fogyott, a fent kitett árakon vagy a hivatalnál, vagy pedig a hivatal bizományosánál Küllán Frigyes könyvkereskedő-czéggnél (Budapest, IV., Váci-utca 1—3. sz.) egyenként is megszerezhetők.